

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

NEVRUZ BAYRAMINA YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖRÜŞLERİ (Türkiye – Türkmenistan Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Begench SHAJAYEV

Malatya-2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

NEVRUZ BAYRAMINA YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖRÜŞLERİ (Türkiye – Türkmenistan Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Begench SHAJAYEV

Danışman: Prof. Dr. Recep DÜNDAR

Malatya-2022

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Recep DÜNDAR'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım *“Nevruz Bayramına Yönelik Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri (Türkiye - Türkmenistan Örneği)”* başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Begench SHAJAYEV

ÖNSÖZ

Türk tarihi ve kültürü içerisinde milli beraberlik ve bütünlüğü sağlayan aynı zamanda da baharın müjdeleyicisi olarak bilinen Nevruz bayramı, bu çalışmanın ana konusudur. Nevruz bayramı Türkiye ve Türkmenistan olarak iki ayrı Türk devletinin özelinde değerlendirilecektir. Bu bayrama yönelik yapılan akademik çalışmaların yetersizliği, halk arasında bayramın anlamının farklılaştırılarak nesillere aktarılması ve yanlış bir tutum içerisine girilmesi, Nevruz bayramının tam olarak anlaşılamadığını göstermektedir. Bu durum göz önüne alındığı zaman Nevruz bayramına yönelik olarak yapılan bu çalışmanın önemi anlaşılmaktadır.

Yüzyıllar boyunca birçok göç almış, göç vermiş ve farklı mücadeleler içerisine girmiş Anadolu topraklarında ve Türkistan (orta asya) da bulunan yine uzun yıllar boyunca Rus egemenliği altında kalmış, bağımsızlığına henüz yeni kavuşmuş olan Türkmenistan da Nevruz bayramının bu uzun süreç içerisinde ne gibi ortak kültür ve ananeleri barındırdığı, ne gibi farklılıklara uğradığı, hangi gelenek ve göreneğin kaybolduğu veya hala korunduğu bu çalışmada aktarılacaktır. Çalışma üniversite öğrencilerinin Nevruza yönelik görüşleri esas alınarak yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı milli bir bütünlük ve beraberlik sağlayan Nevruz bayramının anlamına tekrar kavuşarak bu bayramı hafızalarda tekrar canlandırmaktır.

Bu tez çalışmamın hazırlanmasında yardımını esirgemedi, değerli zamanını bana ayıran ve engin bilgilerinden istifade ettiğim danışman hocam Prof. Dr. Recep DÜNDAR'a, önemli tavsiyeler vererek beni bu konuyu seçmeme vesile olan kıymetli hocam Prof. Dr. Mesut AYDIN'a teşekkür ediyorum. Tecrübeleriyle ve yararlı önerileriyle bana destek olan Dr. Öğrt. Üyesi Emine MELİHA KURTAŞ'a teşekkür etmeyi gönül borcu bilirim. Ayrıca deneyimleriyle, fikir ve önerileriyle bana bu çalışmamda rehberlik eden değerli hocalarım Dr. Öğrt. Üyesi Fatih KAYA'ya ve Dr. Öğrt. Üyesi Metin KIRBAÇ'a şükranlarımı sunarım. Son olarak da bu çalışmanın başından beri yanımda olan, beni önerileriyle doğru kaynaklara ulaşmamı sağlayan Arş. Gör. İbrahim Halil DOĞAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Bana her zaman güvenip destek veren, beni buralara getiren, eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili anneme ve babama saygı ve minnetlerimi sunarım.

Begench SHAJAYEV

ÖZET

NEVRUZ BAYRAMINA YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ (Türkiye – Türkmenistan Örneği)

SHAJAYEV, Begench
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep DÜNDAR
Aralık-2021, X + 94 sayfa

İlkbaharın başlangıcı sayılan Nevruz Kuzey yarım kürede gece gündüz eşitliğinin olduğu 21 Mart tarihinde Türkler ve İranlılar tarafından bahar bayramı aynı zamanda da eski takvimle yılbaşı olarak kutlanmaktadır. Tüm toplumlarda Nevruzun kutlanması, bulunduğu coğrafyaya ve milletine göre farklılıklar gösterse de genel olarak baharın başlangıcı ve doğanın yeniden hayat bulması ile ilişkilendirilir. Nevruz Türkler için sadece baharın gelişi ve doğanın canlanmasından ibaret değildir. Nevruz, Türkün yeniden tarih sahnesine çıkışını, yeni bir yılın başlamasını ifade eden bir gündür. Diğer adıyla Ergenekon bayramıdır. Türk Ergenekon Bayramı olması ve Demir dağı eritip Ergenekon'dan çıkan Türklerin kutladığı “Hürriyet Günü” oluşu, Demirperde'nin parçalanmasıyla Türkistan coğrafyasında esaret altında yaşayan Türkler için ikinci bir Ergenekon anlamı taşımaktadır. Bu ulusal boyutuyla Nevruz, Türk Hürriyet ve Kardeşlik Bayramıdır. Uzun yıllardır Rus hegemonyasında kalan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Nevruz bayramı başta olmak üzere birçok milli gelenek–göreneklerden, ananelerden mahrum bırakılmıştır. Bu engellemelere rağmen özünü, kültürünü ayakta tutmaya çalışan Türk Cumhuriyetleri SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanmasıyla bu haklarına kavuşmuştur. Bağımsızlıklarının ardından alınan Nevruzu resmi bir statü haline getiren ülkelerin başında Türkmenistan gelir. Mart ayını ismini Nevruz ayı olarak değiştiren Türkmenler ülkede Nevruz ayının 21,22,23. günlerini tatil ilan etmişlerdir. Alınan bu önemli kararların ardından Türkmenistan da her sene Nevruz coşkulu bir şekilde kutlanmakta ve çeşitli eğlencelere sahne olmaktadır.

Araştırma nitel bir desene sahip olup, fenomoloji (olgubilim) ile yapılandırılmıştır. Veri toplama sürecince yarı yapılandırılmış görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın katılımcılarını İnönü Üniversitesinde Eğitim görmekte olan 20 Türkiyeli ve Türkiye'nin çeşitli Üniversitelerinde eğitimlerine devam eden 20

Türkmenistanlı öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve araştırmada yer alan tanımlara ilişkin bilgiler yer alırken ikinci bölümde araştırma konusu ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın amaçları ve problemleri doğrultusunda araştırmanın hangi yöntem modelle yapıldığına, çalışma grubunun ne olduğuna, hangi veri toplama araçları ile verilerin toplandığına ve nasıl analiz edildiğine ilişkin bilgilere değinilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde, nitel veri toplama araçları ile toplanan verilerden elde edilen bulgular, tablolardan yararlanılarak anlatılırken, araştırmanın beşinci bölümünde ise araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiş; sonuçlar, ilgili bulgular doğrultusunda tartışılmış, araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözlükler: Nevruz, Bayramlar, Türkmenistan ve Türkiye

ABSTRACT

OPINIONS OF UNIVERSITY STUDENTS ON NOVRUZ DAY (Turkey – Turkmenistan Example)

SHAJAYEV, Begench
M.S., İnönü University Institute of Educational Sciences
Department of Social Studies Education

Advisor: Professor Doctor Recep DÜNDAR
December-2021, X + 94 pages

Nowruz, which is considered the beginning of spring, is celebrated by Turks and Iranians on March 21, when there is equality of day and night in the northern hemisphere, as a spring festival, as well as a New Year's Eve with the old calendar. Although the celebration of Nowruz in all societies differs according to the geography and nation, it is generally associated with the beginning of spring and the revival of nature. Nevruz is not just about the arrival of spring and the revival of nature for Turks. Nevruz is a day that marks the re-emergence of the Turk on the stage of history and the beginning of a new year. In other words, it is the Ergenekon holiday. The fact that it is the Turkish Ergenekon Festival and the "Freedom Day" celebrated by the Turks who melted the Iron Mountain and came out of Ergenekon, means a Second Ergenekon for the world Turks living in captivity from the Adriatic to the China Sea with the disintegration of the Iron Curtain. With this national dimension, Nevruz is the Turkish Freedom and Brotherhood Day. Central Asian Turkic Republics, which have been under Russian hegemony for many years, have been deprived of many national traditions and customs, especially Nevruz. Despite these obstacles, the Turkic Republics, which tried to keep their essence and culture alive, gained these rights with their independence after the collapse of the USSR. Turkmenistan is one of the countries that made Nowruz an official status after their independence. The Turkmen, who changed the name of March as the month of Nevruz, declared 21,22,23 of the month of Nevruz a holiday in the country. After these important decisions, Nevruz is celebrated enthusiastically every year in Turkmenistan and it is the scene of various entertainments.

The research has a qualitative design and is structured with phenomenology. During the data collection process, semi-structured interview method was used. The participants of the study consist of 20 Turkish students studying at İnönü University and

20 Turkmenistan students continuing their education at various universities in Turkey. The research consists of five parts. While the first part includes information about the purpose, importance, limitations, assumptions and definitions of the research, in the second part, the conceptual framework related to the research subject is formed and related studies are included. In the third part, information about the method and model of the research, what the study group is, which data collection tools and how the data were collected and how they were analyzed were mentioned in line with the aims and problems of the research. In the fourth part of the study, the findings obtained from the data collected with the qualitative data collection tools are explained by using the tables, while in the fifth, the last part of the research, the results obtained in line with the research findings are included; The results were discussed in line with the relevant findings, and suggestions for researchers were included.

Key Words: Nevruz, Bayramlar, Turkmenistan and Turkey

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
ŞEKİLLER	IX
TABLolar	X
KISALTMALAR	xi
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın sınırlılıkları	3
1.5.Varsayımlar.....	3
2. BÖLÜM	4
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	4
2.1. Kuramsal Bilgiler.....	4
2.1.1. Türklerde Bayramlar	4
2.1.2. Türklerde Bahar ve Bahar Bayramları	6
2.1.2.1 Büyük Çile	7
2.1.2.2. Küçük Çile	8
2.1.2.3. Hızır Nebi İnancı	8
2.1.2.4. Hıdırellez	8
2.1.2.5. Saya Bayramı	9
2.1.2.6. İlk Saban –İzi Bayramı	9
2.1.2.7. Cigor (Çık gör) Eğlencesi	10
2.1.2.8. Çiğdem Eğlencesi	10
2.1.3. Nevruz	11
2.1.3.1. Nevruzun Kökeni.....	11
2.1.3.2. İranlılarda Nevruz	12

2.1.3.3. Türklerde Nevruz	14
2.1.4. Türk Cumhuriyetlerinde Nevruzun Yeri	16
2.1.4.1. Azerbaycan'da Nevruz Bayramı.....	16
2.1.4.2. Kırgızistan'da Nevruz.....	20
2.1.4.2.1. Kök-Börü.....	23
2.1.4.2.2. Er İniş	24
2.1.4.3. Kazakistan'da Nevruz.....	25
2.1.4.4. Özbekistan'da Nevruz.....	28
2.1.4.5. Türkmenistan'da Nevruz	31
2.1.4.7. Türkiye'de Nevruz	35
2. 2. İlgili Araştırmalar	38
3. BÖLÜM	39
YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Modeli.....	39
3.2. Çalışma Grubu	39
3.3. Verilerin Toplanması	40
3.4. Verilerin Analizi	40
3.5. Veri Toplama Aracı	40
4. BÖLÜM	42
BULGULAR VE YORUMLAR	42
4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular.....	43
4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	45
4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular	49
4.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular.....	52
4.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgular.....	55
4.6. Altıncı Alt Amaca İlişkin Bulgular.....	58
4.7. Yedinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	60
4.8. Sekizinci Alt Amaca İlişkin Bulgular.....	64
5. BÖLÜM	68
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	68
5.1 Tartışma ve Sonuç	68
5.2. Öneriler	76
KAYNAKÇA.....	78
İNTERNET KAYNAKLARI.....	80

ŞEKİLLER

Şekil No	Şekil İsmi	Sayfa No
Şekil 1	Tema, Kategori ve Kodlara İlişkin Bilgi Grafiği	IX

TABLOLAR

Tablo No	Tablo İsmi	Sayfa No
Tablo 1	Nevruz sizin için ne ifade ediyor?	44
Tablo 2	Nevruz Bayramı ülkenizde resmi anlamda ne tür etkinliklerle kutlanıyor?	46
Tablo 3	Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?	50
Tablo 4	Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?	53
Tablo 5	Nevruz’un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?	56
Tablo 6	Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?	59
Tablo 7	Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?	61
Tablo 8	Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?	65

KISALTMALAR

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

KTB: Kùltür Turizm Bakanlığı

Dr.: Doktor

Prof: Profesör

Çev: Çeviren

Ed.: Editör

Eds.: Editörler

Akt.: Aktaran

B/b.: Bay

Hız.: Hazreti

f: Frekans

ss.: Sayfa Sayısı

TMÖ: Türkmenistanlı Öğrenci

TRÖ: Türkiyeli Öğrenci

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, sınırlılıklarına, varsayımlarına ve araştırmada yer alan tanımlara yönelik bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Milli birlik ve beraberliğin sağlanmasına vesile olan Nevruz Türk toplumunun yapısını oluşturulan çeşitli mezhep ve meşreplere bakılmaksızın hep birlikte bir arada kutlanmaktadır. Türk kültüründe kardeşliğin, dostluğun, milli birlik ve beraberliğin temini bakımından önemli fonksiyonlara sahiptir.

Günümüzün teknolojik çağında insanlar arası ilişkiler son derece rasyonel hesaplama tarzlarına dönüşmüştür. Bu sebepten ötürü duygusal bağların kopmasına, birliktelik bilincinin kaybolmasına yol açmıştır. Oysaki insan yapısı tek boyutlu değildir. Gözünün gördüğü dış dünyasının olduğu gibi, bedeninin içinde de bir dünyası vardır. Ona bu yaşamı daha anlamlı kılmak için değerlerini, törelerini ve geleneklerini aktarmamız gerekir. Çünkü insanlar arası benzer oluşumların meydana gelmesi için aynı değerleri paylaşması gerekir. Kültür ve uygarlığımızın kökleri de bu tür yaklaşım biçimlerinden doğmaktadır (Karaman, 2011: 39). Kültür ve geleneklerimizin gelecek nesle aktarılmasında ise Nevruz önemli rol oynar.

Nevruz geleneği halkın bir eğlenme, neşelenme günü olduğu kadar eski Türk Devletleri düzeninde de önemli bir gündür. Selçuklularda bugüne özel bir önem verilirdi. Akkoyunlularda Uzun Hasan'ın vergilendirme tarihini 21 Mart yani Nevruz olarak kabul etmesi daha sonraki Türk Devletlerince de değiştirilmeden Cumhuriyet'e kadar gelmiştir (Tezcan, 1997). Bu köklü bir geleneğin temelini, tarihte büyük bir iz bırakmış Türk devletleri, imparatorlukları oluşturmaktadır. Günümüzde Asya ve Avrupa'ya kadar uzanan Türk devletleri bu gelenekleri, ananeleri hala bütün canlılığıyla yaşatmaktadır. Anadolu'nun küçük bir köyünde kutlanan kutlamalar, Orta Asya'nın bozkırlarında aynı benzerlikte kutlanıyor olması Türk toplumunun ne kadar özüne, kültürüne, geleneklerine bağlı olduğunun ispatıdır.

Türk kültüründe bayramlar, anma günleri, masallar, destanlar anlamsız boş şeyler olmadığı gibi, sosyal ilişkilerimizin devamı, ortak duygularda birleşmemizin temelidir. Bir milleti millet yapan, ayakta tutan sahip olduğu geleneklerdir

Nevruz tarihsel gelişimini Atayurt Türkmenistan'da da sürdürmüştür. Türkmenistan'da Nevruz Bayramı, halk arasında Oğuz Bayramı olarak geçmektedir. Milli oyunlarla meşgul olan Türkmen kızları da bu gecede türküler söyler (Geldiyev, 2004: 418). Türkmenistan'da Nevruz için oldukça geniş bir sofraya hazırlanır. Nevruz için, Türkmen çöreği, Türkmen petiri, külce, yağlı börek, şekseke ve Türkmen pilavı hazırlanır. Nevruz'un en özel yemeği ise Semeni'dir. Birkaç aile birleşip büyük bir kazanda buğday özüne un, su ve şeker ekleyerek Semeni yaparlar (Cingöz, 1995: 22).

1.2. Araştırmanın Amacı

Nevruz bayramına yönelik Türkiye ve Türkmenistanlı Üniversite öğrencilerinin görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma yapılırken kapsam ve sınırlarını belirlemek amacıyla araştırmada genel amaçtan hareket edilmiş ve genel amaca ait alt amaçlar ise şu şekilde belirlenmiştir;

- Nevruz sizin için (bireysel ve toplumsal olarak) ne ifade ediyor?
- Nevruz Bayramı ülkenizde resmi anlamda ne tür etkinliklerle kutlanıyor? Bu etkinliklerin genel anlamda neler ve kutlanış biçimlerinden bahsedermisiniz?
- Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz'a dair hatırladığınız neler var?
- Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir? Siz önerecek olsanız bütün Türkler için hangi gün veya olayları bayram olarak önerirdiniz?
- Nevruz'un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı? İkisinin ortak ve farklı yönleri neler?
- Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir? Neden?
- Nevruz Bayramının Değerler eğitiminde önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?
- Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz'a dair ne tür bilgiler yer almaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

İki kardeş ülkenin (Türkiye, Türkmenistan) ortak değeri olan Nevruzun Türk Tarihinde yeterli çalışmalara sahip olunmaması hatta halka yanlış yansıtılmış olması ve halkın yeteri kadar Milli Bayramlar hakkında bilgi sahibi olmaması bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Gerçekleştirilecek olan çalışmada, Türkiye ve Türkmenistan ortak kültürünün incelenmesi ve bu çalışmanın literatüre kazandırılmasıyla bu alandaki boşluğun giderilmesi önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın sınırlılıkları

Yapılan araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- İnönü Üniversitesi
- Türkiye ve Türkmenistanlı öğrenciler
- Nevruz Bayramı
- “Nevruz Bayramına Yönelik Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri” elde edilen bulgular ile sınırlıdır.

1.5.Varsayımlar

- Araştırmanın alt amaçlarında yer alan sorulardan elde edilen bulguların Türkiye ve Türkmenistan’daki Nevruz Bayramı olgusunu açıklamakta yeterli olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmanın alt amaçlarında yer alan sorulardan elde edilen bulguların iki ülke arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyacağı varsayılmıştır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilgili kuramsal bilgiler ve bu alanda yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Bilgiler

2.1.1. Türklerde Bayramlar

Bayramlar, her millette görülen, toplumun bütün kesimince benimsenen ve günümüzde bütün imkânlarıyla halkın katıldığı ortak adetlerdendir. Bütün bayramların milli veya dini bir inanıştan ve o toplumu ilgilendiren ortak hatıradan geleneklerden duygulardan ve tabiattan doğduğu bilinmektedir (Çay,1985:27). Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra bile geçmişlerindeki birçok özel günleri gelenek ve adetleri devam ettirdikleri ve kültürel bir miras olarak günümüze kadar ulaştırdıkları görülür.

Bayram terimini Kaşgarlı Mahmut XI. yüzyıl Türk Dünyasını anlattığı Divan-ı Lügati't Türk Kitabında “Bedhrem, halk arasında gülme eğlenme ve sevinme, bir yerin ışıklarla ve çiçeklerle bezenmesi ve orada sevinç içinde eğlenilmek” şeklinde yazmıştır (Çay, 1985: 43). Bunun dışında Divan-ı Lügati't Türk'e bakıldığında o dönemde Türk toplumunda bayramlar, “bayram yeri” adı verilen meydana kutlanmaktaydı. Bayram yeri, özellikle çiçeklerle süslenmekte çıra veya meşalelerle aydınlatılmaktaydı. Bayram yerinin aydınlatılmış olmasına bakılırsa, bayram kutlamalarının gece de devam ettiği anlaşılmaktadır. Burada, Kaşgarlı Mahmut'un belirttiği dinî bir bayram değil millî bir bayramdır (Koca, 2004: 25).

Sevinçli günler ve bayramlar oldukça çeşitlidir. Bayramları genel olarak Ferdi, Dini ve Milli bayramlar olmak üzere üç ana kategoride toplayabiliriz.

Ferdi bayramlar adında malum olduğu gibi kişi ilgilendiren özel bayramlardır. Çocuğun doğması, sünnet düğünü ve evlenme gibi özel günler örnek gösterilebilir.

Dini bayramlarda ise çeşitli dinlere mensup toplulukların belli bir tarihte, yılda bir kere bir veya birkaç gün sevinç gösterileriyle ve ayinlerle, ritüellerle kutladığı günlerdir. Müslümanların Ramazan, Kurban bayramları ile Hristiyanların Noel bayramı veya Musevilerin Roş Haşanah günü bu türden bayramlardır (Akça, 2002: 4).

Milli bayramlara gelince bir toplumun içerisinde insanların dini, ırkı fark etmeksizin daha büyük bir kitleye hitap ettiğini görebiliriz. Çünkü milli bayramlar halkın hayatından, hayat felsefesinden, vicdanından doğmuş bayramlar ile tabiattaki

değişiklerden kaynaklanan ve bütün toplumca benimsenerek kutlanan bayramlardır (Akça, 2002: 5). Milli bayramlar belirli bir zamanlarda yapılan ayın ve törenlerden ibarettir. Ayların, mevsimlerin, yılların düzenli geçişleri ve bunlara bağlı olarak da doğadaki değişiklikler bu ayın törenleri belirli bir takvime bağlamıştır.

İnsanoğlunun en eski çağlardan itibaren tapınma, anma, eğlenme gibi tir takım etkinlikler yaptığı bilinmektedir. Yapılan bu etkinlikler tarihin belirli bir dilimlerinde ayın, tören, karnaval, festival, şenlik milli bayram gibi isimler altında devam etmiştir. Ancak tarihin katmanlarını süsleyen bu toplulukların veya uygarlıkların yaşadığı döneme göre inançları ve yaşama biçimi farklı olmuştur. Bu farklılıklar her husuda görüldüğü gibi adı geçen kavramların içeriğinde ve etkinlik biçimlerinde de değişiklikler yaratmıştır. Aynı coğrafyada yaşayan grupların tören etkinlikleri birbirine benzerlik gösterse de genel itibarıyla kendine özgü bir tutum görülmektedir denebilir (Açıkel, 2010: 12).

Bayramlar genelde bir milletin geçmişinde onların yazgısını değiştiren, yarınlarını aydınlatan, köklü bir değişmeye, gelişmeye, yeni bir yapıya, yeni bir oluşuma iten tarihleri halkın hafızasında yaşatmak ve o duyguları tazelemek için kutlanır (Gökçer, 1996: 41). Ancak bu durumun aksine tamamen tesadüfi olaylar sonucu ortaya çıkmış milli bayramlarda vardır. Bunlar ilkbahar, yaz ve güz mevsimlerinde yapılan bayramlardır. Bunların içinde hiç şüphesiz, kışın soğuşundan, karından kurtuluş; yeşeren, can bulan tabiata duyulan sevginin şekillendirdiği “bahar bayramları” oldukça önemlidir. Baharın gelmesi şüphesiz her topluma büyük sevince sebep olur. Bu bakımdan her millet baharın gelişiyi ilgili ayrı törenler yaparlar. Tabiattaki bu değişiklikler tarih boyunca her milletin hayatında birer dönüm noktası olmuştur. Mevsim değişiklikleri bu bayramların temelini oluşturmaktadır. Bu şekilde bayramların zamanla tespitinden sonra insanlar bu günlerde çeşitli ayınlar, törenler eğlence şekillerini ortaya koymuşlardır (Çay, 1985: 28).

Dünya tarihine yön veren, çağ açıp - çağ kapatan Türklerde tarihin en eski milletlerinden biri olması hasebiyle oldukça zengin bir hatıra ve ortak hafızaya sahiptir. Geleneklere, adetlere, ananelere, törelerine bağlı olan Türklerin anma etkinlikleri, bayramları İslamiyet öncesi dönemlere dayanmaktadır. Şölen, Sığır ve Yuğ törenleri ile başlayan süreç Türk destan metinlerinde çok açık bir şekilde ifade edilmektedir. Türk tarihinin destansı dönemlerinden itibaren zihninde yer etmiş olan “Ergenekon” yok

edilmek istenen Türk milletinin simgesel olarak yeniden var oluşunun, dirilişinin çok önemli hatırası ve tarihî bir dönüm noktasıdır (Aydın ve diğ., 2016: 92).

2.1.2. Türklerde Bahar ve Bahar Bayramları

Dünyanın birçok yerinde kutlanan mevsim değişiklikleri ile ilgili, özellikle bahar bayramı ile ilgili törenler kutlamalar, Türk toplumlarında tarihin en eski dönemlerinden beri bilinmektedir. Tarihin ilk topluluklarından beri ay mevsim, yıl vb. değişiklikler törenlerle kutlanmaktadır. Doğanın acımasız şartları altında hayatta kalmaya çalışan ilkel topluluklar onun gücünü gördükten sonra onunla barışık olmak zorunda kalmışlardır. Tehlikeli, anlaşılmaz, ürkütücü, doğa karşısındaki güçsüz insan, çeşitli büyüler sayesinde hayata tutunabileceğine inanıyordu. Taklit eylem ve toplu katılma doğaya karşı büyüyle korunmadır. Bu büyüsel bolluk, bereket nitelikli dualar zamanla törene dönüşmüş belli zaman ve kuralla bağlanmıştır (Artun, 2000: 61).

Yaşam tarzı mevsimsel değişikliklerden oluşan konargöçer hayatı benimseyen Türkler de baharın gelişini büyük bir sevinçle geniş çapta kutlamışlardır. Eski Türk Topluluklarından başlayıp devamında kurdukları büyük Devletleri, İmparatorlukları devrinde ilkbahar ve güz bayramlarının devletin resmi bayramları olduğuna dair bilgileri Çin kaynaklarında görmek mümkündür.

Türkler yaşlarını bahara göre, hesap ederlerdi. Mesela 20 yaşında olduklarını söylemek için “yirmi yeşil gördüm” derlerdi. Bu “20 defa yeşillenme ve bahar mevsimi gördüm” demekti. Türkler yeşille yeşillenmelerle konuşmak, insanı tabiatın kucağında geçip giden senelerin iyi ya da kötü hatıraların içlerinde götürüyordu. “Yaş” ile “yeşil” sözleri arasındaki ilgide ancak bu çok eski düşünce ve mantık zincirlerinin, bize kadar gelen hatırasıdır (Demirci, 2008: 4).

Türk Coğrafyasında ve Anadolu’da mevsimlik bayramların içinde en belirgin olanı 21 Mart günü kutlanan Bahar bayramıdır ki bu bayram “Nevruz” olarak da bilinmektedir. Kışın soğuşundan, kıtlık dolu günlerinden, sıcak bolluk ve bereket dolu günlere geçişin bayramı olarak kutlanan Nevruz bayramı günümüzde de hala büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır.

Bahar bayramı Türk halkına bolluk ve bereket dışında kültürünü derinden etkileyecek maddi manevi miraslarda bırakmıştır. Bunlardan biride sadece Türklere özgü olan halk takvimidir. Oldukça pratik, deneye, gözleme dayanan hava ve zaman

ölçüsünün takvime vurulması ile uzun yıllar sonunda “halk takvimi” diyebileceğimiz bir takvim ortaya çıkmıştır (Çağatay, 1997: 56). Anadolu halkı arasında bilinen ve kullanılan bu takvimde günler ve sayılar bu Rumi takvime göre düzenlenmiştir. Miladi takvimle Rumi takvim arasında 13 günlük fark vardır (Demirci, 2008: 5).

Halk takvimine göre yıl ikiye bölünmüştür (Çağatay, 1997: 56).

1.Kasım günleri: 8 Kasım – 5 Mayıs (179 gün)

2.Hızır günleri: 5 Mayıs – 8 Kasım (186 gün)

Çeşitli bölgelerde “çile/ çille ayı” olarak ifade olunan kış mevsiminin başlangıcı halk takvimine göre 8 Kasım (Rumi 27 Ekim) olarak kabul edilmekte ve belli dönemlerde ayrılarak şu şekilde ifade edilmektedir (Çay, 1989: 49):

8 Kasım - 22 Aralık: Kasım (45gün)

22 Aralık – Şubat: Zemheri (45gün)

6 Şubat – 21 Mart : Hamsin (45 gün)

Halk Takviminde 8 Kasım kışın başlangıcı sayılırdı ve bu tarihten 21 Mart’a kadar geçen sürede belirli dönemler ve bu dönemlerle ilgili çeşitli inanışlar, kutlamalar, dini törenler çok sık olduğunu görebiliriz. Kendi yapısı gereği bu özel zamanları ayrı ayrı ele alınması daha doğru olacaktır.

2.1.2.1 Büyük Çile

Türkler arasında “kara kış” olarak da adlandırılan büyük çile 21 Aralıktan sonraki 40 günü kapsar. Halk arasında bu 40 güne Türkçe de kırk anlamına gelen “erbain” kelimesiyle bilirler. Çok soğuk ve fırtınalı geçen bu dönemlerdeki fırtınalara “erbain fırtınası” adı verilir. Uzun kış geceleri, genellikle mahalli eğlencelere sahne olsa da halk tarafından tehlikeli kabul edilir (Demirci, 2008: 7).

Eskiden erbaini kazasız belasız atlattık, hastalıksız geçirdik diye bu günlerin ardından horoz kesilip, irmik helvası yapılarak komşulara dağıtıldığı bilinir. Bazı yörelerde Büyük Çile bitince insanların bayram kutlar gibi biri birini kutladıkları ve ziyaret ettikleri görülür (İvgin, 2000: 64).

2.1.2.2. Küçük Çile

Erbainin hemen ardından gelen 20 güne küçük çile adı verilmektedir. 31 Ocak gününde erbain bitince “Hamsin” adı verilen 50 gün başlar. Hamsin Arapçada 50 gün anlamına gelmektedir. Küçük Çilenin etkin olduğu coğrafyalarda 1 Şubat 21 Mart tarihleri arasında halk içinde oldukça yaygın inançlar vardır. Bu bir bakıma bahar törenlerinin de başlangıcı sayılan “Hızır Nebi” inancıdır (Çay, 1989: 50).

2.1.2.3. Hızır Nebi İnancı

Küçük çilenin son üç gününde başlayan halk arasında yaygın olarak görülen bu inanç baharın gelmesi merasimi ile doğrudan ilgili bir inançtır (Demirci, 2008: 8). Hızır Nebi inancı Türk toplumları için çok büyük önemler taşımıştır, çünkü Hızır sıcaklığı temsil eder. İster konar – göçer olsun, ister çiftçilikle uğraşsın, bütün Türk topluluklarında yazın ve sıcaklıkların gelmesi hayati bir önem taşır. Bu sıcaklığı da sağlayan Hz. Hızır Peygamber’dir. Türkler o yılın bereketli ve bolluk içinde geçmesi adına Hızır’ı karşılarlar çeşitli törenler düzenlerler. Hızır’dan “ateş, kızgınlık, coşkunluk, kuvvet, kut” istenir (Çay, 1989: 51).

“Hızır, Hızır hız getir,

Var dereden ot getir,

Hızır’a Hızır deyirler,

Hızır’a çırağ koyurlar.”

Türklerin yaşadığı bütün coğrafyalarda “Hızır Nebi” inancı gereği, kutlamalar, inançlar yoğun olarak görülmektedir (Çetin, 2000: 29).

2.1.2.4. Hıdırellez

Hıdırellez kelimesi Müslüman inanışlarının efsanelik iki varlığı Hızır ve İlyas’ın adlarının halk ağzında aldığı biçimdir. Halk inanışlarına göre Hızır, zaman zaman dünyada dolaşır, gezdiği yerlerde kuru otları yeşertir, dokunduğu kimsenin elinde yeşil bir iz bırakırmış. Halk inanışlarında onun bereket, uğur getirdiği, darda kalanlara yardım ettiği, kendisine rastlayanların, Hızır olduğunu sonradan anlayıp, gördükleri zaman dileklerini söyleyememiş olmalarına yandıkları üzerine hikâyeler anlatılır. İlyas üzerine bilinenler daha azdır, halk geleneğinde. Bir inanışa göre Hızır ile İlyas iki kardeş imiş; başka bir inanışa göre ise Hızır erkek, Ellez de kız, iki sevgiliymişler. Birbirlerine uzun süre hasret kalmışlar; hıdırellez gecesi buluşmuşlar ve bu kavuşmanın sevinci içinde can vermişler (Baratov, 1973: 222).

Hıdırellez inanişı birçok topluma hitap ettiğı gibi farklı inançlara da yol açmıştır. Bu inançlardan en yaygın olanı Hızır ve İlyas Peygamberin dünya üzerinde buluştukları günü olarak bilinmektedir. Suyu temsil eden Hz. İlyas ile sıcaklığı temsil eden Hz. Hızır'ın buluştuklarına inanılan 5-6 Mayıs tarihlerinde halk büyük bir coşkuyla “Hıdırellez” bayramı olarak kutlamaktadır. Bir bakıma yazın başlangıcı diyebileceğimiz bu günde iki dostun (Hızır ile İlyas) buluşarak ölümsüzlük suyunu (Ab-ı Hayat / Bengi Su) içtiklerine inanılır (Akça, 2002: 9).

2.1.2.5. Saya Bayramı

Saya Bayramı koç - katımından yüz gün sonra konargöçer Türkmen Topluluklarının kutladığı bayramdır. Yerine göre bu bayrama saya, koyun yüzü, davar yüzü de denir. Sebebi ise koç katımından yüz gün sonra anasının karnında kuzunun canlandığına tüy bitmeye başladığına inanılır. Saya bayramı koç katımına baka daha canlı eğlencelere vesile olur (Baratov, 1973: 223). Bu gösterişler genelde gece düzenlenir.

- 1) Çobanlar ve onlara katılan çocuklar ve delikanlılar bir türlü garip kıyafetlere girerler, kapı-kapı gezerek ve sayacı sözleri adı verilen tekerleme türküleri çağırarak yiyecek, bahşiş toplarlar.
- 2) Kimi yerlerde, bu gezme sırasında basit senaryolu bir oyun da çıkarılır: oyunun iki önemli kişisi, Arap'la İhtiyar, dövüşürler; İhtiyar ölmüş gibi yapar; ağzına yiyecekler verilerek dirilitilir.
- 3) Evden eve gezmeler sona erince, toplanan yiyeceklerle sayacılar aralarında topluca yemek yerler ve geç vakitlere kadar çalıp çağırırlar, oynarlar, eğlenirler (Baratov, 1973: 224).

2.1.2.6. İlk Saban –İzi Bayramı

Bu gelenek Türk Dünyasında oldukça yaygındır. Kırım Türkleri bu bayrama “Saban Toy” demektedir (Çay, 1989: 55). Tarihini 7 – 10 yüzyılları arasında yaşamış önemli bir Türk Topluluğu olan Volga Bulgar dönemine kadar uzanan bir Tatar, İdeal – Ural, Başkurt ve Kazak festivalidir (James, 2013). Türkiye’de ise Tunceli ve Kars bölgelerinde “Çift gömesi” veya “Çift Çıkarma” gibi adlarla bilinir (Akça, 2002: 9).

Mahsulün ekileceğı tarlanın sürölme zamanı gelince öküzün çektiğı halk toplu halde tarlaya gider ve öküzün çektiğı sabanla tarlada bir iz açılarak tarlaların sürme

zamanının geldiği belirlenir. Bugün de halk çeşitli eğlenceler düzenler, birbirlerini tebrik eder ve ekilecek mahsulün bereketli olması dlenir (Çay, 1989: 55).

2.1.2.7. Cigor (Çık gör) Eğlencesi

Siirt ilinde yaygın olarak bilinen bu bayram Türkiye'nin de en önemli mahalli bayramların başında gelir. Cigor şubat ayının ilk Pazartesi başlayım üç gün devam eder. Bugün aynı zamanda Hristiyanlarda perhiz günüdür. Bir zamanlar bölgede yaşayan Hristiyanlara göre nazire olarak kullanılan Cigor'un Arapça geğir, gıcık (kızdırma) kelimesinden türemiş olabileceği veya baharla birlikte insanların çevreye çıkmaları anlamında "Çık gör" olabileceği düşünülmektedir. İki farklı günde erkekler ve kadınlar ayrı ayrı olmak üzere gezilecek yerlere giderler. Burada ilkbaharın geldiğini müjdeleyen, nergis çiçeklerini toplarlar. O güne özel yemekler yapılır ve mevsim meyvelerini beraberinde getiren halk akşama kadar eğlenir. Gece ise damlara çıkılır "Suke" denilen meşaleler yakılarak baş üzerinde dakikalarca çevrilir (KTB,2010:1).

2.1.2.8. Çiğdem Eğlencesi

Bahar eğlencelerinden biri olan Çiğdem günü genellikle Çorum ve civar illerinde her sene kutlanmaktadır. O bölgenin halkı tarafından Çiğdem günü, Çiğdem Çiçeği, Çiğdem Aşı gibi adlandırmalar yapılmaktadır. Bu eğlencenin uygulanışında bazı farklılıklar olsa da genel pratikler ortaktır. Eğlence gününde çocuklar kıra çıkar, ucu sivri sopalarla çiğdem çiçeği toplayarak demet yaparlar. Maniler söyleyerek kapı-kapı gezerler ve evlerden yağ, bulgur gibi yiyecekler toplarlar. Bugün de söylenen türküler şöyledir (Çay, 1989: 54):

"İlk bahar geldi

Güneş yükseldi

Çiğdemler açtı,

Hep kuşlar uçtu,

Sallallahu Muhammet

Geçmişlere rahmet

Ambarlara bereket

Köylümüze güç kuvvet,

Çiğdem geldi yapıya

Yağ çıkarın kapıya

Varsa oğlan, kızınız

Gelsin bizle çapaya,

Sallallahu Muhammet

Geçmişlere rahmet

Ambarlara bereket

Köylümüze güç kuvvet,

2.1.3. Nevruz

Nevruz adı her ne kadar Farsça olsa da Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar olan geniş coğrafyada kutlanan çeşitli medeniyetlerin ve farklı kültürlerin arasındaki ortak bayramdır. Nevruz'da Güneş balık burcundan koç burcuna girer. Miladi takvimde 21 veya 22 Mart günü geceyle gündüz eşitlenir. Rumî takvimde de 21 Mart günü 9 Mart gününe rastlamaktadır. On iki Hayvanlı Türk takviminde de görüldüğü üzere Türklerde de çok eskiden beri bilinmekte ve kutlanmaktadır.

Farsça “nev” ve “ruz” birleşiminden ortaya çıkmış olan Nevruz kelime karşılığı olarak Türkçede “yeni gün” anlamına gelmektedir. Ama Türk kültüründe Nevruz denildiğinde tabiatın yeniden uyanışı, yeniden diriliş, yeniden canlanış, baharın gelişi, birlik beraberliğin sağlandığı kırlara çıkılarak büyük bir sevinçle kutlanan bayram anlamına gelir (Devellioğlu, 2007: 830).

2.1.3.1. Nevruzun Kökeni

Nevruz Kuzey yarımkürede ilkbaharın başlangıcı sayılan ve gece gündüz eşitliğinin olduğu 21 Mart tarihinde Türkler ve İranlılar tarafından bahar bayramı aynı zamanda da eski on iki hayvanlı Türk takviminde yılbaşı olarak kutlanmaktadır (Akça, 2002: 9).

Nevruz'un kutlanması genel olarak tüm toplumlarda baharın başlangıcı ve doğanın yeniden hayat bulması ile ilişkilendirilse de ortaya çıkışı her toplumda farklı efsanelere dayandırılmış durumda diyebiliriz.

İranlılar Nevruz'u ülkeyi tüm canlıları ölüme mahkûm eden kıştan kurtaran mitolojik Kral Cemşid'e dayandırıyor. İhtişamın sembolü olan Cemşid Azerbaycan'a

geldiği gün burasını beğenip taht kurdurmuş ve şahane elbise giyerek tahta oturmuş ve tahta geçmiştir. Mitolojiye göre Azerbaycan'a geldiği gün Nevruz günüdür. Başka bir rivayete göre Cemşid'in ateşi bulduğu gün Nevruz günü olduğuna inanıyorlar. İranlıların avcı-toplayıcı yaşam tarzından yerleşik düzene ve çiftçiliğe geçişi de yine Kral Cemşid döneminde olmuştur (Kaya, 2000: 82).

Türkler için ise Nevruz kaynağını Göktürklerin yeniden doğuşunu anlatan Ergenekon Destanı'ndan alıyor. Destana göre dik yamaçlı dağlarla çevrili bir vadide 400 yıl kalan Türklerin dağın demir kısmını eriterek kendilerine yol açtıkları, çıktıkları günün 21 Mart olduğu anlatılıyor. Nevruz'un bu nedenle kutlandığına inanılıyor.

Prof. Dr. Alimcan İnayet, Nevruzun çıkış kaynağını şu şekilde özetliyor: "Nevruzun kökeniyle ilgili birkaç görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan birisi nevruzun Türk bayramı olduğu, Türkler vasıtasıyla bütün Asya ve Avrupa'ya yayılmış olduğudur. Bu görüşü ileri sürenlere göre, nevruz geleneğinin temeli Ergenekon Destanı'dır. Ergenekon Türklerin var olma düşüncesinin sembolüdür. Nevruz, Türklerin Ergenekon'dan çıkışının anısına kutlanmıştır. Ayrıca Çin tarih kaynakları nevruzun Hunlar döneminden itibaren kutlanmakta olduğunu kaydeder" (İnayet, 2010: 3).

Nevruz Türk tarihinin her bir döneminde varlığını devam ettirmiştir. Cumhuriyetle birlikte yerleştirilmeye çalışılan ulus bilincine bağlı olarak özellikle Atatürk tarafından Nevruzun daha geniş katılımlı kutlanmasını teşvik etmiştir.

Türkiye dışında diğer Türk Cumhuriyetleri ya da Türk topluluklarından da örnek verecek olursak Çarlık Rusya'sı ardından Sovyetler Birliği dönemine baktığımızda Sovyet rejiminin mankurtlaştırma siyasetinin, şüphesiz, Nevruz'a karşı olduğunu görüyoruz. Nevruz'u gizli geçirmeye, kutlamaya mecbur olan Türkler, bu bayrama büyük önem vermişlerdir.

2.1.3.2. İranlılarda Nevruz

İranlılarda Yeni gün anlamına gelen Nevruz, güneş yılının başlangıcı sayılmaktadır. Fer Verdi ayının birinci günü, 21 Mart'la beraber, Nevruz günü olarak tanımlanıyor (Güldiken, 1999: 131). Bugün ilkbahar birinci günü olup, gece gündüzün eşit (12 saat) olduğu gündür ve ona göre de eskiden beri Türklerde olduğu gibi aynı zamanda ilkbahar bayramıdır (Heyet, 1995: 119).

Akamenitler ve Sasani'ler dönemlerinde yeni yılın ilk günü güneşin koç burcuna girdiği Nevruz günü olarak kabul edilmiştir. Bugün de İran hükümdarları halkın Çeşitli

ihtiyaçlarını karşılar, hapisleri affederdi (Tutar, 1998: 20). Türklerde olduğu gibi İranlılarda ’da halk büyük şenlikler düzenler, ateşler yakılır. Bunların dışında mitolojiye dayanarak birbirlerinin üstüne su serperler (İdrisi, 1995: 136).

İranlılarda Nevruz iki ayrı günde kutlanır. Bunlarda birincisi “Nevruz-ı amme” olup Ferverdi ayının birinci gününe denk gelmektedir. Diğeri ise “Nevruz-ı hasa” olup Ferverdi ayının altıncı günüdür. Bugün de İranlılar Tanrının dünyayı yarattığı gün olarak bilirler. Eski İran şahları bu iki günde halkın ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlardı. Ayrıca başta hükümdar olmak üzere bütün devler ricali mahkeme önüne çıkarılır, hatalı davranışları tespit olunur, mağdur edilmiş kişilerin hakkının verilmeye çalışılırdı (ay, 1989: 19).

İslm ncesi İran geleneğinde Nevruz’u mitolojik kralları Keymers ve Cemşid’in tahta oturuş günü, yeni kahraman Feridun’un, Cemşid’in iki kızını esir alan dev Azdahak’ı (Dahhk) ldrdğ gün olarak kutlamışlardır (Widengren, s. 60 vd.; Eliade, I, 320).

Abdülhaluk M. ay “Türk Ergenekon Bayramı / Nevruz “isimli kitabında İranlılardaki Nevruz kutlamalarını şöyle tanımlamıştır: “Bayrama bir hafta kala yeni elbiseler giyilir, evlerdeki eski kap, kaçak eşyalar atılarak yerine yenileri temin edilir. Yılın son arşambası “arşamba Suri” olarak adlandırılır. Salıyı arşambaya bağlayan gece gençler çalı ve dikenlerde büyük bir ateş yakıp tekerlemeler söyleyerek ateşin üzerinden atlarlar. Bu gece akşam yemeği de özel olarak hazırlanır ve kuru yemişler yenilir. arşamba akşamı çarşafları içinde kimliklerini gizleyen kişiler ellerinde bir tabak ve kaşıkla kapı-kapı dolaşarak yiyecek, hediyeler toplarlar. Eğer alamazlarsa kaşığı tabağa vurup sesler çıkartarak ev sahiplerini tabağa bir şey koymaya zorlarlar. Bu gece görülen adette sokak başlarına bir niyet tutup saklanır. Sokaktan duyulan konuşmalara göre niyet yorumlanır. Bazen de bir kilit alınır ve sokaktan geçenlere açtırılır. Kilidin açılıp açılmaması niyetin olup olmayacağına yorumlanır. Yine bugün hiç konuşmadan çevredeki ırmağa ve su kaynağına gidilerek getirilen su ile ev ve eşyalar ıslatılır. Böylece yeni yıla temiz pak girileceğine inanılır. Yılın değişeceği akşam sin (s) ile başlayan yedi çeşit yiyeceğin bulunduğu özel bir sofra hazırlanır. Dualarla yeni yıl karşılanır. 13 gün süren Nevruz bayramı sürecinde halk eş dost ziyaretinde bulunur, dargınlar barıştırılır” (ay, 1989: 19-20).

Türklerin aksine İranlılarda Nevruz milli bayram niteliği taşımaz. Bunun nedeni ise İran kültüründe Nevruza saray geleneği gözüyle bakılmasıdır. Coğrafi ve dini açıdan çeşitlilik gösteren Türklerde ise bu bayram milli özellik kazanmıştır (Pirverdioğlu, 1999: 261).

2.1.3.3. Türklerde Nevruz

Nevruz geleneği Türk Dünyasının her bölgesinde vardır ve birçok Türk ülkesinde resmi bayram olarak kutlanır. Ancak Türkiye başta olmak üzere bir kısım Türk ülkelerinde ise, sadece halk arasında yaşanan bayram şeklindedir (Kafalı, 1995: 25).

Bugün Avrupa'dan doğu Asya'ya varıncaya dek bütün Türk dünyasında Nevruz bilinmekte ve bayram olarak kutlanılmaktadır. İlk zamanlarda farklı amaç ve işlevleri olsa da bahar mevsiminin başlangıcı olarak Nevruz, tarihte ilk Türk devletleri veya İmparatorlukları tarafından kutlanılmıştır.

Kaşgarlı Mahmut'un Türkçeyi ve Türk kültürünü Araplara öğretmek maksadıyla kaleme aldığı Divan-ü Lügat-it Türk'te Nevruzun zikri, onun Türk kültürünün mühim bir unsuru oluşunun delili sayılmaktadır (Kafalı, 1995: 25).

Türkler, yılın ilk günü kabul ettikleri 21 Mart gününü binlerce yıldır “Yeni Gün”, “Ergenekon günü”, “Çağan”, “Ulusun Ulu Günü” gibi atlarla yılbaşı olarak kutlaya gelmişlerdir (Askaraov, 1995: 237).

Bilinen en eski Türk devletlerinden biri olan Hun Devletinde bayram ve festival türünden birçok tören ve faaliyetleri vardı. Yılın belirli bir zamanlarında özellikle üçüncü ayda "Lung-cıng" adı verilen yerde topluca büyük bir bayram yapmaktaydılar. Bu bayramda hem inançlarla ilgili ayınlar yerine getirilirdi ve türlü müsabakalar düzenlenmekteydi. İnançlarına göre evrenin yaratıcısı “Gök Tanrı” ve kutsal saydıkları yeri "Lung-cıng" için at kurban ederlerdi (De Groot, 1921: 59). Dini adet kısmından sonra müsabaka ve eğlence kısmına geçiliyordu. Bu kısımda Türklerin en çok sevdikleri bir spor türü olan at yarışları yapılıyordu (Koca, 2001:1).

Hunlarınkine benzer bayram, festivaller veya törenlere Göktürk ve Uygurlarda da rastlamak mümkün. Özellikle ilkbahar törenlerinde başta Kağan olmak üzere tüm erkânın katıldığı bayram kutlamalarını görebiliriz (Akça, 2002: 16).

Selçuklularda Nevruz bayramının eğlencelerle kutlandığı, şenlikler yapıldığı, özel yemekler pişirildiği, özel hediyeler alınıp verildiği bilinmektedir. Selçuklunun en

önde gelen devlet adamlarından biri olan Nizam-ül Mülk “Siyasetname adlı eserinde Nevruzdan söz ederek bunun yılbaşı olduğunu ifade etmiştir (Genç,1999: 5).

Selçuklu Sultanı Melikşah’ın emriyle dönemin en parlak alimi Ömer Hayyam başkanlığında alimler heyeti toplanmış ve başlangıcı 21 Mart olan yeni takvim oluşturmuşlardır. Bu takvime “Celali Takvimi” (Sultan Celalin lakabına nispetle) adını vermişlerdir. Bu takvim Sultan Melikşah’ın ölümüne kadar devlet işlerinde kullanılmıştır. Melikşah ve Nizam-ül öldükten sonra Ömer Hayyam Melikşah’tan sonraki sultanların desteğini almak maksadıyla “Nevruz-name” eserini kaleme almıştır (Çay, 1989: 39). Nevruz-name’ de ilk olarak Nevruzun nasıl ortaya çıkışı üzerinde durulur. Bunun dışında eserde Acem Şahlarının yaşantıları ve çalışmaları ve Türk kültürü hakkında geniş çaplı bilgiler bulmak mümkündür.

Selçuklulardan sonra Anadolu da kurulan Türkmen beyliklerinde de Nevruz gelenekleri devam etmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya hakim olan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan (1453-1478)’ın emriyle çıkarılan “Hasan Padişah Kanunları” adı altında Nevruzu güneşin koç burcuna girdiği gün olarak kabul edilmiştir (Çay, 1989: 40).

Türklerin kurduğu en büyük ve en uzun süreli devleti olan Osmanlı İmparatorluğunda milli bahar geleneği hemen her döneminde yaratılmıştır. Osmanlılarda 21 Mart gününe Nevruz-u Sultani veya sadece Nevruz denilmekteydi. Gerek Sarayda gerekse halk arasında Nevruz coşkuyla kutlanmıştır (Tepekaya, 2002: 604). Osmanlılarda Nevruz günü Nevruz ‘iye denilen bir macun veya tatlı yemek adet olmuştur. Sarayda hekimbaşı misk, amber, türlü baharat ve kokulu otlar ilavesi ile hazırladığı macunu porselenden yapılmış kapaklı kâseler içinde Padişaha akşamdan takdim eder ve kendisine hilat giydirilirdi. Nevrûziye, kadın efendilere, sultanlara ve mühim Şahsiyetlere de verilir ve bu macundan yemenin şifa verdiğine inanılırdı. Nevruz münasebeti ile sadrazam, Padişaha donanmış atlar, değerli taşlarla süslenmiş silahlar ve pahalı kumaşlar gibi hediyeler verir, bunlara “Nevrûziye Pişkesi” denilirdi (Çetin, 2009: 67).

Nevruz Osmanlıda 21 Marttan önce başlıyordu. Bu kutlamalar dahilinde bayram ziyaretleri yapılır, kabir ziyaretlerine gidilir, hediyeler alınırdı. 21 Mart günü gerek sarayda, gerekse halk arasında sultanında katıldığı çeşitli törenler düzenlenirdi. 21 Mart, özellikle Padişahın Nevruz tebriklerini kabul ettiği, halkın Nevruzunu kutladığı gün

olarak bilinir. Bu yüzden bugüne sultana mahsus gün anlamına gelen “Nevruz-ı Sultani” adını vermişlerdir (Kılıç, 1999: 205).

Osmanlının saray içi Nevruz kutlamaları ile ilgili günümüzde en değerli kaynaklardan biri Sultan II Abdülhamid’in kızı Ayşe Osmanoglu’nun hatıralarıdır. Bu hatıralarda Osmanlı sarasının Nevruz töreni ile ilgili olarak şunlar kaleme alınmıştır.

“Nevruz baharın ilk günü olduğundan bir gün öncesinden Eczahane-i Hümayunda hazırlanmış olan “Nevruz macunu” denilen üzerin altın tozu dökülmüş, kırmızı renkte Nevruz şekeri hazırlanır, tüllerle bağlı güzel kâseler içinde Hanedan azasına, vükelaya, mevki sahiplerine, bendegâna dağıtılırdı. Lezzeti pek güzeldi. Sabah erken, aç karnına yemesi şifalı imiş. Bunun için gümüş tepsilere konur, yanına da “S” ile başlayan yedi türlü yiyecek şunlardı: Susam, süt, simit, su, salep, safran, sarımsak. Bunlardan birer parça yalanınca şifa getireceğine inanılırdı” (Osmanoğlu, 1984: 106).

2.1.4. Türk Cumhuriyetlerinde Nevruzun Yeri

2.1.4.1. Azerbaycan’da Nevruz Bayramı

Azerbaycan’da Nevruz bayramına dini bayram olmaktan daha çok milli bayram gözüyle bakılmaktadır. Nevruz bayramını Azeri Türkleri mahalli şivesiyle “Noruz/Noyruz” denildiği gibi “Ergenekon Bayramı” ve “Bozkurt Bayramı” da denilmektedir (Çay, 1989: 81).

Nevruz bayramı diğer Türk Cumhuriyetlerinde olduğu gibi Azerbaycan’da da coşkulu bir şekilde kutlanmaktadır. Günümüzde Azerbaycan’da Nevruz, Devlet düzeyinde bir günlük resmî tatil olarak kutlanmaktadır. Millî dinî ve dünyevi özelliklerin kapsamı ve tarihi bakımından Nevruz Azerbaycan’da tüm bayramlardan seçilmektedir (Çay, 1989: 83).

Azerbaycan’da halk 21 Marttan birkaç hafta önce her Çarşamba şenlikler düzenlerler. İnançlara göre bu çarşamba günleri tabiatın dört unsuru canlanır. Evler temizlenir, ateşler yakılır ve insanlar baştan aşağı yeni elbiseler giyerler. Mumlar yakılır, Nevruz şekerleri hazırlanır, gelen misafirlere gül suyu dökülür, geceleri ateş oyunları oynanır. Ateşin üzerinden atlayarak bütün belalarından arındıklarına inanılır (Nerimanoğlu, 2004: 244). Bu üç hafta birçok adet ve geleneği içinde barındırdığı için bu aya “Bayram Ayı” denir. Bayram ayı halkın yaşantısında tüm ağırlığı ve farklılığı ile

kendini gösterir. Yediden yetmiş herkes Bayram ayı boyunca hummalı bir faaliyete başlar. Bu üç haftada birçok törenler geçirilir (Hacıyeva, Köktürk, 1997: 47).

Azeri Türklerinin “Bayram ayı” adı altındaki bu özel kutlamaları yakından tanımamız için “Üskü” olarak adlandırdıkları çarşamba günlerini ve bu günlerde görülen kutlamaları, eğlenceleri, gelenek ve ritüelleri sırasıyla ele almakta fayda var.

Su Çarşamba’sı

Od Çarşamba’sı

Yel Çarşamba’sı

Toprak Çarşamba’sı

Su Çarşamba’sı: Bayram ayının dört çarşambalarından birincisi kabul edilen bugüne halk arasında “Güzel Çarşamba, Haberci Çarşamba, Evvel Çarşamba, İlk Çarşamba, Sular Novruzu” gibi adlarla bilinir. Halk inanışına göre o gün suya girenler yıl boyu hastalanmazlar. Doğal yollarla tazelendiğine inanılan bu sudan hasta olanlara içirilerek şifa aranır (İdrisi, 1995: 135).

Od (Ateş) Çarşamba’sı: “Addı” Çarşamba olarak da bilinen bu ikinci hafta Güneş-ateş inancıyla ilgilidir. Od gününde ateşi çağıran Godu (Hodu) nağmeleri okunur, halk güneşin ısıtması, harareti şerefine şenlikler düzenler, evlerde yemekler pişirilir. Bugün yakılan ateşin külleri ocaktan dışarı atılmaz (Balıkçı, 2000: 64).

Yel (Rüzgâr) Çarşamba’sı: Üçüncü haftaya gelindiğinde ise bu çarşambaya halk arasında “Rüzgârlı Çarşamba”, “Rüzgâr Uyandıran Çarşamba”, “Yelli Çarşamba” gibi adlarla bilinir. Yel Çarşamba’sı günü inançlara göre rüzgâr dünyayı dolaşır ve ateşi harekete geçirir, o gün esen rüzgâr hem soğuk hem sıcak olur. Bu rüzgârın ateşten aldığı sıcaklıkla havanın ısınmasını sağladığı ve bu hava değişimi dolayısıyla baharın gelişine işaret ettiğine inanılır (Gafarlı, 2019: 78-79).

Yel Çarşamba’sı gününden bahsederken Azeri Türklerinin Mitolojik varlığı olan “Yel Baba” veya “Yel Anasına” değinmezsek olmaz. Çünkü Azerbaycan’da “Yel Baba” rüzgâr estiren doğa kültünün başında gelmektedir. Bu mitolojik varlık başlangıcı ve ilkin kaosu sembolize etmektedir. “Yel Babanın” görevi yalnız yel estirmek değil, kasırga yaratmak, havayı karıştırmak da dâhildir. O yer le göğün arasındaki güç olarak da bilinir. Bu gücü temsil eden bir mitolojik varlığa farklı isimlerle diğer Türk topluluklarında veya Cumhuriyetlerinde de rastlamak mümkün. Örneğin Çuvaşlar Sil-

tura derken, Özbekler, Türkmenler, Kazaklar, Mir Haydar veya Pir Haydar yahut da Haydar Baba derler. Harman savurma döneminde Azeri Türklerinin “Heyder es de gel” diye ilahi güce seslenmeleri de Heyder’in yel sahibi olması düşüncesini ortaya koyuyor. Lakin ana başlangıçtan ata başlangıca geçiş zamanı Yel sahibinin adının Heyder/Haydar olması sonraki dönem gelişmelerinin ürünüdür (Bayat, 2018: 162).

Toprak Çarşamba’sı: Bayram ayının son çarşambası Toprak Çarşambasına denk gelmektedir. Toprak Türk mitolojisinde kutsal sayılmakta ve etnik-ahlaki değerler sisteminde yurt vatan kavramı ile birlikte kullanılmaktadır. Bunun dışında insan yaratılışının maddi unsuru olması itibariyle bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Mitolojik kökleri itibariyle ilkbaharda toprağın uyanması dirilme canlanma kavramıyla ilgilidir (Rzayeva, 2020: 241).

Azerbaycan’da Nevruzdan sonra en önemli günü sayılan bu son çarşambaya yerel halk arasında “Ahir Çarşamba”, İlahir Çarşamba” gibi isimlerle de bilinmektedir. Bugünde artık toprak uyanır, doğa yenilenir. Toprağın uyanmasını Azeri Türkleri geçmişten bu yana coşkulu törenler türküler ve ayinler eşliğinde kutlamışlardır. Azeri Folklorist Azat Nebiyev toprağın uyanışını şöyle anlatıyor.

“Halk arasında yayılmış eski mitolojik görüşe göre, insanların yoksulluktan eziyet çektikleri bir günde Sel (Su), Ateş ve Yel, Toprak Hatun’un yer altı tapınağına misafir gelirler. Burada yatmış Toprak Hatunu uyandırıp insanların açlık ve kıtlık çektiklerini ona söylerler. Toprak Hatun “İnsanları felakete düşüren, kendisi felakete düşer” diyerek yerinden kalkar, Sel (Su), Ateş, Yel ve Toprak Hatun el ele verip: “Zemzem geldi, Ateş geldi, Yel geldi, Taze ömür, taze ürün, yıl geldi” nağmesini söyleyerek aydınlık dünyaya çıkarlar. Söylentilere göre, o gün aziz gün olan “Ahir Çarşamba idi” (Nebiyev, 2009: 230 a.k.t. Rzayeva, 2020: 242).

Toprak Çarşamba’sı gününden bir gün öne “Kabir Üstü” törenleri gerçekleştirilir. Halk aile fertleri ile aile mezarlıklarına kadınlı erkekli ayrı ayrı gruplar oluşturarak ziyaretlerini gerçekleştirirler. Erkekler sabahleyin erkenden mezarlığa gidip mezarı temizler, onarır, tamir eder ve Fatiha okuyup ayrılırlar. Daha sonra kadınlar çeşitli yiyecekler hazırlayıp mezarlığın başına gelir Kuranı Kerim, Fatihalar okuyup getirdikleri yiyecekleri fakirlere dağıtarak öğlene doğru mezarlıktan ayrılırlar (Hacıyeva, Köktürk, 1997: 48).

Azerbaycan’da Nevruzun ilk gününe gelindiğinde ise evlerin düz olan damlarında büyük ateşler yakılır. Sırf Nevruz için bütün kış boyunca toplanan kuru ot artıkları ve çalılıklar avluda bir yere toplanır. Hazırlanan tongalar arasından çocuklar tüneller açarak emekleyerek karşıya geçerler ve şu tekerlemeyi söylerler (Hacıyeva, Köktürk, 1997: 85).

“Çepere çeper doldu gel

Çepere kuşlar kondu gel

Dolağsız gezen oğlan

Dolağ tamam oldu gel

Aştığ dolag altına

Halin dodag altına

Sen ağaç ol budağ sal

Bizde dolag altına”

Aynı günün akşamı yemek en az yedi çeşit olarak hazırlanır ve yapılan yemekler o geceye özel olarak evlerde pilav, et, yarma yemeği, kavurma, kırmızı yumurta kavurğa ve semeni yapılır. Evlerde misafir eksik olmadığı için bu gecede sofraya ekşi, tuzlu ve acı yemekleri koymamaya özen gösterirler. Aile reisinin sofrada yedi çeşit yemeği karıştırarak aile üyelerine dağıtmasından dolayı bu geceye “yedi-levin gecesi” de denir (Akça, 2002: 25).

Hazar kıyısı Türk devletlerinde uzun yıllardan beri Nevruz bayramlarında yapılagelen sembolik “Semeni” helvası Azeri kültüründe vazgeçilmezler arasındadır. Bu helva önceden göğertilen (yeşertilen) buğdayların, sarımtırak ezilmesi ve suyuna un eklenerek karıştırılması ile yapılır. Daha sonra yağlanmış tavada için yağ atılarak karıştırılır. Un pembeleşince içine ceviz ezmesi, zencefil, tarçın razyana gibi baharatlar ve pekmez konulup karıştırılır. Hazırlanan helvalar iri lokmalar halinde servis edilir (Nebiyev, 1997: 240). Semeninin bir başka bir özelliği de yapılış aşamasında konu komşularla bir araya gelerek yapılıyor olmasıdır. Bahsi geçen malzemelerin her biri ayrı ayrı evlerde üç gün öncesinden hazırlanarak Nevruz günü pişirilmeye başlanır ve hazır olduktan sonra mahalleye, komşulara ve dostlara bayram hediyesi olarak gönderilir. “Semeninin içerisindeki malzemelerde ayrı ayrı anlam taşımaktadır. Örneğin yeşillik bereketi temsil eden kutsi bir anlama sahiptir.

Azeri edebiyatında, şiirlerde ve türkülerde “Semeniye” sıkça rastlamak mümkündür (Hacıyeva, Köktürk, 1997: 46).

“Semeni oy semeni
Göyederem men seni
Damara gan isterem
Temiz kanım gerek
Dosta sanım gerek

Cansız kanım olmaz
Sensiz ganım olmaz
İlletimin Lokman’ı
Yamanlığın amanı
Semeni ay semeni
Göyederem men seni”

Bayramının birinci gününden itibaren Nevruz şenlikleri başlar. Bu şenliklerin içinde sportif oyunlar oynanır. Güreş, at yarışması, atıcılık, vuruculuk, deve oyunu, yumurta boyama, horoz, koç, köpek dövüşleri düzenlenir. Bu oyunların kuralı genelde kaybeden taraf sahip olduğu eşyayı veya hayvanı galip gelen tarafa verirlerdi (Kazımoğlu, 1993: 83).

Azerbaycan Türkleri, Nevruz Bayramı kutlamaları, şenlikleri, gelenek ve ritüelleri açısından oldukça zengin bir kültüre sahiptir. Kökenleri mitolojik dönemlerden alan gelenekler, toplumsal yaşamın düzeni ve sağlamlığı açısından vazgeçilmez bir değerler bütünü olarak Azerbaycan’da bütün canlılığı ile yaşatılmaktadırlar. Bu günleri sevinç ve mutluluk içerisinde geçirmek ve bu kutlamalarla gelecek yıla daha sağlam ve sağlıklı girmek arzusu bütün Türk dünyasının olduğu gibi Azerbaycan Türklerinin de ortak arzularından biridir.

2.1.4.2. Kırgızistan’da Nevruz

Orta Asya Türkleri açısından karanlık dönem sayılan otuzlu yıllara rağmen kendi özlüğünü kaybetmeyen eski Türk boylarından biri de Kırgızistan’dır. Bu

dönemlere karanlık diyoruz çünkü o dönemlerde milli duyguları sağlam yaşatacak, milli iradeyi kuvvetlendirecek ve milli şuuru uyanık tutacak olan her şey hafızalardan silinmek istenmişti. Türk kültürünü milli kimliği temsil eden gelenek-görenekler, örf adetler ve hayat tarzı gibi çeşitli ayinleri içinde barındıran Nevruzda bu baskıdan payını aldığını açıkça görmekteyiz. Türkistan coğrafyasında yaşayan öğrencilerle yapmış olduğum görüşmede Ergenekon destanının az bilinmesi bunun bir örneğidir diyebiliriz.

Kırgız Türklerinde yüzyıllardan beri kutlanıp gelen Nevruz halk arasında “Nooruz” olarak telaffuz edilmektedir (Çay, 1989: 71). Bilinen en eski kaynaklara göre iki bin yıldan beri Kırgız topraklarında Nevruzun 24 Mart’ta kutlandığına dair çeşitli efsaneler mevcuttur. Bunlardan biri de İshak babamızın oğlu Türk babamız büyüdüğünde “Cal allayın” adında birisinin “Nevruz” isimli kızıyla evlenmiş. Büyük şenliklerle yapılan düğünde tabiat yeşillenmeye başlamıştır. 24 Mart’a denk gelen bu kutsal gün Kırgızlara miras kalmış ve kutlana gelmiştir (Güzel, 1996: 173). Bu rivayette Nevruz Kırgızlar arasında ne kadar 24 Mart tarihinde diye bilinse de Kırgız Türkleri arasında Nevruz geceyle gündüzün eşit olduğu 21 Mart tarihinde kutlanmaktadır (Çay, 1989: 68).

Eski Türklerin yaşam tarzı olan göçebe hayatından yola çıkarak Kırgız Türkleri de göçebe medeniyeti meydana getirmişlerdir. Tabiatla devamlı iç içe yaşadıklarından dolayı, bir tabiat bayramı olan Nevruz Bayramı geleneğini de içtenlikle yaşamışlardır. Kendi kültürlerine tabiatın izlerini taşıyan unsurları yansıtmayı başarmışlardır. Yaptıkları el işlerindeki motiflerden, giyim kuşamlarındaki renklere, nakışlara ve müziklerindeki ahenge kadar tabiatın birer yansımasıdır. Kullandıkları 12 hayvanlı takvimleri, ayların mevsimlerin adları, yıldızların, ayın güneşin hareketleri hakkındaki yorumları tamamen Kırgızların tabiat bilgileri ile astrolojik izlenimlerinin üzerine kurulmuştur (Cumakunova, 2000: 75).

Nevruz bayramı kutlamaları Kırgızlarda bir hafta önceden başlamaktadır. Nevruz günü temiz kıyafetler yeni elbiseler giyilir. İnsanlar birbirlerinden helallik alıyor. Mezarlık ziyaretleri yapılıyor, küsler barıştırılıyor, şarkılar türküler söyleniyor, oyunlar oynanıyor, şiirler okunuyor, dualar ediliyor. Ev ve çevre temizliği günler öncesinden başlıyor. 21 Mart gününde ise yedi kazanda yedi çeşit yemekler hazırlanır. Bunlardan en önemlisi Nevruzu sembolize eden “Sümölöktür” ve “Köcö” dir (Çay, 1989: 73). Sümölök Azerbaycan’da (Semeni) ve Türkmenistan’da (Semeni), Özbekistan’da (Sümelek) adlarıyla aynı gün farklı coğrafyalarda bile olsa bir çatı

altındaymış gibi bu geleneği yaşıyorlar. Buda orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin uzun yıllar süren Rus baskısına rağmen tarihine, gelenek-göreneklerine ne kadar bağlı kaldığının göstergesidir.

Kırgızlar Sümölöke farklı anlamlarda katmışlardır. Halk arasında yaygın olan inanışa göre su ve melek kelimelerinin birleşik halidir. Nevruz kutlamalarında hazırlanan bu özel yemeğin cennet sofrasından geldiğine inanan Kırgızlar bu nedenden dolayı kutsal bir yemek sayarlar. Tarihi Nevruz kadar eskilere dayanan ve geleneksel Türk Dini inanışlardan İslam’a kadar her motifi içerisinde barındıran bir karaktere sahip olduğu gözlenmektedir. Halk muhayyilesinde farklı anlatımları bulunan bu yemeğin en büyük özelliği: Yüce Tanrı’nın rahmet ve bereketinin insanlara ulaşması, yeni yılın bolluk ve bereketli yıl olmasına vesile olması ve insanlar arasında birlik, beraberliğin ve dayanışmaya katkı sağlayacağına inanılmasıdır. Türklerin İslamiyet’e geçişinden sonra bu yemeğin öyküsünde daha çok İslami motifler ağırlık göstermeye başlanmıştır (Erdem, 1999: 3).

Sümölök, filizlenmiş buğday tanelerinden hazırlanır, öğütülür ve daha sonra un ilavesiyle (bazen unsuz) yağda 20-24 saat kaynatılır. Kazana küçük taşlar da eklenir bu taşlar Sümölök’in kazanın dibine yapışmamasını sağlar. Bu taşlardan biri tabağınızdan çıkarsa dilek tutulur ve bu dileğin kabul olacağına inanılır. Sümölök ’in hazırlanması uzun zaman alıyor, bu nedenle kadınlar zaman geçirmek ve yemek pişirme atmosferini pozitif enerjiyle doldurmak için tüm sürece ilahiler, milli danslar, türküler, çeşitli ayinler eşlik eder (Dosbayeva, 2009: 1-10). Sümölök veya Semeni diye telaffuz edilen bu geleneksel Nevruz helvasının tarifi diğer Türk cumhuriyetlerinde de aynıdır.

Kırgızistan’da Sümölökten sonra gelen en büyük ana unsurlardan biride “bozüy” (boz ev) diye adlandırdıkları keçeden yapılan Kırgız çadırlarının kurulmasıdır. Genelde yuvarlak daire şeklinde yapılan bu çadırların bir giriş kapısı, tepesinde gökyüzünü sembolize eden, yağmur yağdığında örtülen aydınlatma yeri bulunmaktadır. Milli halılarla zemini döşerler, Kırgız renklerinin ve motiflerinin en güzelleriyle süslerler. Bu çadırın en büyük özelliği de portatif olmasıdır. Ahşap iskeletli olan bu çadır istenilen yere çok kısa bir sürede kurulabilmektedir. Genelde aile işlerinin her kesimine katkıda bulunan Kırgız kadının bu çadırı iki saatte kurabileceği de belirtilmektedir. Kırgızların göçebe hayatından beri hep var olan bu “bozüy”ler Nevruzun vazgeçilmez tamamlayıcı unsurlarındandır. Nevruz merasiminin yapılacağı yere “bozüy” bir gün öncesinden kurulur ve başmisafir sayılan aksakalların kabul yeri olarak kullanılır (Erdem,1999:5).

(<https://twitter.com/trtavaz/>, (18.02.2022)).

Şekil 1. Kırgız boz y den bir görünüm

Kırgız Türklerine eski g   ebe hayatından miras kalan geleneksel spor oyunları Nevruz kültürünün vazgeçilmezidir. Bu spor oyunları arasında en yaygın olanı “Kök-B r ” ve “Er Eni ”tir. Bu oyunlar Kırgızlar dışında Kazaklar, Özbekler ve Türkmenistan Türkleri olmak üzere Asya’daki pek çok Türk boylarının vazgeçilmez oyunları arasında olup bugün h l , bütün canlılı ıyla ya atılmaktadır. Anadolu da “ nd l kapmaca” diye bilinen oyunda kısmen Kök-B r ’n n izlerini taşımaktadır (Kaya, 2005: 303-313).

2.1.4.2.1. Kök-B r 

Halk arasında “Kök-B r ” oyununun adının nereden çıktığı ya da oyunun ne amaçla oynanmaya ba landı ına dair rivayetler mevcuttur. Bunlardan en yaygın olanı  u şekildedir.

Köyün eli silah tutan bütün erkekleri savaşa gider ve köyü koruyacak kimse kalmaz. Himayesiz kalan köye kurtlar gelir ve hayvanları parçalar zarar verir. O dönemler geçimini tarımla, hayvancılıkla sağlayan halk bundan büyük bir ölçüde etkilenir. Savaştan dönen erkekler kar ıla tıkları durum karşısında çok sinirlenirler ve kurt avına çıkarlar. Buldukları kurtları bazılarını bıçakla, bazılarını okla, bazılarını da ezerek  ld r rl r. Hatta bazılarını canlı yakalayarak at üzerinde birbirlerine atarak e lenmeye ba lar. Belli bir süre sonra bu atmaca ho larına gitmeye ba lar ve kalan diğer kurtları da birbirlerine atarak oyun oynamaya ba larlar. Bu eğlence için başlattıkları oyunu gelenek haline dönüşür. Oynadıkları bu oyunun adına k kb r  “Bozkurt” adını verirler. İlerleyen zamanlarda kurt sayısının azalması nedeniyle yi itler kurt yerine

tekeyi oyun aracı olarak kullanmaya başlarlar. Daha olgunlaşmamış genç yaştaki yiğitler ise teke yerine *ulak* “oğlak” kullanırlar. Bundan dolayı kökbörünün bir diğer ismi de *ulak* çekmedir (İnan, 1943: 6).

Günümüzde bu oyuna belli başlı kurallar getirilmiştir. Oyun takımların saha kenarında sıraya girmesiyle başlar. Sonra hakemin tarlanın ortasına koyduğu leşi ele geçirmek için mücadele etmeye başlarlar. Leşi kapam rakibin kalesine geçirmek zorundadır buna “kazan” denir. Her takımda sekiz kişi yarışır ve zorunlu olmasa da başlarına gelebilecek darbelerden korunmak için özel kasklar takarlar. Yarışma başladıktan sonra seyirciler favori takımlarını desteklerler, tezahürat yaparlar. Oyunun oynandığı alan heyecan verici gösteri alanı olur (<https://www.advantour.com/>).

(<https://www.gsdf.gov.tr/tr/spor/kokboru>. (18.02.2022)).

Şekil 2. Kökbörü müsabakalarından bir görüntü.

2.1.4.2.2. Er İniş

Nevruzda yapılan bahar şenliklerine renk katan bir diğer at spor oyunlarından biri de Er İniştir. Er İniş at üzerinde yapılan güreşe verilen isimdir. Pehlivanlar at üzerinde birbirlerini çekerek attan düşürmeye çalışırlar. Biniciler çıplak bir gövde ile başlarına bağlı özel kemerler ve eşarplar ile performans sergilerler. Bu oyunda zafer kazanmak sadece güce bağlı değil, aynı zamanda binicinin ve atın çevikliğini ve dayanıklılığını da gerektirir. Bunlar erkekler ve atlar için değerli becerilerdir çünkü savaşa hazırlık da dâhil olmak üzere erkeklerin becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmanın en iyi yoluydu (Buyar, 2019: 15).

(<https://www.karar.com/>. (18.02.2022).

Şekil 3. Kırgız er iniş güreş müsabakalarında iki pehlivanın mücadelesi.

21 Mart günü Kırgızistan’da uzun bir trompet olan karnay’ın sesleriyle başlar. Bu tarihte yani Nevruz günü doğan erkeklere genellikle Nooruzbek veya Nooruzbay ve kızlara Nooruzgul denir. Nevruzda kar yağarsa uğur getireceğine inanılır. Nevruzdan önceki gece, kaplar tencereler süt ve tahıllarla doldurulur, böylece gelecek yıl çok yağmurun yağacağına iyi bir hasat olacağı da Kırgız kültürünün batıl inançları arasındadır. Ayrıca ev temizliği, borçlu olanların borcunu ödemesi, kırınlıkların giderilmesi, küslerin barıştırılması Nevruz kültürünün adetti haline gelmiştir (Cumakunova, 1997: 5).

2.1.4.3.Kazakistan’da Nevruz

1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Rusların arka bahçesi olarak bilinen Türk toprakları birer birer bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bunların içinde Kazakistan 1991’den bu yana milli kimliklerini güçlendirmek adına sağlam temeller atan, özellikle devlet eliyle ortak Türk kimliğine vurgu yapmasıyla göze çarpmıştır. Bu bağlamda Kazakistan’da kültür önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Devlet Kazak kültürüne renk katan bu özel günlerin kutlanmasına maddi manevi destek vererek halkın iç dünyasında yıllardır sakladığı milli duyguları tekrar canlanmasını sağladı. Bu kutlanan özel günlerden biri de “Amal Merekesi/ Kürüsüv Küünü” 14 Mart’ta kutlanma baharın gelişini simgeleyen, Nevruz’dan bir hafta önce kutlanan bir bayramdır (Nazarbayev, 2018: 64-65 akt, Kınacı, 2020: 47).

“Amal Merekesi/ Kürüsüv Künü” özellikle son yıllarda yerel bayramdan ulusal bayrama dönüşmeye başlamıştır. Bu bayramın 14 Mart’ta kutlanmaya başlamasının sebebi ise yine Kazak Türklerinin konargöçer yaşadıkları dönemdeki hayat şartlarına dayanmaktadır. Eski dönemlerde doğayla iç içe yaşayan Kazak halkı bulundukları coğrafyanın doğası gereği çok sert kışlarının olması, hayat şartlarını zora sokmuştur. Bu denli çetin hava koşullarında Kazak halkı birbirlerinde haber alamaz. Ancak baharın, sıcaklığın gelmesiyle bu durum değişir. Doğanın canlanmasıyla Kazak insanının yakınlarındaki eş dost, akrabayı görmeye gitmesi, birbirinden haberdar olması, bu bayramın önemini daha da arttırmıştır. Sert geçen kışın soğuşundan sonra sağ salim bahara çıkmış insanların akrabalarını ziyaret etmesi, selamlaşması, birbirinden hâl hatır sorması “Kürüşüv Künü” (Görüşme günü) adını almasındaki başlıca sebeplerdendir (Kınacı, 2020: 47).

Yeni yıl Kazak takvimine göre 1 Ocak’ta ya da 22 Mart’ta da başlamaz. Halk takvimine göre Kazaklarda yılbaşı baharın ilk günü yani 14 Mart günü başlar. Bu durum Sovyetlerin Kazak topraklarını ele geçirmesine kadar devam etmiştir. Sonradan benimsenen gece ile gündüzün eşitlendiği güne denk gelen 22 Mart günü Kazaklara pek yabancı gelmemiştir. Çünkü bu tür doğa olayları göçebe hayatı için çok büyük bir önem arz etmektedir. Kazak halkının üzerlerinde oluşan baskıya rağmen eski gelenek ve göreneklerinde vazgeçmemişlerdir. Onlar için iki önemli tarih üst üste denk gelmiştir. Kazak halkın bu önemli iki tarihi birbirine ekleyerek baharın gelişini 14 Marttan itibaren gece ile gündüzün eşitlendiği güne kadar kutlamaya başlar (Ergali, 2014: 14).

Günümüzde Kazakistan’da Nevruz 21-23 tarihleri arasında milli bayram adı altında devletin bütün kurumlarında okullarda resmî tatildir. Bugüne Kazaklar ulusun ulu günü anlamında “Ulıstın ulı küni” derler (Akça, 2002: 37).

Kazaklar için Nevruz sadece baharın gelişini ifade etmiyor. Kazak kültüründe Nevruz sevginin ve dostluğun zaferin simgesidir. Eski dönemlerden beri Nevruzun gelişinden önce her aile maddi yönden evini düzene koyarlar. Nevruzu cömert bir şekilde kutlanmasının bir yıl boyunca evinize bolluk ve başarı getireceğine inanılıyor. Bundan dolayı bayram kutlamalarında kullanılacak malzemeleri bir ay öncesinden hazırlarlar. Nevruz bayramına bir hafta kala ise fidan, çiçek dikerler, evlerini baştan sona temizlerler. Nevruzu temiz bir evle karşılanırsa hastalığın, kaza-belaların, onlardan uzak duracağı inancına sahiptirler (Kartaeva ve Habijanova, 2017: 56).

Kazaklarda Nevruz bayramında pek de diğer Türk Cumhuriyetlerinde görmeye alışık olmadığımız bir ritüel vardır. Buda her kes birbirinin yaş gününü kutlamasıdır. Kulağa doğum günü kutlaması gibi gelse de durum pek öyle değildir. Bunun sebebi ise halk arasında yıllardır var olan bir efsaneye dayanmaktadır.

Kazak efsanesine göre “Yıl” yeni doğan çocuktur. O her sene büyüyüp üç sene sonra delikanlı olur. Sonbahar geldiğinde yaşlanıp, saçları ağarır. Kış gelip karlar kapladığında yaşlanıp ölür. Böylece on iki ayın sona ermesiyle yılında hayatı son bulur. Yeni yılın doğduğunda ise yeni bebek dünyaya gelmişçesine sevinirler, birbirlerine sarılıp kutlarlar, eğlenceli vakit geçirirler. Bu efsaneden antroposentrik yaklaşımdaki “Yıl’ın” insan şeklindeki modelini görmek mümkündür. Kazak Türklerinin Nevruz bayramı kutlamalarında birbirlerine “Bir yaştın kutlu olsun” demelerinin sebebi bununla ilgilidir (Kazbekov, 1875: 23).

Nevruzda yapılan gelenek ve ritüelleri incelediğimizde yazılı eski belgelerde belirtilen kutlamaların çoğu değişmiş ya da ortadan kalkmıştır. İslam dininin bu coğrafyalara yayılmasından sonraki dönemde yaşanan kültür değişiklikleri buna başlıca sebep olarak gösterilse de bu değişiklikleri kaçınılmaz hale getiren birçok unsur vardır. Örneğin Çarlık Rusya’sı döneminde Kazak halkının Ruslaştırılmaya çalışılması, Sovyetler zamanında eskiyi hatırlatan her şeyin yasaklanması, millet kavramını ortadan kaldırıp “Sovyet halkı” kavramının getirilmesi bu değişiklikleri kaçınılmaz kılmıştır.

Eski Kazak toplumunda Nevruzu kutlamaya gücü yetmeyen bir aile bir koyun bile kesse onu köydeki diğer insanlara ikram edeceğim diye koyunun başını saklarmış. Kazaklar Nevruz ayındaki günün uzamasına “uzun sarı” adını verirler. Uzun sarı için kışın kesilmiş olan hayvanın şakak kısmı ve etiyle birlikte kurutulmuş peynir, tereyağı gibi gıdaları kenara ayırırlar. Bunları temizlenmiş hayvan karnını özel olarak dikip onun içinde saklarlar. Böylece Nevruz gününe kadar bozulmamasını sağlarlar. Bunun dışında “Jent” (kavrulmuş darı, buğday, mısır değirmende öğütüldükten sonra tereyağı ve şeker katılarak hazırlanan tatlı türüdür) adını verdikleri özel tatlıyı da önceden hazırlayıp karnın içine koyarlar (Kartaeva ve Habijanova, 2017: 56).

Kazaklarda en az Sümelek tatlısı kadar Nevruzla sembolleşen, adını Nevruzdan alan geleneksel çorbası vardır. Kazaklar bu çorbaya “Naurız köje” (Nevruz çorbası) demektedirler. Halk Nevruz günü herkes kendi evinde çorbayı pişirip komşulara birer

tabak götürüp ikram etmek adet haline gelmiştir. Kazaklar “arpa, buğday aş imiş, altın, gümüş taş imiş”, “nevruz çorbasını doyasıya içersen, yıl boyu tok gezersin” diye, boşuna dememişlerdir. Kazaklarda bu çorbanın hazırlanışı ile ilgili iki türü geliştirmişlerdir. İlkinde arpa ya da buğdayı kaynatıp, soğuyunca süzme yoğurt katıp, kıştan kalan tuzlanmış at etini, bunun dışında at bağırsaklarına konulan tuzlanmış sucuğu doğrayarak çorbanın içine katarlar. Diğer pişirme yöntemi ise karından çıkardıkları tuzlanmış at etini pişirip, soğutulmuş et suyuna ayran ve pişirilmiş arpa eklemişlerdir (Çınar, 2000: 447).

Nevruzda gelinler aile içinde kıştan kalma, karında saklanmış malzemelerle milli yemekler hazırlar o ailenin yaşı büyük insanlarına sunarlar. Onlardan olumlu yorumlar alırlarsa mükâfatlandırılır. Bu gelenek Kazak kültüründe “bel köterer” diye adlandırılmıştır (Mirjakyp, 1991: 45).

Sovyet döneminden önce yazılan bazı yazılı belgelerde köylerde genç kızlar köy delikanlıları için önceden belirlenmiş bir evde “uyku aşar” diye adlandırılan geleneksel bir sofraya hazırladıklarını görmek mümkün. Sofra başına toplanan genç kızlar ve delikanlılar, bütün gün çeşitli oyunlar oynayıp, şarkılar söylemişlerdir. Delikanlılarda karşılık olarak kendi el becerilerine göre köydeki kızlar için gümüş yüzük, eşarp gibi hediyeler hazırlamışlardır ve bu gelenek “selt etkizer” diye adlandırılmıştır. Günümüzde “uyku aşar”, “selt etkizer” geleneklerini tekrar canlandırmak için birtakım çalışmalar olsa da, Kazak kültürüne verilen zararların etkisi uzun yıllar sürecek gibi görünmektedir (Kartaeva ve Habijanova, 2017: 59).

Kazaklar Nevruz bayramında kysrak sütünün mayalanmasıyla elde edilen, hafif alkollü kımız içerler. Bunun dışında “akın” denilen nükteli şiirlerin doğaçlama yarışmaları düzenlenmektedir. Bayram halk güreşi ve “toğuz kumalak” adını verdikleri mantık oyunları ve Nevruzun olmazsa olması binicilik oyunları, ulusal yarışmalarla bayramın rengine renk katmaktadırlar (Akçora, 2000:29; İbrayev, 2000: 175-177).

2.1.4.4. Özbekistan’da Nevruz

Özbek Türkleri Nevruzı; Navruz, Navro’z, "Nevbahar" (Yeni Bahar) gibi birçok terimle adlandırır. Birçok Türk devletlerine, imparatorluklarına ev sahipliği yapmış bu topraklarda Nevruzun kutlanması çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu kutlamaları bir zamanlar Türkistan’da hüküm süren Büyük İskender, Araplar ve Ruslar Nevruzunu tüm yasaklar ve baskılara rağmen engelleyememiştir. Ancak 70 yıllık Sovyet komünizm

rejimi döneminde dar bir çevrede, köylü, çiftçi ve zanaatçılar tarafından gizli bir şekilde aile bayramı olarak kutlanabilmisti. Yüz yıllardır Özbek halkının ruhuna yerleşmiş örf-adetler, gelenek-göreneklerden biri olan Nevruz bayramı da çok sıkı takip altına alınıp, halkın hafızasından unutturulmaya çalışılmıştır (Merdanoğlu, 2008: 5).

Nevruz Özbekistan'da resmi bayram olarak kutlamalar, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, 1991 yılının 21 Mart'ında gerçekleşmiştir. Özbekler bağımsızlıklarını kazandıktan sonra birçok alanda eski Türk kültürünü benimsemek maksadıyla önemli adımlar atmıştır. Halkın sahip olduğu milli ve manevi değerlerin korunması devlet siyaseti haline dönüştürülerek, sadece Nevruzun değil, Mehircan, Hasıl Bayramı, Ramazan ve Kurban bayramlarının da özgürce kutlanması sağlanmıştır. Özgürlüğün verdiği heyecanla o yıl Özbekistan'da 21 Mart'ta çeşitli örf adetler, gelenek-görenekler sergilenmiştir. Nevruz kutlamaları sırasında "Sayıl Eğlenceleri" adı verilen birtakım şöenler tertip edilmektedir. Büyük halk çoğunluğunun katıldığı bu eğlencelere ses sanatkârları, cambazlar ve ozanlar katılmıştır, yarışmalar, oyunlar, güreşler düzenlenmiştir (Koraboyev, 1993: 47; Aktora, 1999: 35).

"Sayıl Eğlenceleri" 21 Mart'ta başlayıp bir hafta devam eder ve halk gruplar halinde şehir dışına çıkarlar ve su kenarında güzel çayırılıkta bir gün öncesinden çadır kurarlar. Şehirdeki tüm kamu kurumları, özel sektör işleri tatil edilir. Seyil yerleri dönme dolaplar, seyyar satıcılar, çalgıcılarla dolar. Birinci günü Seyil yerinde çadır-çadır dolaşarak bayramlaşma yapılır. Ziyaretçilere Sümelek ve "aş" diye adlandırdıkları Özbek pilavı, çay ve meyveler ikram edilir. Bu yemekleri mutlaka yemek bir adettir (Çay, 1989: 71).

Kırlardaki kutlamalar sona erdikten sonra bu kutlamalara katılamayan hastalar ve yaşlılar ziyaret edilir, kırdaki hazırlanılan yemeklerden ikram edilir. Bunun dışında ailecek ateşten atlama geleneğine katılırlar. Özbeklerde eskiden şehre gelen misafir şehrin dışında yakılan ateşin etrafını üç kez döndürülmeden şehre sokulmazmış. Bu ateş kültürü inancı halk arasında hala görülmektedir. Örneğin yeni evlenecek kız düğünden üç gün önce, gelin geleceği eve gelip ateşin etrafından üç kez döndürülür, dualar edilir, aile dostları akrabalarıyla tanışır. Bu geleneği yaparak gelinin bütün günahlarından arınarak eve temiz bir şekilde girdiğine inanılır (Güzel, 1996: 174).

Özbek köylerinde Nevruzun ilk günü sabahın erken saatlerinde insanlar Nevruz alanına arabalarla, kamyonlarla akın eder. Büyük şehirlerde bu kutlamalar daha modern

bir şekilde kutlanır. Özbekistan'ın başkenti olan Taşkent'te Ferhat Şirin adı verilen kültür merkezinde Nevruz haftası boyunca sadece bayram kutlamalarına hizmet verir. Köylerde ise kamyonlarda getirdikleri çadırlar kurulur, sahne düzeni oluşturulur. Orta oyunu gibi köy oyunları oynanır. Nevruz için yemekler hazırlanır misafirlere takdim edilir. Nevruz yemekleri yarışması düzenlenir ve jürilerin en beğendikleri yemeklerin aşçılarına hediyeler dağıtılır. Ahırdan yaylaya çıkarılan atların üzerinde gençler “Kökbörü” oyununu takımlar halinde oynarlar. Bu oyunların arasında diğer Türk toplumlarında görülmeyen oyunlardan biri de “Kız kovma” yarışıdır. Kızlar evlenmek istediği erkeğin atına yaklaşıp niyetini belli eder (Hazar, 2011: 3).

Halk oyunları Özbek kültüründe ayrı bir yere sahiptir. Bu oyunlarının önemli bir kısmı Nevruzda oynanıyor olması insana ayrı bir heyecan katmaktadır. Özbeklerde Kökbörü ve güreş gibi büyük organizasyonlardan sonra akla gelen oyunlardan biride “akterakmi kökterak” (beyaz ağaç mı, mavi ağaç mı), “aksüyak” (beyaz kemik) oyunu gelir.

“Akterakmi kökterak” oyununun ortaya çıkışı, diğer oyun türlerine göre daha eskiye dayanmaktadır. Mevsimlik bayramlar içerisinde yer alan bu bayram özellikle Nevruz bayramında oynanan diğer milli oyunlar gibi bayramın vazgeçilmezleri arasındadır. İlk başlarda büyükler tarafından oynansa da zamanla çocukların oyunu haline gelmiştir (İşankulov,1995.akt. Yelok, 1998: 344).

Günümüze kadar ulaşmış olan “Akterakmi kökterak” oyunu iki grup halinde araya belli bir mesafeler koyularak oynanır. Her grup kendi takım arkadaşıyla el ele sıkı bir şekilde tutuşurlar. Taraflar birbirine bakarak şöyle der:

Kamer kamer kamçını

Kaburganın kırığını

Ay terakmi kök terak

Bizden size kim gerek

Grup bu şiiri bitirir bitirmez adını duyan çocuk karşı tarafa doğru koşar ve o el ele tutuşup duran çocukların düzenini bozmaya çalışır. Eğer başarabilirse o gruptan birini kendi grubuna alır, başaramazsa da kendi o grupta kalır.

Genelde “Akterakmi kökterak” oyununda her takım kendi aralarında, oyunun gidişatı hakkında tartışır, karşı takım hakkında birbirlerine bilgi verirler. Eğer

takımda zayıf biri varsa düzeni bozmak için ilk hedef olarak onu seçerler ve onun üzerine koşarak düzeni bozmaya çalışırlar. Oyunda “Bizden size kim gerek?” dendikten sonra karşı taraf sorulanın ismini ona uygun özellikleri söyleyerek belirtir.

Ak terakmi kök terak,
Bizden size kim gerek?
Hepsinden tez canlı,
Herkesin beğendiği,
Güzel Nargiza (kız ismi)gerek

Özbek Halk bilimcileri bu oyunun kabilecilik zamanına kadar uzandığını söylerler. Karşılıklı birbirine bakıp duran çocukların kendi vekillerini seçip göndermeleri de eski savaş kurallarıyla alakalıdır (Cihangirov, 1975: 110).

Genel olarak baktığımızda Özbekistan’da Nevruz ne sıradan bir kutlama ne de siyasi bir gösteri vesilesidir. Uzun asırlara dayanan bir kültürün bize miras bıraktığı bir törendir. Özbekistan bu geleneği hem devletçe hem de milletçe büyük bir coşkuyla kutlamaktadır.

2.1.4.5. Türkmenistan’da Nevruz

Nevruz geleneğini, resmî bayram olarak kutlayan Türk devleti Türkmenistan’da ilim adamlarına göre Nevruz, 5 bin yıldan beri kutlanmaktadır (Durdıyeva, 2000: 105).

Türk dünyasının ortak bayramı olarak kabul edilen Nevruzun kutlandığı ilkbahara Türkmenler çok önemli anlamlar yüklemiştir. Gelinler için ilkbaharın şahaneliğini, yaşlılar için geçmiş günlerin yat edildiğini, gençler için uçsuz bucaksız günleri ifade eder. Çocuklar ise ilkbaharın tatlı yağmurları altında oynamakta ve atalarından miras kalan türküleri söylemektedirler.

Türkmenistan Türkleri Nevruzda olduğu gibi diğer örf adetlerine ve geleneklerine bağlı bir ülkedir. Bunları 70 yıl Sovyetlere, 33 yıl kadar Çarlık Rusya’sına bağlı kalmalarına rağmen başarabilmişlerdir.

Sovyetler Birliği bünyesindeki değişik milletlerin dillerini, milli duygu ve gelenekleri kaybetmeleri için çaba sarf etmişlerdir (Baharlıyewa, 1995: 209). Millet kavramını ortadan kaldırıp yerine “Sovyet halkı” kavramını getirmişlerdir. “Sovyet

halkı” denilen bir kavram en ileri gelen sözcüklerden biri olarak bütün toplantıların, resmi temasların, gazetelerin başköşesinde yer almıştır (Geldiyev, 2001: 80).

“Sovyet halkı” kavramına ayak uyduramayan halklardan en önde gelenide Türkmenlerdir. “Göç geri dönerse total öne geçer” denilen atasözünde vurgulandığı gibi Sovyetler Birliği’nin, diğer Cumhuriyetlerin iktidar reislerinin pek çoğu Türkmenleri ve Türkmenistan’ı SSCB’nin en geri kalmış ülkelerinden ve milletlerinden birisi hükmünde nitelendirmişler (Ercebeci, 2001: 85). Buna tamamıyla iftira diyemeyiz. Türkmenler fazla batılılaşmayı sevmezler, gelin kızlar alışılmış kılık kıyafetlilerdir (hala da öyle), cinsi tutkunlukları olmamıştır, gericiliğin bir diğeri misafir için gönlü ve sofraları açık bir millettirler. (Muhammedow, 2000: 85). Sovyetler birliği dağıldıktan sonra Batılılaşan, tırnak içerisinde uygarlaşan milletlerin bazılarında olduğu gibi, gelenek görenekleri tarihte aramak, yeniden ortaya çıkarmak zulmünden kurtulmuşlardır.

Türkmenler gelenek görenek ve örf adetlerine bu kadar bağlı olmalarına rağmen uzun süren baskılar sonucu kültüründe, toy (düğün) - bayramlarında pek çok şeyler yıpranmıştır diyebiliriz. Onlardan biri de Nevruz bayramıdır. Milletin bayram olarak kutlaması bir tarafa bırakılsın, Nevruza bağışlanan tek bir esere, mesela başlı başına bir şiire XX. Yüzyıl Türkmen Edebiyatı’nda rastlamak oldukça güçtür (Geldiyev, 2001: 80). Bu konunun edebi eserlerde işlenmemiş olması, tabii olarak Türkmenleri tanımayan herkesin aklına “Acaba Türkmenlerde Nevruz bayramı, Nevruz gelenekleri hiç yok mudur?” sorusunu getirebilir. Ama Sovyetlerden önceki dönemlere bakıldığında gerek yazılı, gerekse de sözlü edebiyatımıza bakarak bilgi sahibi olmak mümkündür.

Türkmen halkı Selçuklu İmparatorluğunun kurulduğu dönemlerden (1041.y), konargöçer hayatın ön planda olduğu bozkır yaşam tarzının benimsendiği devirlerde de Nevruzun kutlanmış olduğunu, hatta erken çağlarda da yeni yıl hükmünde çeşitli ritüeller eşliğinde etkinlikler yaptıklarını tarih kaynaklarında görebiliriz (Saparov, 2003: 45). Bu kaynakların en nadidesi sayılabilecek eserlerden biride Selçuklu Sultanı Melik şahın (1072 – 1092) rasathanesinde astronot olarak çalışmış olan Ömer Hayyam’ın kaleme aldığı “Nevruzname” eserinde görmek mümkündür. Nevruz hakkında ve Türkmen toplumu hakkında önemli bilgiler içeren “Nevruzname” nin büyük bir kısmı Selçuklu devletinin başkenti olan Merv (Türkmenistan’da bir vilayet) şehrinde yazılmıştır (Durdıyeva, 1999: 104).

Bir diğerk önemli kaynaklardan biride Oğuz Türkmenlerinin (şimdiki adıyla Daşoğuz) merkezi şehri Köneürgeñte yaşayan meşhur bilim adamı Ebu Reyhan El-Biruni Horasan halkının Nevruz bayramını insanlığın doğuşuyla bağılı olarak kabul ettiğini yazmaktadır (Geldiyev, 2001: 81).

Türkmen Halk edebiyatının sembol ismi olan klasik şair Mahtumkulı'nın de yazdığı güzel anlamlı şiirleriyle Nevruz geleneklerinin günümüze kadar ulaşmasında büyük rol oynamıştır diyebiliriz. Büyük düşünürün sadece Nevruz konusunda değil Türkmen halkının “Türkmençilik” denilen ad ile yaşata geldiğı, ahlakı-etik kural kılavuzu olduğı için, bir Türkmen'in sohbeti hangi konuda olursa olsun Mahtumkulı olmadan olmaz. Halkına yazdığı sosyal ve politik şiirleriyle Türkmen tarihi ve kültürüne önemli katkılarda bulunan Mahtumkulı Firaki XVIII. yüzyılın karanlık dönemlerini mum ışığı gibi aydınlatmıştır.

Türkmenlerin önemli geleneklerinden biri olan Nevruzu Mahtumkulı “Nevruzdan Seni” şiirinde şöyle kaleme almıştır:

Olmadı bende nasibin istedim güzden seni,
Dedin: “Geçsin kış bulurum taze Nevruzdan seni”.

Mahtumkulı Frağı “Cihan fayda” adlı başka bir şiirinde şöyle yazar:

Gelse Nevruz aleme, renk kılar cihan peyda,
Ebrler avaz edip, dağ kılar duman peyda,

Dizeleriyle başlayan “Cihan Peyda” şiirindeki anlatıma göre Nevruz yüzyıllardır aynı heyecanla karşılanıyor ve yaşanıyor (Çıkıyev, 2001: 25).

Nevruzun resmi bayram olarak Türkmenistan'da kutlanması Sovyetlerin dağılmasıyla ve diğerk Türk cumhuriyetleri gibi Türkmenistan'ında Bağımsızlığını kazanmasıyla gerçekleşmiştir. Devletin ilk Cumhurbaşkanı Saparmurat Türkmenbaşı'nın yaptığı ilk icraatlarından biri de Nevruzu millileştirmek ve resmi bayram olarak kutlanmasını sağlamak olmuştur. Mart ayının ismini Nevruz ayı olarak değiştirmiş, ülkede üç gün tatil ilan etmiştir. Bu kararlar Türkmenistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında alınmış çok önemli kararlardan biridir. O günden sonra Türkmenistan'da Nevruz coşkulu bir şekilde kutlanmakta ve eğlenceler düzenlenmektedir. Salıncağa binmek, ateşten atlamak, Türkmenlerin milli sporlarından

kuşak güreşi yarışmaları, atlı spor gösterileri ve yarışları bunlardan bazılarıdır diyebiliriz.

Türkmenistan'ın en karakteristik Nevruz geleneklerinden biri, “Semeni ya da Semene” tatlısıdır. Nevruzun simgesi haline gelen semeni komşuların bir araya gelerek birlik beraberlik içinde iş birliği çerçevesinde yapılmasıyla ön plana çıkmaktadır. Semeni kazanda buğday özüne un, şeker ve su eklenerek hazırlanır (Tural ve Kılıç, 1996). Halkın eski inancına göre kaynatılmış Semeninin üzerinde Hz. Ayşe Fatma'nın beş parmağının izinin görülmesi beklenir. Eğer bu iz görülüyor ise Semeninin helal ve kapağını açan kişinin çalışkan ve dürüst olduğuna inanılır (Geldiyev, 2003). Semeni ile ilgili oluşturulan bilmeceler de bu yemeğe verilen önemin fazla olduğunu gösterir. En meşhur bilmece şöyledir:

“Ekiminizi yaş gördüm, Tuzsuz pişmiş aş gördüm” (Emin, 2008).

(<https://tr.pinterest.com/>. (17.02.2022))

Şekil 4. Nevruz Bayramı'nda Semeni yapan bir Türkmen kadını

Nevruz öncesi Türkmenistan'da ateşler yakılmakta ve üzerinden atlanmaktadır. Türkmenler bu ateşe “Şam-od” adını verirler. Ateş üzerinden atlarken genç kızlar, delikanlılar, yaşlılar tekerleme söylerler (Geldiyev, 2003: 45).

Nevruzun kutlandığı yerde Türkmen çadırı kurulur. Türkmen kadınları dutar-gicek eşliğinde türküler söylerler. Bunun yanı sıra geleneksel danslarını yaparlar. At yarışları, horoz dövüşleri yapılır. Türkmenistan'da ayrıca diğer Türk topluluklarında görülen salıncağa binip sallanma yaygındır (Durdıyeva, 2000: 106). Salıncaktan sallandıkça günahlarından arandığına inanılır.

Kız toplantıları da Nevruz etkinliklerinin en önemlilerinden biridir. Genç kızlar bir araya gelip eğlenirler, karşılıklı bilmeceler sorup, türküler söylerler. Bu tür toplantılara “Moncukattılar” adı verilmektedir. Fal amaçlıdır. Bir tür “kader kilidinin açılması” oyunları sergilenmektedir. Gençler buluşmalarında söylemedikleri kalpten gelen istek ve arzularını Moncukattı oyununda söylerler. Söylerken oldukça içtenlerdir. Sanki söylediklerini o kız veya oğlan duyacakmış gibi şefkatli dile getirirler. Söylenen maniler Türkmenlerin özelliğini sergilemekte ve Türk kültür bütünlüğünün şahane örneklerindendir (Geldiyev, 2003: 104).

2.1.4.7. Türkiye’de Nevruz

Türk milleti, tarih boyunca yaşadığı değişik coğrafi mekânlarda değişik inançlara sahip olmuş ve bu inançlardan etkilenmiştir. Bu etkilenmeler Türk Milletine sahip olduğu kültürü unutturmamış, aksine meydana gelen değişikliklerle kültürde zenginlik oluşturmuştur (Yıldız, 2014).

Yüzyıllar önce Türkistan topraklarından ayrılıp Anadolu’ya yerleşen Türkler, bu topraklara ata yurttan getirdikleri Nevruz geleneğini asırlarca devam ettirmişlerdir.

Türkiye’de Nevruz’u “Nevruz-ı Sultanı”, “Sultan Nevruz” olarak kutlanmaktadır. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden farklı olarak Türkiye’de bugünün kurtuluş günü olarak kabul edilmesidir diyebiliriz. Bu bakımdan Nevruz Bayramının bir tabiat bayramından ziyade “Ergenekon” veya “Bozkurt” bayramı olarak da kutlanılır. Nevruzu Türkistan coğrafyalarında bunun gibi milliliği andıracak kelimelerle duymak oldukça güçtür. Çünkü halkın maneviyatına ciddi şekilde hasar veren Sovyet politikası, bu ve bunun gibi halkın içinde milli duyguyu uyandıracak şeyleri ortadan kaldırmayı başarmışlardır.

Anadolu coğrafyasına baktığınızda, Osmanlı Ailesini çıkarmış olan Kayı Boyuna mensup Karakeçililerin 21 Mart tarihinde Ertuğrul Gazinin türbesi etrafında toplandıklarını ve burada bayram yaptıklarını; at yarışları, ciritler, güreşler ki bugünkü Nevruz gelenekleri içerisinde bunlar da vardır ve düzenlendiklerini görüyoruz. Ona “Yörük” bayramı adını da verirler (Aytaç, 1995: 114).

Osmanlı Türklerinde Nevruz’un kutlandığı tarihçiler bilimsel çalışmalarıyla ortaya koymaktadır. Divan edebiyatımızda “Nevruz’ıye” denilen bu bayramı şairlerce söylenen şiirler, Nevruz’un Anadolu’da kutlanışındaki kültür zenginliğini gösteren bir unsurdur. Söyledikleri Nevruz şiiri karşılığında sanatçılar padişahın “atiye” denilen

bahşış alırlardı. Bu sanatçılara sarayın müneccimbaşılarını da ilave edebiliriz. Osmanlı'da yılbaşı Nevruzla başlamakta ve müneccimbaşı hazırladığı yeni yıl takvimini padişaha Nevruz sabahı sunmaktaydı. Bunun karşılığında müneccimbaşına da sarayda hilat giydirilirdi. Devler adamlarının göndermiş olduğu birçok nevruz tebrik mektubu, bu gün arşivlerimizde yer alan ve bu bayramın kültürümüz içinde belgeleriyle yer aldığını gösteren vesikalardır. Nevruz'da Osmanlıda yerine getirilen bir başka adette kırk çeşit baharatla hazırlanan ve bugün hala birçok şehzadenin yetişmesine tanıklık etmiş Manisa'da şifalı macun dağıtma geleneğidir ki bunlar hem saray erkânı için hazırlanmakta ve halka dağıtılarak yeni yılın sağlıklı geçmesi mesajı vermekteydi (Yıldız, 2014).

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Nevruz geleneği milli bir özellik kazanmaya başlar. İttihat ve Terakki'nin iktidara gelişiyle ülkedeki hâkim fikir akımı Türkçülük olur. Dolayısıyla, Nevruz geleneği de bu düşünceyi süsleyen motiflerden birisi olarak ele alınır. Hatta İttihatçılar bu geleneği bütün ülkede resmî törenlerle kutlanan bir bayram haline getirir (Çay, 1999: 285, Akt, Çetin, 2009: 68).

Cumhuriyetin ilk yılları Türkiye'de milli bir kimlik oluşturma süreci idi (Bilgin 1995: 114). Bu süreçte Türk tarihi ve kültürü üzerinde önemle durulur, milli bir tarih ve milli bir kimlik oluşturulmaya çalışılır. Atatürk, Türk tarihi ve kültürü ile ilgili çalışmalara önem verir ve destekler. Türklerin en eski geleneklerinden biri olan Nevruz'da bu doğrultuda ele alınır. Ankara'da Meclis'in açılışından sonra Nevruz Bayramı her yıl resmî törenlerle kutlanır. 1921'de ve ertesi yıl mart ayında Nevruz geleneğini yaşatmak için, öğrencilerin, halkın ve devlet erkânının katılımıyla törenler düzenlenir (Şengül, 2006: 168). Dönemin aydınları ve siyasetçileri de Nevruzu Millî Mücadele ile özdeşleştirmeye çalışırlar. Nevruzun kutlanması ile ilişkili dönemin 23 Mart 1921 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesi şöyle yazar.

Dünkü gün daha öğleden evvel askerler hükümet meydanında toplanıyordu. Zabıt Namzetleri Talimhahı, "Yaşasın sancağımız / O'na feda kanımız "marşını söyleyerek geçtiler. Saat 12 olmuştu. Büyük Millet Meclisinin ön tarafları, karşısındaki bahçe, taş hanın önleri binlerce halkla dolmuştu. Büyük Millet Meclisi Reisi M. Kemal Paşa Hazretleri meclisin önündeki taraçada idiler. Meclisin önünde ve taraçalarda vekillerden bazı zevat ve mebuslar bulunuyordu. Mızıka kuvvetli ve muntazam havalar çalarak geçiyordu. Zabıt Namzet Talimhahı, askeri birlikler ve mekteplerin, irfan ordusunun resmi geçidi başladı. Bütün mektepler geçerken alkışlandılar.

Eğlenceler, Halat müsabakası kemençe ile Laz oyunu, ipteki elmayı eli bağlı yeme. Mustafa Kemal Paşa bu sırada teşrif ettiler. Askerler oyuna devam ettiler. Musiki, yumurta yarışı, hızlı soyunup - giyinme, 20 adet atlı tarafından av gösterisi, zeybek oyunu, çuval yarışı, güreş müsabakaları düzenlendi. Herkes bu neşeli geçen ilkbahar gününden memnun ve mesrur saat altıya doğru ayrıldı.(akt, Karaman, 2011: 44).

Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından bizzat millî mücadele döneminde bu bayrama ilişkin resmigeçitler düzenlenmiş, daha sonra millî bayramlar arasında unutulmasına karşın milletin hafızasında “Mart Dokuzu” veya “Nevrûz” gibi adlarla günümüze kadar yaşatılmıştır. Ergenekon Bayramı’nın hatırası olarak Atatürk döneminde çıkartılan 5 ve 10 liralık kâğıt banknotlar, bu bayramın en güzel hatıralarından biridir (Aydın ve diğ., 2016: 93).

İstiklal Savaşı’nın karanlık günlerinde bile Atatürk sayesinde Nevruz kutlamalarını ihmal edilmese de sonraki yıllarda Nevruz bayramına gerekli önem verilmemiştir. Türk milletinin düşünce dünyasında “Sultan Nevruz” (Türkdoğan, 1996: 34; Tezcan 1995: 4) adıyla anılarak kendisine “sultanlık makamı” layık görülen Nevruz, uzun süre dini siyasete alet etmek isteyenlerin yönlendirmeleriyle “Mecusî Bayramı” olarak dayatılmıştır. Bunun üzerine Kültür Bakanlığı, Üniversiteler ve Atatürk Kültür Merkezi gibi kurumlar Nevruz bayramı geleneğinin çığırından çıkarılmaması için gayret göstermişlerdir. Türkiye ve Türkiye dışından onlarca uzman bu faaliyetlerin içinde yer almıştır (Ögel, 1992: 130; akt, Aksoy 1996: 39-61).

Nevruz, daha önce Türk halkları tarafından kutlanırken Sovyetler Birliği’nin parçalanmasından sonra bağımsızlıklarına kavuşan Türk Cumhuriyetleri ve Özerk Türk Topluluklarında 1990 yılından itibaren resmen “Millî Bayram” olarak da kabul edildi (Korkmaz, 1994: 2; Düzgüneş 1994: 1). Türkiye’de de 21 Mart 1995’ten itibaren resmiyet kazandırılarak, milletin sürekli olarak benimsediği Nevruz’a, Türkiye Cumhuriyeti de tekrar kuruluş döneminde olduğu gibi sahip çıkmaya başlamıştır (Atalay, 2017: 257).

Türklerin dünya medeniyetine armağan ettiği bu bayramı, taşıdığı değerler itibariyle değerlendirdiğimizde sadece ve sadece bir milletin tekeline indirgemek pek doğru olmayacaktır. Fakat böyle bir düşünce hayata geçirilecekse, Nevruz’a en yakın milletin Türkler olduğu tarihî bir gerçektir. Nevruz, Türk toplum ve devlet hayatında çok önemli bir unsurdur (Atalay, 2017: 251).

2. 2. İlgili Araştırmalar

Kafkasyalı (2005)'in “Türk Dünyasında Nevruz Geleneğine Toplu Bakış” adlı çalışmasında, Türk Dünyasının çeşitli coğrafyalarındaki Nevruz Bayramı kutlamaları ve bununla ilgili kült ve ritüeller toplu olarak ele alınmıştır.

Kapağan (2019)'in “Gelenekten Geleceğe Nevruz” adlı çalışmasında özellikle Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Azerbaycan başta olmak üzere bütün Türk dünyasında büyük bir heyecan ve coşku ile kutlanan Nevruz bayramı ele alınmıştır.

Uca (2007)'in “Türk Toplumunda Nevruz” adlı çalışması ise bize Türk Dünyası'nda Nevruz kutlamaları esnasında, Kırlara çıkma, eğlence, şenlik ve oyunlar düzenleme; Yiyecek hazırlama; Temizlik yapma ve giyim kuşamdaki değişiklikler; Hediyeleşme, akraba ziyareti ve sosyal dayanışma; Ad verme; Ateş yakma ve üzerinden atlama gibi adet ve geleneklerin yanı sıra Hızır Baba inancı; Kabir ziyareti, kurban, dua ve diğer dini motifler; Bolluk ve bereket gelmesi için yapılanlar; Sağlık, mutluluk, baht açıklığı için yapılanlar ve tutulan dilekler gibi adet ve gelenekleri derlemiştir.

Tayanç (2015) in “Kimlik Oluşturma Aracı Olarak Nevruz Şenlikleri” adlı çalışmasında Nevruz kutlamalarının tarihsel serüveninin yanında Türkiye’de yaşayan Türkler ve Kürtler tarafından kutlanan Nevruz şenliklerinin, aynı tarihsel kaynağa dayanmasına rağmen günümüzde gerek kutlanma biçimleri gerekse de bu kutlamalara yüklenen anlam bakımından nasıl farklılık arz ettiği üzerinde durulmuştur. Bunun yanında Türkler ve Kürtlerin, paralelleşen ve rekabet halinde kutlanan bu şenlikler üzerinden milli kimlik, tarih ve gelenek oluşturma bakımından nasıl bir anlam yükledikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

İbragimov (2014)'in “Nevruz Bayramı - Bizim Tarihsel Mirasımız” adlı çalışmasında Özbekistan başta olmak üzere, diğer Türk cumhuriyetlerinde Nevruzun toplum hayatındaki yerinden bahseder.

Çay (1985)'in “Türk Ergenekon Bayramı Nevruz” adlı kitabı dünyada ve Türkiye’de yapılan en kapsamlı çalışma olmasıyla öne çıkmaktadır. Türk tarihçilerinin en önemli isimlerinden ve Kültür eski Bakanlarından Prof. Dr. Abdulhalûk Çay 500'den fazla kitabı tarayarak, 1040 dipnot ile Avrupa ve Ortadoğu dillerindeki konuyla ilgili tüm eserlere başvurarak Nevruz üzerine bir kaynak kitap ve aynı zamanda bir başyapıt ortaya çıkarmıştır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırmanın katılımcıları, verilerin toplanmasında kullanılan ölçme araçlarının hazırlanması ve uygulanması hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, verilerin toplanması ve çözümlenmesinde kullanılan yöntem ve teknikler de açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırmada kullanılan olgu bilim deseninden faydalanılmıştır. Olgu bilim deseni; hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmasak da farkında olduğumuz olguların altında yatan ortak anlamları ortaya koymak amacıyla kişiler tarafından deneyimlenmiş dünyayı tanımlamaya ve deneyimlerinin özünü açıklamaya odaklanmaktadır (Kocabıyık, 2016, s. 55).

Genelde insanın deneyimlerinden oluşan anlamlara odaklanan fenomolojik felsefe kişilerin deneyimlerinin, basit bir tepki olmayan amaçlı davranışlarını biçimlendirdiğini bu davranışların şekillendirmesinin inanç, korku, istek ve algıya bağlı olduğunu savunur. İnsanların geçmiş deneyimlerinin, yeni edindiği deneyimleri kadar önemli olduğunu vurgular. Olgu bilimini barındıran araştırmalar, kişinin algılarını ve deneyimlerini kendi çerçevesinden bakarak ortaya çıkarmasını hedefleyen bir desendir (Saban ve Ersoy, 2019).

3.2. Çalışma Grubu

Çalışmada kartopu örneklemeden yararlanılmıştır. Kartopu zincir ya da ağ örnekleme türünün en çok tercih edilen amaçlı örnekleme stratejilerindendir. Bu strateji, çalışmalarda yer alan ölçütlere uygun şartları sağlayan katılımcıları bünyesinde barındırır. Kartopunda katılımcılara soruları yöneltirken diğer katılımcılardan da bahsedilir. Bunu yapmakla katılımcıların birbirleriyle iletişim kurması sağlanarak kartopu büyümüş olur ve araştırmaya katkı sağlayacak yeni durumların ortaya çıkmasını sağlayacaktır (Öncül, 2021: 36).

Araştırmada çalışma grubunu, Malatya İnönü Üniversitesinde eğitim gören 15 Türkiyeli öğrenci ve Türkiye'nin çeşitli Üniversitelerinde eğitim görmekte olan 15 Türkmenistanlı öğrenciler oluşturmaktadır. Görüşmede Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler bölümünde Nevruz Bayramı hakkında yeterli bilgilerinin olabileceği öğrencileri, ilgili hocaların önerileriyle seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Nevruza yönelik Türkmenistan ve Türkiyeli öğrencilerin görüşlerini tespit edilmesi amacıyla yapılan bu araştırma için, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yönteminden yararlanılmıştır.

Olgu bilim araştırmalarında görüşme sık tercih edilen, sosyal gerçekliği ortaya çıkarmada derinlemesine araştırma yapmak için kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Olgulara ilişkin manaların ve yaşantıların anlaşılması amacıyla, görüşmenin araştırmacılara sağladığı etkileşim, esneklik ve sondalar aracılığıyla sorgulama özelliklerinin tercih edilmesi gerekmektedir. Araştırmacı ve katılımcı arasındaki iletişimin, güven ve empatiyle yapılması oldukça önemlidir. Görüşmenin bu şekilde yapılması katılımcıların farkında bile olmadıkları veya üzerine çok fazla düşünmedikleri yaşantıları sergileyebilirler. Olgu bilim içeren çalışmalarda genelde görüşmeler uzun sürer. Araştırmacının görüşme yaptığı kişilerle yoğun bir iletişim kurması gerekmektedir. Böyle yaparak yaşantıların derinliğine ulaşmasını sağlayacaktır. Olgu bilim çalışmalarının bazılarında katılımcıyla kendisinden elde ettiği anlamları teyit ettirmesi için bir kişiyle birden çok görüşmeler yapılabilir (Yıldım ve Şimşek, 2018).

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizi, verilerin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesidir. Betimsel analizde görüşme transkriptleri, doküman metinleri ve gözlem notları doğrudan alıntılarla probleme ilişkin veriyi üst tema, kategori ve alt tema altında anlamak ve sunmak esastır. Bir bakıma hangi temada görüşme transkriptlerinde kimin ne söylediğini doğrudan alıntılarla yorum yapmadan vermek, aynı zamanda katılımcıların ilgili temadaki görüşlerini toplanan dokümanlarla ve gözlem notlarıyla temalarla ilişkilendirerek araştırmanın iç geçerliliğini artıracak şekilde yine o temaya ilişkin doğrudan alıntılarla analizini yapmak yani betimlemek esastır. Kısaca, araştırmada toplanan verilerden (görüşme, gözlem ve doküman) doğrudan alıntılar yaparak verileri okuyucuya betimsel bir tarzda sunmak esastır. Ayrıca veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ve buna ek olarak belirlenen bazı temalar ve temalar arası ilişkiler de ortaya konabilir (Günbayı, 2019: 2).

3.5. Veri Toplama Aracı

Araştırmada elde edilen veriler, görüşmelerin içeriği dikkate alınarak 8 kategori (Nevruz sizin için ne ifade ediyor? Nevruz Bayramı ülkenizde resmi anlamda ne tür etkinliklerle kutlanıyor? Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz'a

dair hatırladığınız neler var? Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir? Nevruz'un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı? Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir? Nevruz Bayramının Değerler eğitiminde önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz'a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?) altında kodlama tekniği kullanılarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin görüşlerinden elde edilen verilerin altında yatan verilerin altında yatan kavramlar arasındaki ilişkiler amaç, alt amaç, kod, frekans (f), görüş bildiren kişi sayısı (f) gibi veriler kullanılarak bulgular bölümünde sunulmuştur. Bunun dışında öğrenci isimleri kullanılmadan Türkiyeli öğrenciler için TRÖ1, TRÖ2, TRÖ1, TRÖ2,..., TRÖ15 kodu ve Türkmenistanlı öğrenciler için ise TMÖ1, TMÖ2, TMÖ1, TMÖ2,..., TMÖ15 kodu kullanılarak doğrudan ayrıntılara yer verilmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

BİLGİ GRAFİĞİ

NEVRUZ

NEVRUZ SİZİN İÇİN NE İFADE EDİYOR?

01

Baharın gelişi
Birlik ve beraberlik
Türklerin milli bayramı

Yeniden doğuş
Doğanın canlanması
On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü

Özgürlük sembolü
Yeni yıl

NEVRUZ BAYRAMI ÜLKENİZDE NEVRUZLA İLGİLİ NE TÜR ETKİNLİKLER, İNANÇ VE GELENEKLER VAR?

02

Ateşin yakılması
Demir dövülmesi
Yumurta tokuşturma
Özel yemeklerin yapılması
Nevruz falı

Geleneksel halk oyunları
Salıncak kurulması
Bayrak kapma oyunu
Güreş müsabakalarının düzenlenmesi
Gök Bürü (Boz kurt) oyununun oynanması

Semeni Pişirilmesi
Nevruz falı

ÇOCUKLUĞUNUZDA YAŞADIĞINIZ YERDE VE OKULUNUZDA NEVRUZ'A DAİR HATIRLADIĞINIZ NELER VAR?

03

Nevruzda ilgili inançlar
Komşu ve aile arası etkinlikler
Mezarlık ziyareti ve akraba ziyareti
Geleneksel kıyafetler giyilmesi
Kutlanmıyor

Aşşık oyunu
Beş taş oyunu
Okulda şiir okuma
Yumurta taşıma oyunu
Çuval yarışları

Halat çekme
Buğday yeşertmesi
Nevruz temizliği
İp atlama yarışmaları

SİZCE BÜTÜN TÜRKLER İÇİN ORTAK OLAN MİLLİ BAYRAMLAR NELERDİR?

04

Nevruz
Malazgirt zaferi
İstanbul'un fethi
Kurban bayramı
Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları gün

29 Ekim Cumhuriyet bayramı
Ergenekon günü
Mete Hanın M.Ö. 209 tahta çıkış yılı

NEVRUZ'UN TÜRKLER İÇİN ERGENEKON DESTANI İLE BAĞLANTISI VAR MI?

05

Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır
Ergenekon destanı hakkında bilgim yok
Nevruzun Ergenekon destanıyla ilgisi yoktur
Nevruzla Ergenekon'un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması

Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?

06

Semeni
Yeniden doğmak
Tabiatın yeniden canlanması
Hayat çiçeklerle dolu doğa
Fal
Baharın gelişi

Demir dövme
Salıncak
Doğanın Salıncak canlanması
Tüm bitkilerin yeşermesi
Nevruz çiçeği
Birlik beraberlik

Ateşten atlama
Külüğün giderilmesi
Bozkurt

Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?

07

Yardımlaşma değeri
Dayanışma değeri
Sevgi değeri
Bağımsızlık değeri

Barış
Vatanseverlik değeri
Kültürel miras bilinci
Çevreye duyarlılık

Tarihsel mirasa duyarlılık
Birlik beraberlik değeri
Yurtseverlik
Paylaşmak

Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz'a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?

08

Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi
Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler
Türkler için ne anlama geldiği bilgisi
Nevruzun milli bayram olduğu bilgisi

Hikayeler
Bulmacalar
Hatırlamıyorum

Şekil 1. Tema, Kategori ve Kodlara İlişkin Bilgi Grafiği

4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 1

Nevruz Sizin İçin Ne İfade Ediyor? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kategori: Nevruz sizin için ne ifade ediyor?

Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Baharın gelişi	8	6
Birlik ve beraberlik	8	5
Türklerin milli bayramı	7	4
Yeniden doğuş	5	4
Yeni yıl	6	2
Doğanın canlanması	2	6
Özgürlük sembolü	3	-
On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü	1	-

Tablo 1'e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, "Nevruz sizin için ne ifade ediyor?" kategorisi altındaki kodları; "*Baharın gelişi, Birlik ve beraberlik, Türklerin milli bayramı, Yeniden doğuş, Yeni yıl, Doğanın canlanması, Özgürlük sembolü, On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü*" olarak belirlenmiştir. "Nevruz sizin için ne ifade ediyor?" kategorisi altında Türkiyeli öğrencilerin en çok ortak görüş birliği "*Baharın gelişi* (f = 8), *Birlik ve Beraberlik* (f = 8)" olurken, Türkmenistanlı öğrencilerde ise "*Baharın gelişi* (f = 6), *Doğanın canlanması* (f = 6)" olarak belirlenmiştir. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Baharın gelişi koduna ilişkin "Nevruz sizin için (bireysel ve toplumsal olarak) ne ifade ediyor?" başlıklı görüşmede;

"Yeni bir başlangıç, baharın gelişi, kurtuluşu ifade ediyor. Toplumsal olaraktan insanların bir araya gelmesi kardeşliği, beraberliği muthuluğu ifade ediyor" (TRÖ3).

"Nevruz baharın gelişini kutladığı, özümüzü hatırlatan bir halk bayramıdır" (TRÖ11).

"Birleştirici ve baharın gelişi demek. Türkler Nevruz bayramını kutlarken aynı zamanda baharın gelişini de kutlarlar" (TRÖ1).

“Nevruz benim için baharın gelişini ifade ediyor toplumsal olarak bakacak olursak birlik beraberliği ifade ediyor” (TRÖ3).

“Nevruz birçok toplumda farklı isimlerle anılan, baharın gelişiyile beraber yeniden doğuşu, üreme ve bereketi temsil ettiği için kültürlerarası akışkanlığı bulunan bir koddur” (TMÖ4) şeklinde ifade etmişlerdir.

Birlik ve beraberlik koduna ilişkin “Nevruz sizin için (bireysel ve toplumsal olarak) ne ifade ediyor?” başlıklı görüşmede;

“Nevruz benim için birlik beraberliği, bağımsızlığı ifade ediyor toplumsal olarak da soracak olursan Türkler için Nevruz demiri ifade ediyor. Demir dağının eritilmesini ifade ediyor “Ergenekon Destanını ifade ediyor, Bozkurt destanını ifade ediyor. Benim için de Nevruz Bozkurt’la aynıdır, ikisi de özgürlüğü simgeliyor Toplumsal olarak da dediğim gibi aşağı yukarı aynı şeyler, Nevruz ilkbaharın gelişini ifade eder, İlkbaharın gelişi de Türkler için bayram havasıdır. İlkbaharla ilgili Türklerde birçok bayramlar vardır. Nevruz’da baharın gelişi ile ilkbaharla eşdeğer tutulmuştur. Bunların tamamı Türklerde özgürlük olgusunun yansımasıdır ki bu destanlara yansımış kutlamalara yansımış Bayramlarına yansımıştır. Türk toplumu için Nevruz ne ifade ediyorsa benim için de aynı şey ifade ediyor. Temelde özgürlüğü ifade eder” (TMÖ14).

“Her sene herkesin bir araya gelip toplu yemek yapıldığı güzel zaman geçirdiği milli bir bayram.” (TRÖ10)

“Nevruz bayramı birlik, beraberlik, dostluk demektir. Bazı ülkelerde Nevruz-Yeni Yıl anlamına geliyor.” (TMÖ6)

“Nevruz Bayramı Türkmenistan’da herkesin bir araya gelip güzel zaman geçirdiği bir bayram” (TMÖ10) şeklinde ifade etmişlerdir.

Türklerin milli bayramı koduna ilişkin “Nevruz sizin için (bireysel ve toplumsal olarak) ne ifade ediyor?” başlıklı görüşmede;

“Nevruz Türklerin çok eskiye dayanan yaklaşık 2000 yıldır kutladığı milli ve manevi değeridir.” (TRÖ13)

“Türkler için yeni bir başlangıç demek benim için toplumsal olarak kötülüklerden kurtulup yeniliğe açılan bir kapı diyebiliriz.” (TRÖ8)

“Nevruz Orta Asya, Orta Doğu Türk devletlerinde baharın gelişinin sembolü olarak kutlanan bir bayram ve mutluluğu sevinci anlatıyor benim için.” (TMÖ14)

“Nevruz bizim için Türk ırkının dünya mirasına armağan ettiği bir bayramdır. Asırlar boyu birlik beraberlik içinde kutladıkları milli değerdir.” (TMÖ11) şeklinde ifade etmişlerdir.

On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü koduna ilişkin “Nevruz sizin için (bireysel ve toplumsal olarak) ne ifade ediyor?” başlıklı görüşmede;

“Nevruz, yeni gün, On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü ve yeniden diriliş anlamına gelmektedir” (TRÖ15) şeklinde ifade etmiştir.

4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 2

Nevruz Bayramı Ülkenizde Resmi Anlamda Ne Tür Etkinliklerle Kutlanıyor? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kategori: Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?		
Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Ateşin yakılması	13	7
Demir dövülmesi	5	2
Özel yemeklerin yapılması	9	4
Yumurta tokuşturma	3	-
Geleneksel halk oyunları	4	5
Salıncak kurulması	1	4
Güreş müsabakalarının düzenlenmesi	-	3
Gök Bürü (Boz kurt) oyunun oynanması	-	2
Bayrak kapma oyunu	-	2
Nevruz çadırının kurulması	-	3
Semeni Pişirilmesi	-	6
Nevruz falı	-	3

Tablo 2’ye göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, “Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?” kategorisi altındaki kodları; “Ateşin yakılması, Demir dövülmesi, Özel yemeklerin yapılması, Yumurta tokuşturma, Geleneksel halk oyunları, Salıncak kurulması, Güreş müsabakalarının düzenlenmesi, Gök bürü (Boz kurt) oyunun oynanması, Bayrak kapma oyunu, Nevruz çadırının kurulması, Semeni

Piştirilmesi, Nevruz falı” olarak belirlenmiştir. Bu kategoride Türkiyeli ve Türkmenistanlı öğrencilerin ikisinde de en fazla görüş birliğinin olduğu kod “*Ateşin yakılması*”(Türkiye: f=13, Türkmenistan: f=7) olarak belirlenmiştir. Tabloya göre Türkiyeli öğrenciler “*Salıncak kurulması, Güreş müsabakalarının düzenlenmesi, Gök börü (Mavi kurt) oyununun oynanması, Bayrak kapma oyunu, Nevruz çadırının kurulması, Semeni Piştirilmesi, Nevruz*” falı gibi kodlara cevap çıkmamıştır. Türkmenistanlı öğrencilerde de “Yumurta tokuşturma” koduna cevap çıkmamıştır. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Ateşin yakılması koduna ilişkin “Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?” başlıklı görüşmede;

“Ben Türkiye’de Nevruzun resmi olarak kutlanmasını yetersiz buluyorum. Yetersizden kastım bir bilgi yetersizliği olabilir yâda geleneğin zamanla unutulması olabilir. Türkiye’de Nevruz kutlamaları özellikle yetersiz kalıyor. Daha çok bilinen birkaç gelenek üzerinden yürütülüyor Nevruzla ayranların pilavların dağıtılması, pilavların yapılması ateş yakılması üzerinden atlanması, halaylar çekilmesi, demir dövülmesi bunlar bize gelenekmiş gibi görünse de bunun özü ta Ergenekon Destanı’nda gider. İşte bizim Nevruza özgürlüğü eşdeğer tutmamızın sebebi de budur. Bildiğiniz gibi Ergenekon Destanı’nda demirin eritilmesi burada bir ateş olgusu var. Bundan dolayı da bizim Nevruz’da ateş yaktığımızı görürüz, demir dövdüğümüzü görürüz, pilavlar, ayranlar aldığımızı görürüz.” (TRÖ14)

“Yumurta tokuştur, ateşten atlama gibi etkinlikler var. Ateşten atlama inanişâ göre atlayan insanın dileğinin gerçek olacağı ve hastalığı varsa kurtulacağı anlamına gelir.” (TRÖ2)

“Ülkemizde devletin düzenlediği etkinlikler ile kutlanıyor. Vali belediye başkanı törene katılır. Halay gösterileri yapılır, demir dövülür, ateş yakılır, ok atılır.” (TRÖ4)

“Ben 1994 doğumluyum. Bağımsızlığımızı kazandığımız ilk yıllara denk geliyor. O günden bugüne Nevruz şenlikleri benim ülkemde her sene büyük bir coşku ile kutlanıyor. Her sene 21 Mart’ta kolhozumuzda ateş yakılır ve üzerinden atlarız, iş yerlerinde ve okullarda üç gün tatil ilan edilir. Nevruz gününden bir gün önce Devlette çalışan bütün memurlar çevre temizliğine gönderilir. Kolhoz

meydanında ateş yanında herkesin kullanabileceği büyük bir salıncak kurulur. Salıncağa binerek günahlardan arındığımıza inanırız.” (TMÖ9)

“Nevruz Türkmenistan’da 21 Mart’ta birçok renkli kutlamalara sahne oluyor. Bizim şehrimizde Nevruz’un sabahı kara ev dediğimiz bir çadır kuruluyor, Nevruz için belirlenen özel meydanlarda ateşler yakılıyor. Hemen onun yanına salıncak kuruluyor Semeni, boğursak, Doğrama, pilav pişiriliyor” (TMÖ15) şeklinde ifade etmişlerdir.

Demir dövülmesi koduna ilişkin “Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?” Başlıklı görüşmede;

“Türkiye’de Nevruzun resmi olarak kutlanmasını yetersiz buluyorum. Yetersizden kastım bir bilgi yetersizliği olabilir yâda geleneğin zamanla unutulması olabilir. Türkiye’de Nevruz kutlamaları özellikle yetersiz kalıyor. Daha çok bilinen birkaç gelenek üzerinden yürütülüyor Nevruzla ayranların pilavların dağıtılması, pilavların yapılması ateş yakılması üzerinden atlanması, halaylar çekilmesi, demir dövülmesi bunlar bize gelenekmiş gibi görünse de bunun özü ta Ergenekon Destanı’nda gider. İşte bizim Nevruza özgürlüğü eşdeğer tutmamızın sebebi de budur. Bildiğiniz gibi Ergenekon Destanı’nda demirin eritilmesi burada bir ateş olgusu var. Bundan dolayı da bizim Nevruz’da ateş yaktığımızı görürüz, demir dövdüğümüzü görürüz, pilavlar, ayranlar aldığımızı görürüz.” (TRÖ14)

“Meydanlarda büyük ateş yakılır, yemekler yapılır insanlar ateşten atlayarak günahlarından arındıklarını düşünürler, bundan başkada meydanlarda demir dövme merasimleri düzenlenir.” (TRÖ6)

“Merasim şeklinde kutlanmaktadır. Özel yemekler yapılır, Nevruz çadırı kurulur. Bunun dışında köy yerlerinde aileler kendi aralarında daha mütevazi kutlamalar yaparlar. Demir dövme; ateşten atlama, aile yemekleri.” (TMÖ4)

“Nevruz Türkmenistan’da her yıl Mart’ın 21.günü ülke genelinde coşkuyla kutlanılır. Resmî tatil olur ve insanlar devletin düzenlediği etkinliklere katılır. Ateş yakılarak üstünden atlanır, kuşak güreşi yapılır, salıncakta sallanılır ve benzeri çok etkinlikler düzenlenir. Yüksek bir yere bağlanan bir kuşak ya da yağlı atlayarak yetişip kapmaya çalışmaktı. Kuşak güreşleri yapıldı, Türkmenistan’ın birçok yerinde demir dövme geleneğini de bu etkinliklerde görmek mümkün” (TMÖ1) şeklinde ifade etmişlerdir.

Özel yemeklerin yapılması koduna ilişkin “Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?” başlıklı görüşmede;

“Devlet tarafından özel alanlarda ateş yakılma, özel yemekler, halaylar çekiliyor.” (TRÖ3)

“Ateşler yakılıyor insanlar dilek tutarak üzerinden atlıyor, özel yemekler yapılıyor bu şekilde insanlar güzel vakit geçiriyor yemek yapılıp yemek dağıtılır.” (TRÖ9)

“Türkmenistan’da bahar mevsimi Nevruz’la başlar. Nevruz Bayramı’nda çeşitli oyunlar oynanır, türküler söylenir, at ve satranç yarışmaları düzenlenir, Nevruz bayramına özel “semene” pişirilir” (TMÖ3).

“Baharın geçmesiyle hazırlıklara başlanıyor ve özel meydanlarda insanların yemek yapabileceği yerler hazırlanıyor kara evlen yapılıyor ve coşku ile kutlanıyor” (TMÖ5) şeklinde ifade etmişlerdir.

Geleneksel halk oyunları koduna ilişkin “Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?” başlıklı görüşmede;

“Ülkemizde devletin düzenlediği etkinlikler ile kutlanıyor. Vali belediye başkanı törene katılır. Halay gösterileri yapılır, demir dövülür, ateş yakılır, ok atılır.” (TRÖ2)

“Müzik ve ateşten atlama, yumurta tokuşturma, halk oyunları gibi etkinliklerle kutlanıyor.” (TRÖ11)

“Türkmenistan’da Nevruz büyük coşkuyla kutlanır. Bayramda “Güreş oyunu”, “Ateşten atlama”, “Bayrak kapmaca” gibi etkinlikler bayramı daha da şenlendirirler. Ateşten atlama, bayrak kapmaca, Nevruz atlı spor müsabakaları, semeni pişirme.” (TMÖ6)

“Yaylaya gidilir orada özel yemekler yapılır ve milli oyunlar oynanır. At yarışı, Güreş, Oğlak aldı, milli danslar oynanır.” (TMÖ11) şeklinde ifade etmişlerdir.

Semeni Pişirilmesi koduna ilişkin görüşmelerde sadece TMÖ’in görüşlerinden oluşan bu frekanslara şu şekilde yer verilmiştir:

“Nevruz Türkmenistan’da 21 Mart’ta birçok renkli kutlamalara sahne oluyor. Bizim şehrimizde Nevruz’un sabahı kara ev dediğimiz bir çadır kuruluyor, Nevruz için belirlenen özel meydanlarda ateşler yakılıyor. Hemen onun yanına salıncak kuruluyor Semeni, boğursak, Doğrama, pilav pişiriliyor.” (TMÖ15)

“Genellikle Türkmenistan’da ateş yakılıp dilek tutulup üzerinden atlanır, semene yapılır.” (TMÖ13) şeklinde ifade etmişlerdir.

Nevruz falı koduna ilişkin “Nevruz Bayramı ülkenizde Nevruzla ilgili ne tür etkinlikler, inanç ve gelenekler var?” başlıklı görüşmede;

“Tongal (Ateş) yakılıyor üzerinden atlanıyor ve bunla uğursuzlukların gittiğine inanılıyor. Yumurta boyanıyor, mum yakılıyor, güzel Nevruz falları var, komşunun kapısına atılır ve komşu içini doldurup kapıya asar (içine yedi çeşit konulması gerek) ve gidip alınır.” (TMÖ8)

“Nevruzda genellikle Türklerde sembolik merasimler yaparlar şehir merkezlerinde köylerde Belediye reisi eşliğinde ateşler yakılır, semeni pişirilir, Türkmen küşt teptisi oynanır. Mezarlık ziyareti edilir, Nevruz falı, ateş üstünden atlamak gibi gelenekleri var.” (TMÖ7) şeklinde ifade etmişlerdir.

4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 3

Çocukluğunuzda Yaşadığınız Yerde ve Okulunuzda Nevruz’a Dair Hatırladığınız Neler Var? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kategori: Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?		
Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Nevruzda ilgili inançlar	10	5
Komşu ve aile arası etkinlikler	-	4
Mezarlık ziyareti ve akraba ziyareti	-	5
Geleneksel kıyafetler giyilmesi	2	1
Kutlanmıyor	1	-
Nevruz temizliği	-	1
Aşşık oyunu (keçilerin arka bacaklarında bulunan dört yüzlü kemikle oynanan bir oyun)	-	2
Beş taş oyunu	2	-
Okulda şiir okuma	3	-
Yumurta taşıma oyunu	1	-
Çuval yarışları	1	-
İp atlama yarışmaları	1	-
Halat çekme	1	-
Buğday yeşertmesi	1	2

Tablo 3’e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, “Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?” kategorisi altındaki kodları; “Nevruzda ilgili inançlar, Komşu ve aile arası etkinlikler, Mezarlık ziyareti ve akraba ziyareti, Geleneksel kıyafetler giyilmesi, Kutlanmıyor, Nevruz temizliği, Aşşık oyunu, Beş taş

oyunu, Okulda şiir okuma, Yumurta taşıma oyunu, Çuval yarışları, İp atlama yarışmaları, Halat çekme, Buğday yeşertmesi olarak belirlenmiştir. Kodlar arasında iki ülkenin öğrencilerinin arasında da en fazla görüş birliği “Nevruzla ilgili inançlar” da (Türkiye: f=10, Türkmenistan: f=5) çıkmıştır. Tablo 3’e göre Türkiyeli öğrencilerde “Komşu ve aile arası etkinlikler, Mezarlık ziyareti ve akraba ziyareti, Nevruz temizliği, Aşşık oyunu” kodlarla ilgili hiçbir görüş ortaya çıkmamıştır. Türkmenistanlı öğrencilerde ise “Beş taş oyunu, Okulda şiir okuma, Yumurta taşıma oyunu, Çuval yarışları, İp atlama yarışmaları, Halat çekme” gibi kodlara ilişkin hiçbir görüş ortaya çıkmamıştır. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Nevruzda ilgili inançlar koduna ilişkin “Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?” başlıklı görüşmede;

“Çocukluğumuzda Bayramda tatlı dağıttık, dilek tutup suya atardık, dileklerini kâğıda yazıp toprağa gömdüklerini duymuştum, aynı zamanda dilek tutup ateşten atlama var.” (TRÖ10)

“Sabah erkenden piknik alanına gidilir, Nevruz sembolü olarak büyük ateş yakılırdı, çocuklar beş taş oyunu oynar, geleneksel elbiseler giyilir. Ateşten atlama, dilek tutulup gül dalına bez bağlanır, bereketli olsun diye ev önüne un serpilir.” (TRÖ2)

“Hasta, akraba, kabir ziyaretleri; sülale içinde verilen büyük yemekler, mübarek olduğuna inanılan kişilerin kabirlerini ziyaret ve bu ziyaret sırasında o kişinin kabrinin yanında şişe kırma ritüeli.” (TMÖ3)

“Komşular arasında semene pişirilirken içine taş katılır ve yenirken taş kimin önünden çıkarsa duaları kabul olur derlerdi ve bu bizim için heyecanlı bir gün olurdu.” (TMÖ10) şeklinde ifade etmişlerdir.

Komşu ve aile arası etkinlikler koduna ilişkin “Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?” başlıklı görüşmede;

“Semene yapılır dilek tutup komşulara dağıtılır ve komşunun seninle ilgili güzel düşünceleri varsa dilek gerçekleşir.” (TMÖ9)

“Komşular arasında semene pişirilirken içine taş katılır ve yenirken taş kimin önünden çıkarsa duaları kabul olur derlerdi ve bu bizim için heyecanlı bir gün olurdu.” (TMÖ10) şeklinde ifade etmişlerdir.

Halat çekme koduna ilişkin “Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?” Başlıklı görüşmede;

“Çocukluğumuzda İlkokulda veya Ortaokulda bizde Nevruz Gönü yarışmalar düzenlenirdi. Çuval yarışmaları, Yumurta taşıma, yarışmaları ip atlama yarışmaları, halat çekme yarışmaları, hatta daha önce hatırladığım kadarıyla güreş yarışmaları vardı. Bunların hepsi Nevruz günlerinde yapılırdı bizzat okulların eliyle bide. Bizim köyümüzde genelde Hıdırellez adı altında Nevruz kutlamaları yapılır. Bahar günlerinde bizde takvimle belirlenmez çünkü bizim halkımız arasında doğal halk takvimi vardır. Örnek verecek olursam Mart'ın 21'i ne ateş düştü derler, Çiçekler açtı derler, Cemreler düştü derler. Bizim orada daha çok doğayı takip ederek, mevsimleri takip etmiş olurlar, daha çok doğal takvimlere uyarak bunlara karar verirler. Baharın yaklaştığını kendi doğal takvimlerine göre hissettiklerinden sonra Hıdırellez kutlamalarına başlarlar. Köyün delikanlıları toplanırlar, bir evde giyinirler, geleneksel milli kıyafetler giyerler. Bizim eski geleneksel kültürümüzü hatırlatan Kıyafetleri giyerler ve ev ev dolaşırlar. Para toplarlar, şeker toplarlar, çay toplarlar. Bunları ya kendi aralarında paylaşırlar Ya da köyde durumu iyi olmayanlara dağıtırlar Bunun özünde de aslında Nevruz vardır.” (TRÖ14) şeklinde ifade etmiştir.

Buğday yeşertmesi koduna ilişkin “Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?” Başlıklı görüşmede;

“Nevruz günü veya onu takip eden ilk hafta sonu tatilinde kırlara mesire yerlerine gidilirdi. Erken saatlerde gidilip uygun yerlerde oturmak için yer tutulurdu. Kilimler serilir, yastıklar ve minderler götürülürdü. Salıncaklar kurulurdu. O gün için bir önceki soruda cevapladığım gibi bir gün önceden dolmalar yapılır, haşhaşlı yağlı ve çörekler pişirilirdi. Yumurtalı ve patatesli piyazlar hazırlanırdı. Semaverlerle çay demlenirdi. Çocuklar yemek vaktine kadar oyunlar oynardı. Nevruz için buğday tohumlarının çimlendirilmesi, haşlanmış yumurtaların boyanması ve renkli yumurtaların mahallede çocuklara dağıtılması. Bugün için annelerimizin sardıkları bir tencere dolusu dolmalardan birinin içine konulan 5 kuruş, dolmalar yenirken kimin kısmetine çıkarsa tuttuğu dileğin kabul edileceği vb. gelenekler.” (TRÖ15)

“Mahallemizde herkes toplanıp ateş yakılırdı ve buna herkes katılırdı. Okullarda genellikle buğday yeşertmesi yapılırdı bu şekilde kutlanırdı.” (TMÖ13)

“Aşşık, oynardık, ailemizle akraba ziyaretlerini yapardık, buğday yeşertmesi yapardık, semeni yerdik.” (TMÖ14) şeklinde ifade etmişlerdir.

4.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 4

Sizce Bütün Türkler İçin Ortak Olan Milli Bayramlar Nelerdir? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kategori: Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?		
Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Nevruz	13	11
Malazgirt zaferi	4	2
İstanbul’un fethi	3	-
Mete Hanın M.Ö. 209 tahta çıkış yılı	1	2
Kurban Bayramı	-	3
Ramazan Bayramı	-	3
Kut alma günü	1	-
29 Ekim Cumhuriyet Bayramı	1	-
Ergenekon günü	1	-
Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları gün	1	-

Tablo 4’e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir? ” kategorisi altındaki kodları; “Nevruz, Malazgirt zaferi, İstanbul’un fethi, Mete Hanın M.Ö. 209 tahta çıkış yılı, Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı, Kut alma günü, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Ergenekon günü, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları gün “olarak belirlenmiştir. Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin en çok ortak görüş belirttiği kod “Nevruz” (TRÖ: f =13, TMÖ, f = 11) olmuştur. Türkiyeli öğrenciler “Kurban ve Ramazan” bayramları ile ilgili görüş belirtmemişlerdir. Türkmenistanlı öğrenciler “İstanbul’un fethi, Kut alma günü, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Ergenekon günü, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları gün” kodlarıyla ilgili görüşlerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Nevruz koduna ilişkin “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” Başlıklı görüşmede;

“Kesinlikle birinci olarak Nevruzdur. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı bağımsızlık açısından tüm Türklerin kutlaması gereken bir semboldür.” (TRÖ14)

“Ortak milli bayramlardan bir tanesi nevruzdur. Ergenekon günü de ayrıca bayram olarak kutlana bilir. Onun dışında Türkistan coğrafyasındaki Türk Cumhuriyetlerinin Rus hegemonyasından kurtuluşunu özel bir gün olarak kullanılabilir.” (TRÖ15)

“Benim bildiğim sadece Nevruz bayramı var. Mete hanın tahta geçtiği günü Türk kuvvetleri olarak kutlanmasını isterdim, çünkü Türkler askeri özellikleriyle tanınmıştır.” (TRÖ9)

“Nevruz Bayramı vardır. Türkler için Milli ve en güzel bayramlardan biridir Nevruz bu şekilde devam etmesini isterim.” (TMÖ5)

“En önemlisi Nevruz bayramı olarak düşünüyorum.” (TMÖ3)

“Benim hatırladığım Nevruz dışında bütün Türklere hitap eden milli bayram yoktur ama önerecek olursam Malazgirt Zaferi’ni önerirdim.” (TMÖ15) şeklinde ifade etmişlerdir.

Malazgirt zaferi koduna ilişkin “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” Başlıklı görüşmede;

“Nevruz, çoğu Türk ülkesinde resmi bayram. Türkiye gibi birkaç ülkede ise resmî bir gün. Bu farklılığın ortadan kaldırılması ve Türk dünyasında ortak milli bir bayram olarak kutlanması gerekir. Ayrıca Malazgirt, İstanbul’un fethi ve buna benzer Türklerin sevinçte ve mutlulukta ortak olduğu önemli günler tespit edilmeli; Türk dünyasında ortak bir şuur, birliktelik yaratmak için millî bayram veya bayramlar olarak kutlanmalıdır.” (TRÖ15)

“Nevruz bayramı var bunun dışında İstanbul’un Fethi, Malazgirt zaferi ortak milli bayram olarak kutlanırsa güzel olurdu.” (TRÖ7)

“Malazgirt zaferi, İstanbul’un fethi Türkler için özel bir gün olarak kutlanabilir.” (TRÖ3)

“Benim hatırladığım Nevruz dışında bütün Türklere hitap eden milli bayram yoktur ama önerecek olursam Malazgirt Zaferi’ni önerirdim.” (TMÖ15) şeklinde ifade etmişlerdir.

İstanbul'un fethi koduna ilişkin “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” Başlıklı görüşmede;

“Benim önerim Malazgirt zaferi ve İstanbul'un fethi olurdu, onlarda en az Ergenekon Destanı kadar önemli bir olay.” (TRÖ1) şeklinde ifade etmiştir.

Mete Hanın M.Ö. 209 tahta çıkış yılı koduna ilişkin “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” Başlıklı görüşmede;

“Benim bildiğim sadece Nevruz bayramı var. Mete hanın tahta geçtiği günü Türk kuvvetleri olarak kutlanmasını isterdim, çünkü Türkler askeri özellikleriyle tanınmıştır.” (TRÖ9)

“Ortak Milli Bayram olarak Nevruz vardır. Benim önerim Mete Hanın tahta çıkışı olurdu.” (TMÖ14) şeklinde ifade etmişlerdir.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı koduna ilişkin “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” Başlıklı görüşmede;

“Kesinlikle birinci olarak Nevruzdur. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlanmasını isterim esaret altından kurtulmak, bağımsızlığı milli mücadele ile kazanmak açısından tüm Türklerin sembol bir günü olmasını isterdim.” (TRÖ13) şeklinde ifade etmiştir.

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları gün koduna ilişkin “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” Başlıklı görüşme;

“Ortak milli bayramlardan bir tanesi nevruzdur. Ergenekon günü de ayrıca bayram olarak kutlana bilir. Onun dışında Türkistan coğrafyasındaki Türk Cumhuriyetlerinin Rus hegemonyasından kurtuluşunu özel bir gün olarak kullanılabilir.” (TRÖ14) şeklinde ifade etmiştir.

4.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 5

Nevruz'un Türkler İçin Ergenekon Destanı ile Bağlantısı Var Mı? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır	12	6
Ergenekon destanı hakkında bilgim yok	-	8
Nevruzun Ergenekon destanıyla ilgisi yoktur	1	-
Nevruzla Ergenekon'un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması	10	-

Tablo 5'e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, "*Nevruz'un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?*" kategorisi altındaki kodları; "*Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır, Ergenekon destanı hakkında bilgim yok, Nevruzun Ergenekon destanıyla ilgisi yoktur, Nevruzla Ergenekon'un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması*" olarak belirlenmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en çok görüşe sahip olan kod (f = 12) "*Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır*" olarak belirlenirken, Türkmenistanlı öğrencilerde ise "*Ergenekon destanı hakkında bilgim yok*" (f = 8) kodu ön plana çıkmıştır. En az görüş birliğinin sağlandığı kod Türkiyeli öğrencilerde "*Ergenekon destanı hakkında bilgim yok* " , Türkmenistanlı öğrencilerde "*Nevruzun Ergenekon destanıyla ilgisi yoktur, Nevruzla Ergenekon'un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması*" olarak belirlenmiştir. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır koduna ilişkin "Nevruz'un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?" başlıklı görüşmede;

"Tabii ki vardır. "Ergene kon" Türkün, neslinin kesilmek üzere iken gizlendiği ve 400 yıl kaldıkları, çoğaldıkları ve her bakımdan verimli bir yurttur. Yeteri kadar çoğaldıkları ve "Ergene kon" a sığamayacaklarını anladıkları, yeteri kadar güçlenip düşmanlarıyla baş edeceklerini idrak ettikleri gün, demir dağı eritip Bozkurt'un öncülüğünde buradan çıktıkları gün ise Nevruz günüdür. Nevruz, yeni Türk nesilleri için yeniden dirilişin simgesidir." (TRÖ15)

“Ergenekon Destanı'nda baktığımızda bahar döneminde Göktürkler 'in dağı eritip çıktığını görürüz. Bence ikisinin farklı bir yönü yoktur. Beri daha çok doğaya atfediyor. Diğeri de daha çok bağımsızlığı atfediyor. Ama ikisinin de ortak yönü bağımsızlığı temsil etmesi, Bahar'ın gelişi de kış aylarında zorlu geçen şartların artık yazın gelmesiyle güneşin açtığı çiçeklerin açtığı daha güzel günlere geliyor. Ergenekon Destanı'nda da dağı eridikten sonra güzel günlere atıfta bulunuluyor. Bu bağlamda ikisinin de ortak yönü bağımsızlıktır.” (TRÖ14)

“Bağlantısı vardır, ikisinin de baharda gerçekleşmesi, ateş geleneği olması, yeniden doğuşu ifade etmesi ortak yönleridir.” (TRÖ11)

“Nevruzla Ergenekon Destanının bağlantısı vardır. Çünkü Gök Türkler Ergenekon dağına delip özgürlüğe kavuşuyorlar ve yeni bir yaşama başlıyorlar.” (TRÖ4)

“Ergenekon destanıyla bağlantısı vardır. Çünkü o günde Göktürklerin demir dağı eritmesi ve kurt sayesinde oradan kurtulmaları çıktıkları günün gece ile gündüzün eşit olduğu gün olan 21 Mart gün çıkmaları Nevruzla doğrudan bağlantılıdır.” (TMÖ11)

“Ergenekon Destanı'nda Türklerin zorlukların üstesinden gelerek yeniden doğuşları, soylarının devamı ve dünyaya yayılmaları işleniyor. Mistik anlamda baharın gelişi ve Nevruz da doğuşu, üreme ve çoğalmayı, dayanışmayı, doğayla iç içe oluşu yansıtmaktadır.” (TMÖ4)

“Türk kültüründe Nevruz Bayramı'nın kökeni Ergenekon Destanı ile bağlantılıdır. Ergenekon Destanı ve Nevruz bayramı baharın gelişi, yenileniş özelliklerini taşır.” (TMÖ3)

“Türklerin Ergenekon'dan demir dağları eriterek çıkmasıyla bağlantılı olan bir bayramdır. Türklerin yeniden doğması kenetlenmesi. Günümüze kadar farklı isimlerle kutlanarak gelmiştir.” (TMÖ1) şeklinde ifade etmişlerdir.

Ergenekon destanı hakkında bilgim yok koduna ilişkin “Nevruz'un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?” başlıklı görüşmede;

“Ergenekon destanı hakkında ülkende Türk televizyon kanallarında duyuyordum ama bu destan hakkında içerdiği manevi de değerler hakkında hiçbir bilgim yoktu. Bu bilgilere Türkiye geldikten sonra sahip oldum.” (TMÖ15)

“Ergenekon Destanı ile ilgi bilgim olmadığı için bağlantısını da bilmiyorum.” (TMÖ10)

“Ergenekon Destanının ilk kez geldikten sonra duydum. Bu destan hakkında fazla bilgiye sahip olmadığım için bu soruya cevap veremeyeceğim.” (TMÖ9)

“Ergenekon destanı hakkında bir bilğim olmadığı için yorum yapamam.” (TMÖ7) şeklinde ifade etmişlerdir.

Nevruzun Ergenekon destanıyla ilgisi yoktur koduna ilişkin “Nevruz’un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?” Başlıklı görüşmede;

“Ben pek bir bağ kuramadım açıkçası o yüzden bağlantılı olduğunu düşünmüyorum.” (TRÖ2) şeklinde ifade etmiştir.

Nevruzla Ergenekon’un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması koduna ilişkin “Nevruz’un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?” Başlıklı görüşmede;

“Ergenekon Destandan beri kutlana gelen bayramdır. İkisinin de ortak yönü yeniden uyanış ve yeniden doğuş anlamını taşır.” (TRÖ1)

“Bağlantısı vardır ikisinde yeniden doğuşu ifade eder.” (TRÖ5)

“Türklerin Ergenekon’dan kurtuluşu 21 Mart’a denk geliyor ve Nevruz yılbaşı olarak kabul ederler herkes bir arada güzel bir şekilde kutlarlar. İkisi de özgürlüğü ve yeniden başlangıcı temsil eder.” (TRÖ8)

“Nevruz Bayramı Ergenekon Destanından sonra kutlanmaya başlanan bir bayramdır ikisi aynı tarihe dayanıyor. İkisinin de ortak yönü baharın habercisidir.” (TRÖ9)

“Bağlantısı vardır, ikisinin de baharda gerçekleşmesi, ateş geleneği olması, yeniden doğuşu ifade etmesi ortak yönleridir.” (TRÖ11)

“Türkler Ergenekon dağını delip çıkması da baharda gerçekleşen olay bu yüzden doğanın canlanması yeniden doğuşu ifade eder.” (TRÖ12)

“Ergenekon Destanı’nda baktığımızda bahar döneminde Göktürkler ‘in dağı eritip çıktığını görürüz. Bence ikisinin farklı bir yönü yoktur. Beri daha çok doğaya atfediyor. Diğeri de daha çok bağımsızlığı atfediyor. Ama ikisinin de ortak yönü bağımsızlığı temsil etmesi, Bahar’ın gelişi de kış aylarında zorlu geçen şartların artık yazın gelmesiyle güneşin açtığı çiçeklerin açtığı daha güzel günlere geliyor. Ergenekon Destanı’nda da dağ eridikten sonra güzel günlere atıfta bulunuluyor. Bu bağlamda ikisinin de ortak yönü bağımsızlıktır.” (TRÖ14) şeklinde ifade etmişlerdir.

4.6. Altıncı Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 6

Nevruz Denildiğinde Aklınıza İlk Gelen Şey (Kavram) Nedir? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Semeni	-	4
Yeniden doğmak	1	1
Tabiatın yeniden canlanması	-	1
Hayat çiçeklerle dolu doğa	-	1
Fal	-	1
Baharın gelişi	5	3
Demir dövme	-	1
Salıncak	-	1
Doğanın Salıncak canlanması	1	1
Tüm bitkilerin yeşermesi	-	1
Nevruz çiçeği	2	1
Birlik beraberlik	2	1
Ateşten atlama	5	1
Küslüğün giderilmesi	1	-
Bozkurt	1	-

Tablo 6’ e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, “*Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?*” kategorisi altındaki kodları; “*Semeni, Yeniden doğmak, Tabiatın yeniden canlanması, Hayat çiçeklerle dolu doğa, Fal, Baharın gelişi, Demir dövme, Salıncak, Doğanın canlanması, Tüm bitkilerin yeşermesi, Nevruz çiçeği, Birlik beraberlik, Ateşten atlama, Küslüğün giderilmesi, Bozkurt*” olarak belirlenmiştir. Bu tabloya bakıldığında Türkiyeli öğrencilerin en çok ortak buluştukları kod “*Baharın gelişi, Ateşten atlama*” (f = 5) olmuştur. Türkmenistanlı öğrencilere bakıldığında ise “*semeni*” (f = 4) kodu çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiyeli öğrencilerin hiç görüşü olmayan kodlar “*semeni, Tabiatın yeniden canlanması, Hayat çiçeklerle dolu doğa, Fal, Demir dövme, Salıncak, Tüm bitkilerin yeşermesi*” olarak belirlenmiştir. Türkmenistanlı öğrencilerde “*Küslüğün giderilmesi, Bozkurt*” kodlarıyla ilgili görüş ortaya çıkmamıştır. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Semeni koduna ilişkin “Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?” başlıklı görüşmede;

“Semeni geliyor ve sembolik olarak demir dövme aklıma geliyor ancak toplumsal hafıza ve aile hafızası olarak kalabalık yemek masalarını ve çamurdan yapılan heykelleri düşünüyorum.” (TMÖ4)

“Nevruz denildiğinde ilk aklıma gelen salıncak ve semenedir.” (TMÖ9)

“Doğanın canlanması, tüm bitkilerin yeşermesi. Çünkü benim üzerimde öyle etkisi var, bunlar haricinde Nevruzun sembolü olan Semeni aklımda canlanıyor.” (TMÖ10)

“Kadınların semene pişirmesi aklıma geliyor. Çünkü sadece Nevruzda pişirilir.” (TMÖ8) şeklinde ifade etmişlerdir.

Yeniden doğmak koduna ilişkin “Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?” başlıklı görüşmede;

“Nevruz denilince aklıma Ergenekon gelir, yeniden doğmak gelir, Türk kültürü gelir.” (TMÖ3)

“Yeni gün başlangıç aklıma geliyor.” (TRÖ8) şeklinde ifade etmişlerdir.

Baharın gelişi koduna ilişkin “Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?” başlıklı görüşmede;

“Ateş yakılması ve Baharın gelişi aklıma geliyor.” (TRÖ7)

Bozkurt koduna ilişkin “Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?” başlıklı görüşmede;

“Bozkurt. Ergenekon'dan çıkışın öncüsü, timsali olduğu için. Nevruz ve Bozkurt, bugün de umutsuzluğa düştüğümüzde bize güç verecek en önemli motivasyon kaynağı olmalıdır.” (TRÖ15) şeklinde ifade etmişlerdir.

4.7. Yedinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 7

Nevruz Sizce Hangi Değerlerin Öğretiminde Daha Önemli? Sorusuna İlişkin Kod Ve Frekans Dağılımı

Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Yardımlaşma değeri	1	2
Dayanışma değeri	1	2
Sevgi değeri	1	1
Bağımsızlık değeri	-	1
Barış	-	1
Vatanseverlik değeri	4	7
Kültürel miras bilinci	7	3
Çevreye duyarlılık	3	3
Tarihsel mirasa duyarlılık	2	6
Birlik beraberlik değeri	4	1
Yurtseverlik	2	1
Paylaşmak	1	-
İş birliği	1	-

Tablo 7'e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, "Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?" kategorisi altındaki kodları; "*Yardımlaşma değeri, Dayanışma değeri, Sevgi değeri, Bağımsızlık değeri, Barış, Vatanseverlik değeri, Kültürel miras bilinci, Çevreye duyarlılık, Tarihsel mirasa duyarlılık, Birlik beraberlik değeri, Yurtseverlik, Paylaşmak, İş birliği*" olarak belirlenmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en fazla görüş birliği "*Kültürel miras bilinci*" ($f = 7$) olurken, hiç görüş belirtmedikleri kodlarda "*Bağımsızlık değeri, Barış*" olmuştur. Türkmenistanlı öğrencilerde ise "*Vatanseverlik değeri*" ($f = 7$) öne çıkmıştır. Hiç görüş belirtmedikleri kodlar "*Paylaşmak, İş birliği*" yönünde sonuç ortaya çıkmıştır. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Kültürel miras bilinci koduna ilişkin "Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?" başlıklı görüşmede;

“Önemli olduğunu düşünüyorum çünkü değerler eğitimde bazı değerler var ki, bu değerler gelenek-görenekleri toplumu aşılacak için önemlidir. Aslında değerlerin aşağı yukarı tamamı toplumu bir arada tutmak için, bir kısmı da küresel dünyaya uyum sağlamak için ortaya atılmıştır. İnsanlar arasındaki ilişkiyi daha iyiye getirmek amacıyla önem arz eder. Yurtseverlik, vatanseverlik, tarihsel mirasa duyarlılık gibi değerlerin nevrüzla doğrudan ilgisi vardır. Diyelim ki Türk tarihi ile alakalı bir şeyler anlatıyorsunuz, büyüklerin hayatlarından örnekleri veriyorsunuz, liderlerin bilim adamlarının yaptıkları hakkında bilgiler veriyorsunuz, o örnek veya hikâyeler vasıtasıyla öğrencilere değerleri aşıyorsunuz. Burada yaptığımız şey aslında tarihsel mirasa duyarlılıktır. Bu da önemli değerlerden bir tanesidir. Buda yurtseverlik vatanseverlik değerlerini ilgilendirir.” (TRÖ14)

“Kesinlikle önemlidir, çünkü Nevruz geleneği başlı başına bir değerdir. Yurtseverlik, Çevreye Duyarlılık, Kültürel miras, Tarih bilinci gibi değer öğretiminde önemlidir.” (TRÖ15)

“Kültürümüz açısından önemlidir. Birlik-beraberlik, tarih bilinci öğretiminde daha çok önemlidir.” (TRÖ12)

“Türk dünyası olarak düşündüğümüzde bizi farklılıklarımızın yanında bir arada tutan bir, bizi bağlayan değer olarak görebiliriz. Kültür ve gelenekleri öğrenmeleri açısından daha çok önemlidir.” (TRÖ7)

“Kesinlikle önemli. Kültürel miras bilinci, vatanseverlik, yardımseverlik, çevreye duyarlılık değerlerinin eğitiminde daha önemli olacağını düşünüyorum.” (TMÖ4) şeklinde ifade etmişlerdir.

Tarihsel mirasa duyarlılık koduna ilişkin “Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?” Başlıklı görüşmede;

“Nevruz Türklerin geçmişinde gelen bir bayram olduğu için önemli bir bayramdır. Bu bayramı nesilden nesle aktarmamız için değerler eğitimi önemlidir. En çok Yurttaşlık, Tarih bilinci değerlerinin aktarımında önemlidir.” (TMÖ12)

“Kültürümüz açısından önemlidir. Birlik-beraberlik, tarih bilinci öğretiminde daha çok önemlidir.” (TRÖ12)

“Kesinlikle düşünüyorum insanların benliklerini, Türk kimliklerinin daha iyi kavramaları için ve bu bayramları kültürel açıdan devam ettirebilmeleri için

benimsetilmesinin gerektiğini düşünüyorum. Çevreye duyarlılık ve Türk kültür değerleri, tarihsel miras öğretiminde önemlidir.” (TRÖ1)

“Benim fikrime göre önemi büyüktür çünkü yeni neslin gelenek ve adetlerimizi öğrenmesi açısından Nevruz Bayramı büyük öneme sahip.” (TMÖ5)

“Kesinlikle düşünüyorum, çünkü Nevruz gibi milli değerın atalarımızın yaptığı gibi nesilden nesle aktarmamız lazım. Bu doğrultuda okullarda Nevruzla ilgili derslerde daha çok derslerin verilmesi lazım. En çok Vatanseverlik, Çevreye duyarlılık, Tarih öğretimi gibi değer öğretiminde önemlidir.” (TMÖ6) şeklinde ifade etmişlerdir.

Vatanseverlik değeri koduna ilişkin “Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?” Başlıklı görüşmede;

“Nevruz Bayramı insanlara bazı değerlerinde aktarılmasında önemli bir yer tutar. Örneğin: Bayramdan önce ihtiyacı olanlara yardım edilmesi evde pişirilen yemeklerin komşu ve akrabalara dağıtılması yardımlaşmanın ve dayanışmanın bizde hale önemli olduğunu gösterir. Yardımlaşma, Vatanseverlik değeri, dayanışma temizlik sevgi saygı değerler aktarılabilir.” (TMÖ2)

“Aile birliğine önem verme, saygı, vatanseverlik, dayanışma gibi değerler eğitiminin önemli olduğunu düşünüyorum. Bağımsızlık, barış, vatanseverlik.” (TMÖ3)

“Önemli olduğunu düşünüyorum, çünkü Nevruza daha çok sahip çıkabilmemiz açısından önemlidir. En çok vatanseverlik değerinde önemli olduğunu düşünüyorum.” (TMÖ7)

“Düşünüyorum çünkü geçmişimize dayanan bir hikayesi var bu açıdan baktığımız zaman yeni neslin geçmişini bilmesi açısından birlik-beraberlik, vatan sevgisi, kültür sevgisi öğretiminde önemli rolü var.” (TRÖ8)

“Değerler eğitiminde önemli olduğunu düşünüyorum, baharın gelmesiyle birlikte kutlanmasıyla birlik beraberlik, Vatanseverlik, Yurttaşlık, paylaşmak gibi değerlerin gelecek nesillere öğretilmesi açısından önemli olduğunu düşünüyorum.” (TRÖ3)

“Değerler Eğitiminde birlik beraberlik öğretildiği için bayramda da insanlar bir araya gelerek geçirdiği için bu bakımdan önemlidir. Vatan sevgisi, birlik ve beraberlik öğretiminde önemlidir.” (TRÖ14) şeklinde ifade etmişlerdir.

Yardımlaşma değeri koduna ilişkin “Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli?” başlıklı görüşmede;

“Nevruz Bayramı insanlara bazı değerlerinde aktarılmasında önemli bir yer tutar. Örneğin: Bayramdan önce ihtiyacı olanlara yardım edilmesi evde pişirilen yemeklerin komşu ve akrabalara dağıtılması yardımlaşmanın ve dayanışmanın bizde hale önemli olduğunu gösterir. Yardımlaşma dayanışma temizlik sevgi saygı değerler aktarılabilir.” (TMÖ2)

“Nevruz Türklerin geçmişinde gelen bir bayram olduğu için önemli bir bayramdır. Bu bayramı nesilden nesle aktarmamız için değerler eğitimi önemlidir. En çok Yurttaşlık, Tarih bilinci, Yardımlaşma değerlerinin aktarımında önemlidir.” (TMÖ11)

“Değerler eğitiminde önemli olduğunu düşünüyorum, baharın gelmesiyle birlikte kutlanmasıyla birlik beraberlik, paylaşmak bunların gelecek nesillere öğretilmesi açısından önemli olduğunu düşünüyorum, özellikle Yardımlaşma Dayanışma değerlerinin aktarımında önemli bir yere sahiptir.” (TRÖ3)

“Nevruz Türklerin milli bir geleneğidir. Dayanışma ve yardımlaşma, işbirliği, sevgiyi öğretiminde daha çok önemli.” (TRÖ11)

“Bir öğretmen adayı olarak Değerlerimizi iyi öğrenim yeni nesle hakkıyla aktarmamız gerekir. Milli değerlerin temelinde iyi verilmesi gerekir. Milliyetçilik, vatanseverlik, Yardımlaşma, Dayanışma, Çevreye duyarlılık öğretiminde daha çok önemlidir.” (TRÖ13) şeklinde ifade etmişlerdir.

4.8. Sekizinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Tablo 8

Ülkenizde, Derslerde veya Ders Kitaplarında Nevruz'a Dair Ne Tür Bilgiler Yer almaktadır? Sorusuna İlişkin Kod ve Frekans Dağılımı

Kategori: Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz'a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?

Kodlar	f	
	TRÖ	TMÖ
Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi	6	-
Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler	-	10
Şiirler	-	4
Hikâyeler	-	5
Bulmacalar	-	1
Türkler için ne anlama geldiği bilgisi	3	-
Nevruzun milli bayram olduğu bilgisi	1	-
Hatırlamıyorum	1	-

Tablo 8'e göre Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin Nevruz bayramına yönelik görüşme formunda, “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz'a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” kategorisi altındaki kodları; “Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgiler, Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler, Şiirler, Hikâyeler, Bulmacalar, Türkler için ne anlama geldiği bilgisi, Nevruzun milli bayram olduğu bilgisi, Hatırlamıyorum” olarak belirlenmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en fazla ortak görüş “Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi” (f = 6) kodu olmuştur. Kodlar arasında hiç görüş belirmedikleri “Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler, Şiirler Hikayeler, Bulmacalar” olmuştur. Türkmenistanlı öğrencilerin en fazla ortak görüşü “Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler” olurken, hiç görüş bildirmediikleri kodlarda; Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi, Türkler için ne anlama geldiği bilgisi, Nevruzun milli bayram olduğu bilgisi, Hatırlamıyorum” olmuştur. Kodların çıkarıldığı görüşmelere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi koduna ilişkin “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz'a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” Başlıklı görüşmede;

“Ders kitaplarında ve ders de çok kısa Nevruz kutlanışı ile ilgili bilgi veriliyor. Ergenekon davası ile ilgili olduğunu üniversiteye geldikten sonra öğrendim. Türkiye’de Nevruz dolayısıyla resmi tatil yok ama genel olarak her sene 21 Marta kutlanır.” (TRÖ9)

“Okulda ve ders kitaplarında Nevruzun Türkler için önemi kutlanışı kısaca anlatılır ama ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Türkiye’de Nevruz bayramında resmi bir tatil değil. Ülkemizde Nevruz bayramı 21-24 Mart tarihlerinde kutlanıyor.” (TRÖ3)

“Hatırlamıyorum belki anlatılmışta olabilir ama ben hatırlamıyorum. Ülkemizde resmi anlamda bir tatil yok ama 21 Mart tarihleri arasında kutlanıyor.” (TRÖ8)

“Benim ortaokul zamanlarım 2000-2010 yıllar arası ders kitaplarında Nevruzla ilgili bilgiler yoktu, şuan ki bildiklerimde tamamen kendi araştırmalarım. Ülkemizde Nevruz etkinlikleri 21 Mart’a denk gelecek şekilde düzenlenir ama resmi tatil yok.” (TRÖ7)

“Ders kitaplarına baktığımız zaman nevrüzla ilgili bilgileri çok eksik buluyorum. Hatta bilgiler yer almayacak kadar az. Resmi tatile gelince maalesef milli bayramımız olan Nevruz gününe verilmiş resmi tatil yoktur. Resmi kutlamalarda daha çok 21 Mart’ta kutlanır Ama kırsal kesime gittiğimiz zaman yaşlı adamlar kendi doğal takvimini kullanırlar. Kırsal kesimde Yaşlı insanlar karların erimesiyle Çiçeklerin açmasıyla nevrüzün geldiğini anlarlar.” (TRÖ14) şeklinde ifade etmişlerdir.

Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler koduna ilişkin “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” Başlıklı görüşmede;

“Türkmenistan’da ders kitaplarında 18 Mart gününe denk gelecek şekilde tatilden önce Nevruz hakkında konu işleriz kitabımızda Nevruz’un nereden geldiği kimlere ait olduğu gelenek ve ritüelleri Hangi ülkeleri kutladı ona dair bilgiler yer almaktadır bunun dışında Mahtumkulu şiirleri Nevruz’da ilgili başkada şiirler yer almaktadır.” (TMÖ15)

“Ülkemizde Ortaokul seviyesinde Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitabında Kültür ve Miras ünitesinde Nevruz Bayramının mevsimlik bir bayram olduğundan bahsediyor. Nevruzun ne olduğu nasıl kutlandığı ve ne zaman kutlandığına dair

bilgiler yer alıyor. Ülkemizde Nevruz Bayramı 21 Mart tarihinde kutlanmaktadır. Genel olarak ders kitaplarında Nevruzla ilgili geniş bilgilerin yer aldığını söylesem yanlış olmaz.” (TMÖ2)

“Ders kitaplarında kültürel miras öğrenme alanlarına ait ünite ve konularda Nevruzla ilgili konu işlenmektedir, kitapta bilgiler yer almaktadır. Bunun dışında baharın gelişyle birlikte öğretmenler bireysel bir tercih olarak ders programlarına Nevruz’la ilgili çeşitli etkinlikler ekleyebilmektedir. Resmi olarak Nevruz’un tarihi 21-22-23 Mart’tır ve bayramın üç günü resmî tatil ilan edilmiştir.” (TMÖ4)

“Ders kitaplarında geniş kapsamlı bilgiler yer almaktadır. Örnek verecek olursam şiirler, hikayeler, genel bilgilendirme köşelerinde yer almaktadır.” (TMÖ6)

“Türkmenistan’da kitaplarda nevrulzla ilgili çok bilgi yer almaktadır. Şiirler, hikâyeler, vs. Nevruz 21 Mart’ta kutlanmaya başlar, 3 gün devam eder. Türkmenistan’ın Nevruz dolayısıyla verilen resmî tatil vardır.” (TMÖ9)

“Derslerde ve okul kitaplarında Nevruzla ilgili bilgiler verilir. Ülkemizde de üç gün resmî tatil ilan edilmiştir. Benim ülkemde Nevruz Bayramı mart ayının 21-22-23’i günleridir.” (TMÖ10) şeklinde ifade etmişlerdir.

Şiirler koduna ilişkin “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” başlıklı görüşmede;

“Çocukluğumuzdan beri okullarda bize Nevruzla ilgili bilgiler veriliyor. Nevruzla ilgili şiirler, hikayeler var. Türkmenistan’da 20-24 Mart arasında kutlanıyor ve okullarda iş yerlerinde tatil olarak geçiriliyor.” (TRÖ13)

“Nevruzla ilgili şiirler, bulmacalar, hikâyeler var. Türkmenistan’da Nevruz bayramında üç gün tatil olur. Bayramdan önceki dört salı günleri, her salı gününü bir şeyi ifade ediyor ateş, su, toprak, hava. En son salı günü bayram başlamış oluyor.” (TMÖ8)

“Türkmenistan’da kitaplarda nevrulzla ilgili çok bilgi yer almaktadır. Şiirler, hikâyeler, vs. Nevruz 21 Mart’ta kutlanmaya başlar, 3 gün devam eder. Türkmenistan’ın Nevruz dolayısıyla verilen resmî tatil vardır.” (TMÖ9) şeklinde ifade edilmiştir.

Hikâyeler koduna ilişkin “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” başlıklı görüşmede;

“Çocukluğumuzdan beri okullarda bize Nevruzla ilgili bilgiler veriliyor. Nevruzla ilgili şiirler, hikâyeler var. Türkmenistan’da 20-24 Mart arasında kutlanıyor ve okullarda iş yerlerinde tatil olarak geçiriliyor.” (TMÖ13)

“Nevruz bayramında genellikle 19. Mart ayında oklumuzda etkinlikler ve okul bahçesinde oyunlar ve sahne oyunları, Nevruzla ilgili hikâyeleri canlandırma, şiir okuma yarışmaları geçiriliyor. Resmî tatil de 21. Mart ayında üç gün olarak veriliyor.” (TMÖ7) şeklinde ifade etmişlerdir.

Türkler için ne anlama geldiği bilgisi koduna ilişkin “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” başlıklı görüşmede;

“Okulda ve ders kitaplarında Nevruzun Türkler için önemi kutlanışı kısaca anlatılır ama ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Türkiye’de Nevruz bayramında resmi bir tatil değil. Ülkemizde Nevruz bayramı 21-24 Mart tarihlerinde kutlanıyor.” (TRÖ3)

“Ders kitaplarında 21 Mart’ı Türklerin yılbaşı olarak kabul ettiklerini ve bundan dolayı da her sene Nevruz’u bayram olarak kutladıkları yer alması lazım. Ülkemizde resmi anlamda tatil yok, etkinlik olarak 21 Mart’ta kutlanıyor.” (TRÖ11)

“Ders kitaplarında ve ders de çok kısa Nevruz kutlanışı ve Türklerin milli değeri olduğu ile ilgili bilgi veriliyor. Ülkemizden Nevruzdan dolayı herhangi bir tatil verilmiyor. Nevruz bayramı 21 Mart tarihinde kutlanıyor.” (TRÖ13)

Hatırlamıyorum koduna ilişkin “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” Başlıklı görüşmede;

“Ortaokulda Nevruzla ilgili anlatılan veya kitaplarda okuduğum bir şey hatırlamıyorum. Ülkemizde 21-24 Mart tarihlerinde kutlanıyor.” (TRÖ10) şeklinde ifade etmiştir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir; sonuçlara göre ilgili bulgular tartışılmış ve araştırmacılara yönelik birtakım önerilere yer verilmiştir.

5.1 Tartışma ve Sonuç

Nevruzun kökeni Mete Han zamanından başlayıp, Kaşgarlı Mahmut'un "Divan-ü Lügat-it Türk" eserinde kendine yer bulan, Türklerin kurdukları devletler veya imparatorluklar döneminde de çeşitli ritüellerle kutlanan, Türk kültürüyle özdeşleşmiştir. Türklerde hep var olan Nevruz geleneğini herhangi bir meşrep veya mezheple ilişkilendirmek doğru değildir. Tarihi İslâmiyet'ten çok öncelere giden bu gelenek, bir dinin bayramı da değildir. Bünyesin de barındırdığı bütün zenginlikleriyle Ergenekon/Nevruz bayramı, Türk kültürünün önemli bir tarihî zenginliğidir.

Nevruz bayramı tarihte tespiti olmayan dönemlerden günümüze kadar ulaşmış, nadir geleneklerin, adet ve inançların her yıl 21 Mart'ta bütün Türk dünyasında filizlenmesidir. Bu filizler Türk Cumhuriyetlerinin bazı yerlerinde Nevruz, Ergenekon, Bozkurt, bazı yerlerde de Sultan-ı Nevruz, Sultan Nevruz, Mart Dokuzu, Mart Bozumu gibi adlarla bilinir. Biz Türkler bu milli değeri ilkbaharın müjdecisi, yeni yılın bir armağanı, Ergenekon'dan çıkışın hürriyete kavuşmanın hatırası olarak biliriz. Bir diğer deyişle Kuzey Yarımküreye hayatın geldiği kazasız, belasız, sağ salim atlatılan kara kışın bittiği gün olarak kutlarız.

Türk coğrafyasına komşu ülkelerde de Nevruzun kutlandığı görülür. İran bunların başında gelir esasen bayramın adı da Fars kökenlidir. Ancak bu bayrama adından dolayı İran bayramı demek ve Farslardan bu kültürün yayıldığını söylemek bir hatadır. Şüphesiz İranlılarda tarih boyunca Türklerle içli dışlı olan, kültür alışverişi yaptıkları toplum olarak birbirini etkiledikleri bilinen bir gerçektir. Ayrıca diğer toplumlarda da Nevruza benzer bahar aylarında yapılan ritüeller, kutlamalar ve pratikler vardır. Bunlardan farklı Nevruz kutlamaları Türklerde sadece baharın gelişi yâda doğanın canlanması değildir. Türklerde Nevruz manevi bir değerdir. Bu maneviyatın kökü derin tarihe efsanelere dayanmaktadır. Zengin kültürün, köklü geçmişin Türk toplumuna yansımalarıdır Nevruz.

Türkler için Nevruz bayramının genel anlamdaki kaidesi Türk şuurunu ayakta tutmasıdır. Nitekim bunu çok iyi bir biçimde saptayan Türk Milletinin ezeli ve ebedi düşmanları bu bayramın önemini anlamaktadırlar. Taze bir elmaya düşen kurt misali, Türk dünyasına büyük zarar veren, yetmiş yıllık Rus komünist rejimi Türklüğe ait ne varsa onu yok etmek ve bağlarından koparım soysuzlaştırmak istemiştir. Bu amaç doğrultusunda Nevruz bayramı kutlamaları yasaklanmış, adı değiştirilip anlamını daraltma yolunda adımlar atmışlardır. Bu karanlık dönemlere rağmen Türkler bu milli değeri hafızalarında hep korumuşlardır.

Türk kültürüyle özdeşleşip, toplumun kimlik rolünü üstlendiği veya sembolü haline gelen Nevruz bayramı ulusal ihmal nedeniyle son zamanlarda gerektiği gibi kutlanamamış, araştırılamamış ve bu konuya önem verilememiştir. Ancak SSCB'nin yıkılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleriyle birlikte milli bir bayram olarak kutlanmakta, milli geleneğimize önem biraz daha artmaktadır. Bu bağlamda araştırmalar, derlemeler yapılmakta, bilimsel eserler yayınlanmakta, sempozyum ve paneller düzenlenmektedir. Bu çalışmanın da genel amaçlarından ilgili araştırmalara, derlemelere katkıda bulunabilmektir.

Araştırmanın sınırlılığını belirlemek adına, İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler bölümünün öğrencileri oluştururken, Türkmenistanlı öğrencilerinse ilgili alanda sayısının az olmasından dolayı, başka birçok üniversitelerinde Türkmen öğrenciye ulaşıp çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın “Nevruz sizin için ne ifade ediyor?” kategorisine ilişkin sorular incelendiğinde; “Baharın gelişi, Birlik ve beraberlik, Türklerin milli bayramı, Yeniden doğuş, Yeni yıl, Doğanın canlanması, Özgürlük sembolü, On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü ”görüşme kodları elde edilmiştir. “Nevruz sizin için ne ifade ediyor?” kategorisinin iki ülkenin öğrencilerinin de en çok ortak görüş belirttikleri “Baharı gelişi” (TRÖ = f :8, TMÖ = f:6) sonucuna ulaşılmıştır. Sonuca yönelik görüşmelerin içeriğine bakıldığında Nevruz bayramının her şeyden önce baharın gelişi, suların çoğalması, karların eriyip dağ başlarının görünmeye başlaması, havanın ısınması, türlü çiçeklerin açılması, yeryüzüne yemyeşil bir halı serilmesi, hayvanların çoğalmaları olarak değerlendirilir. Nevruz, bolluk, bereket, hoşgörü, sevgi ve saygının sembolüdür. Onun için Türkler bu bayramı oyunlarla, halaylarla türkü söyleyerek görkemli bir şekilde kutlarlar. Bunun dışında insanda yeni bir başlangıç hissiyatı uyandırması Türkiyeli öğrencilerin ve (f:8) Türkmenistanlı öğrencilerin (f:6) görüş sonucunun yüksek çıkmasının başlıca sebeplerinden biri olabilir. Bunun dışında Türk

kültürünün bayramlar, şenlikler ve kutlamalar yönündün zengin olması, bu şenliklerin büyük bir kısmının Nevruzda veya Hıdırellez gibi Nevruz bayramı öncesinde kutlanan bayramların bahar aylarında olması çıkan sonucun nedenleri arasında gösterilebilir. Artun(2000)'in çalışmasının sonucu da bu konuyu desteklemektedir.

“Nevruz sizin için ne ifade ediyor?” kategorisinin altında Türkiyeli öğrencilerde en az görüş “On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü” olmuştur (f:1). Sığan, Ud, Bars, Tavışgan, Lu, Yılan, Yond, Koyun, Taguk, İt, Tonguz aylarından oluşan ve başlangıcını gece ile gündüzün eşit olduğu 21 Mart tarihinden alan bu Türk takviminin günlük hayatta pek kullanılmaması, okullarda bu takvimle ilgili yeterli bilgilerin verilmemesi öğrenci görüşlerinin az çıkmasının sonuçlarındandır. Bunun dışında halk arasında aile büyüklerinin, yeni jenerasyona bu takvimi aktaramadığı görülmektedir. Türklerin tarih boyunca kurdukları devletlerde kullanılan bu takvimin nesilden nesile aktarılması gerekmektedir.

Türkmenistanlı öğrencilerde ise hiç görüş belirtmedikleri kodlar “Özgürlük sembolü, On İki Hayvanlı Türk Takviminin ilk günü” (f:0) olmuştur. Özgürlük sembolü kodunun Türkmenistanlı öğrencilerde hiç görüş belirtmemelerinin sebebi Ergenekon’dan çıkış gününe dayanmaktadır. Türkiye’de Nevruzun bir diğer ismi Ergenekon’dur ama bugünün Türkmenistan’da veya diğer Türk cumhuriyetlerinde bu destan hakkında hiçbir bilgi yoktur. Bunun sebebi ise uzun yıllar Türklere komünist rejimin uyguladığı engellere, yasaklara dayanmaktadır.

Araştırmanın “Nevruz Bayramı ülkenizde resmi anlamda ne tür etkinliklerle kutlanıyor?” kategorisine ilişkin bulgular incelendiğinde “Ateşin yakılması Demir dövülmesi Özel yemeklerin yapılması Yumurta tokuşturma Geleneksel halk oyunları, Salıncak kurulması, Güreş müsabakalarının düzenlenmesi, Gök Börü (Mavi kurt) oyunun oynanması, Bayrak kapma oyunu, Nevruz çadırının kurulması, Semeni Pişirilmesi, Nevruz falı” görüşme kodları elde edilmiştir. Bu kategoride iki ülkenin de en çok görüş belirttikleri kod aynı çıkmıştır. “ Ateşin Yakılması” kodu Türkiyeli öğrencilerde, (f:13) Türkmenistanlı öğrencilerde (f:7) olmuştur. Ateş yakılması, ateşten atlanması Nevruzun en önemli, sembolik ritüellerinden biridir. Bunun dışında ateş eski Türkler için kutsal sayılmıştır. Ateşi tanrının insanlara günahlarından arınması için verdiği bir hediye olarak bilmişlerdir. Ateş kültürünün bu kadar eskiye dayanıyor olması ve günümüzde diğer ritüellere göre daha renkli ve eğlenceli olması bu kodu katılımcılar gözünde diğerlerinden ayırdığını düşünüyorum.

Bu kategoride Türkiyeli öğrencilerin hiç görüş belirtmediği birçok kod bulunmamaktadır. Bu durum iki Türk ülkesi arasındaki Nevruz kutlamalarının farklılıklarını ortaya koymuştur. Bu kodlar “*Güreş müsabakalarının düzenlenmesi, Gök börü (Bozkurt) oyununun oynanması, Bayrak kapma oyunu, Nevruz çadırının kurulması, Semeni Pişirilmesi, Nevruz falı*” Türkiyeli öğrencilerin bu kodlar hakkında hiç görüş belirtmemeleri, her oyunun veya etkinliğin ne sebeple bilinmediklerinin açıklaması yapılabilir. Ancak bunların hepsinin sebepleri aynı noktaya dayanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra 22 Mart 1922 Çarşamba günü ilk Nevruz Bayramı Keçiören’de Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından kutlanmıştır. Bizzat Atatürk’ün katılımıyla gerçekleşen bu törende bahsi geçen kutlamalarında birçoğu görülmektedir. Ancak sonraki dönemlerde Türkiye’de resmi bayram sayısının çokluğu gerekçe gösterilerek Nevruz’u resmi bayram olmaktan çıkarılmıştır. Buda birçok geleneğin oyunların kaybolmasına yol açmıştır.

1980’lere kadar sadece halkın hafızasında “Mart 9’u” olarak yaşatılan nevrüz günü (Rumi takvime göre mart ayının dokuzuncu günü miladi takvime göre 21 Mart’a denk gelmektedir), bu tarihten sonra PKK terör örgütünün siyasi amaçlarına alet ettiği bir gün haline dönüştürmeye çalışması üzerine devlet refleksinin devreye girdiğini görüyoruz. PKK’nın yol kesmeleri ve lastik yakıp nevrüz kutlamaları, devlet yetkililerini harekete geçirmiş, Nevruzla ilgili, resmî açıklamalar ve kutlama mesajları yayınlanmaya başlamıştır. 1995 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti tarafından Bayram olarak kabul edilen bir gün haline gelse de eski Nevruz oyunları ve etkinliklerini geri getirememişlerdir. Dolayısıyla Türkiyeli öğrencilerin bu etkinlikler hakkında bir şey bilmemeleri pek de şaşırtıcı değildir.

Türkmenistanlı öğrencilere bakıldığında “Yumurta tokuşturma” koduna (f:0) görüş belirtmedikleri görülmektedir. Türkmenistan’da yumurtaların kırılması sahip olunan kültürel değerler ve inançlarına ters düşmektedir. Bazı katılımcılardan edindiğim bilgilere göre, bir yumurtanın kırılması durumunda o gün içinde mutlaka kötü bir haber yâda kötü bir şey başına geleceğine inanıyorlar. Türkmen toplumunda yumurtaya daha çok olumlu şeylerin sembolü olarak görürler. Örneğin kız istemeye giden aile yedi çeşit beyaz bir şeyler götürmek gibi gelenekleri vardır. Eğer kız taraf kızı vermeye yanaşmazsa yumurta kırılır bu da ret ettiği anlamına gelir. Bu batıl inançlara dayanarak “yumurta tokuşturma” kodunun bu geleneğin dolaylı (f:0) görüş belirtmemelerinin en önemli sebeplerinden olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın “Çocukluğunuzda yaşadığınız yerde ve okulunuzda Nevruz’a dair hatırladığınız neler var?” kategorisine ilişkin bulgular incelendiğinde; “*Nevruzda ilgili inançlar, Komşu ve aile arası etkinlikler, Mezarlık ziyareti ve akraba ziyareti, Geleneksel kıyafetler giyilmesi, Kutlanmıyor, Nevruz temizliği, Aşşık oyunu, Beş taş oyunu, Okulda şiir okuma, Yumurta taşıma oyunu, Çuval yarışları, İp atlama yarışmaları, Halat çekme, Buğday yeşertmesi*” kodları elde edilmiştir. İki ülkenin öğrencilerinde de “*Nevruzda ilgili inançlar*” kodu fazla çıkmıştır. Nevruz bayramının temeli İslamiyet öncesine kadar dayanması eski şaman inançları, Gök Tengri, inançları Nevruz bayramı vesilesiyle günümüze kadar ulaşmıştır. Bu inançların günümüzde hala uygulanıyor olması iki Türk ülkesinde de “*Nevruzda ilgili inançlar*” kodunun fazla görüş bildirmelerinin sebeplerindendir. Türkiyeli öğrencilerde hiç görüş belirtmedikleri kodlar: “*Komşu ve aile arası etkinlikler, Mezarlık ziyareti ve akraba ziyareti, Nevruz temizliği, Aşşık oyunu*” olmuştur. Türk dünyasındaki Nevruz kutlamalarının 7 aşaması arasında yer alan bu etkinliklerin pek bilinmemesinin asıl sebeplerinden biri, Türkiye’de Nevruz kutlamalarının yetersiz kalmasıdır. Bu kutlamaların yetersizliği zamanla milli geleneğin unutulmasına yol açtığının açıkça ispatıdır. Son dönemlerde yapılmaya başlanan etkinliklerde daha çok bilinen gelenek üzerinden yürütülmesi halkın hafızasında bilgi yetersizliğinin giderilmesine yetmediği aşikârdır. Nevruz diğer Türk ülkelerinde resmi bayram olarak kutlanırken Türkiye’de resmi gün olarak halk tarafından kutlanmaktadır. Bu farklılığın ortadan kaldırılması ve Türk dünyasında ortak milli bir bayram olarak kutlanması gerektiğini düşünüyorum.

Türkmenistanlı öğrencilere bakıldığında ise hiç görüş belirtmedikleri kodlar şöyledir; “*Beş taş oyunu, Okulda şiir okuma, Yumurta taşıma oyunu, Çuval yarışları, İp atlama yarışmaları, Halat çekme*”. Bu çıkan sonuca bakıldığında bunlardan “*Okulda şiir okuma*” hariç diğer kodların hepsinin oyunlardan oluşması dikkat çekicidir. Türkmen katılımcılardan edindiğim bilgilere göre bu oyunların tamamının Türkmenistan’da var olduğunu ancak bu oyunların Nevruzla bağdaştırmadan yılın bütün mevsimlerinde oynadıklarını belirtmiştir. Oyunlar dışında başkada hiç görüş belirtmedikleri kod ise (f:0) “*Okulda şiir okuma*” kodudur. Bunun sebebi ise Türkmenistan’da 20 Marttan 24 Mart’a kadar okulların tatil olmasıdır.

Araştırmanın “Sizce bütün Türkler için ortak olan Milli Bayramlar nelerdir?” kategorisine ilişkin bulgular incelendiğinde; “*Nevruz, Malazgirt zaferi, İstanbul’un fethi, Mete Hanın M.Ö. 209 tahta çıkış yılı, Kurban Bayramı Ramazan Bayramı, Kut alma günü, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Ergenekon günü, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını*

kazandıkları gün” kodları elde edilmiştir. Türkiyeli ve Türkmenistanlı öğrencilerde en fazla çıkan kod “*Nevruz Bayramı*” olmuştur (TRÖ f:13, TMÖ f:11). Nevruz bayramı Türkler için sadece baharın gelişini müjdeleyen bir bayram değildir. Her ne kadar evrensel bir gün olarak başka toplumlarca da baharın başlangıcı olarak kabul görse de Türklerin yeniden hayat bulduğu, bağımsızlığını elde edecek kadar güçlenip çoğaldıklarına inandıkları bir gündür. Ergenekon Bayramı’dır. Zaten eski inanışa göre Nevruz, Türkler için hem millî hem de dini bir bayramdır. Kadim Türk gelenekleri, tarihini net olarak tespit edemediğimiz dönemlerden kalan engin birikimlerdir. Nasıl, neden, niçin gibi sorulara gerek duyulmaksızın atadan oğula kalan köklü birer miras gibidir. Baharın müjdecisi Nevruz da bu kapsamda değerlendirebileceğimiz bir Türk geleneği olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sebepten ötürü iki kardeş ülkenin de ortak milli bayram olarak Nevruzu ilk akla getirmeleri pek de şaşırtıcı sonuç değildir.

Bu kategoride Türkiyeli öğrencilerde hiç görüş belirtmedikleri kodlar “*Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı*” olmuştur. Bu iki dini bayrama Türkiyeli öğrenciler milli bayram gözüyle bakmadıklarından dolayı bu iki koda görüş olarak katılmamışlardır.

Türkmenistanlı öğrencilerde ise bu kategorinin “*İstanbul’un fethi, Kut alma günü, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Ergenekon günü, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları gün*” gibi kodlarına görüş belirtenler olmamıştır (f:0). Bunun sebebi bu bayramların birçoğunun sadece Anadolu topraklarında milli bayram olarak kutlandıklarından dolayı Türkmenistanlı öğrenciler bu kodlara görüş belirtmemişlerdir.

Araştırmanın “Nevruz’un Türkler için Ergenekon Destanı ile bağlantısı var mı?” kategorisine ilişkin bulgular incelendiğinde; “*Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır, Ergenekon destanı hakkında bilgim yok, Nevruzun Ergenekon destanıyla ilgisi yoktur, Nevruzla Ergenekon’un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması*” kodları elde edilmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en fazla “*Nevruz Ergenekon destanıyla bağlantılıdır*” kodu öne çıkmıştır (f: 12). Ergenekon Destanı’nda baktığımızda bahar döneminde Göktürkler ‘in dağı eritip çıktığını görürüz. Bence ikisinin farklı bir yönü yoktur. Beri daha çok doğaya atfediyor. Diğeri de daha çok bağımsızlığı atfediyor. Ama ikisinin de ortak yönü bağımsızlığı temsil etmesi, Bahar’ın gelişi de kış aylarında zorlu geçen şartların artık yazın gelmesiyle güneşin açtığı çiçeklerin açtığı daha güzel günlere geliyor. Ergenekon Destanı’nda da dağı eridikten sonra güzel günlere atıfta bulunuluyor. Bu bağlamda ikisinin de ortak yönü bağımsızlıktır. Türkiyeli öğrencilerin hiç görüş belirtmedikleri, “*Ergenekon destanı hakkında bilgim yok*” kodu olmuştur.

Türkmenistanlı öğrencilerde ise bu kategorinin en fazla çıkan kodu “*Ergenekon destanı hakkında bilgim yok*” olmuştur. Bunun sebebi ise Sovyetler Birliği’nin kültürel ve milli değerleri yok etmeye yönelik baskıları, Ergenekon destanı gibi özgürlük, kurtuluş, bağımsızlık gibi Sovyet rejimine tehdit sayılabilecek ideolojileri tamamen ortadan kaldırmışlardır. Bu sebepten ötürü Türkmenistanlı öğrencilerin Ergenekon destanı hakkında hiçbir şey bilmemesi, bilenlerinde Türkiye’ye geldikten sonra duymuş, öğrenmiş olmaları bu araştırmanın sonucuna yansımıştır. En az görüş belirttikleri kodda “*Nevruzla Ergenekon’un ortak yönü yeniden uyanışı işaret ediyor olması*” olmuştur.

Araştırmanın “*Nevruz denildiğinde aklınıza ilk gelen şey (kavram) nedir?*” kategorisine ilişkin bulgular incelendiğinde; “*Semeni, Yeniden doğmak, Tabiatın yeniden canlanması, Hayat çiçeklerle dolu doğa, Fal, Baharın gelişi, Demir dövme, Salıncak, Doğanın canlanması, Tüm bitkilerin yeşermesi, Nevruz çiçeği, Birlik beraberlik, Ateşten atlama, Küslüğün giderilmesi, Bozkurt*” kodları elde edilmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en fazla görüş belirtilen kod; “*Baharın gelişi*” (f:5) olmuştur. Baharın gelişiyle havalar ısınmaya, karlar erimeye, ağaçlar çiçeklenmeye, toprak yeşermeye, göçmen kuşlar yuvalarına dönmeye başlar. Bu nedenle 21 Mart bütün varlıklar için uyanış, diriliş ve yaradılış günü olarak kabul edilir. Bunların dışında insanda yeniden uyanışı hissiyatını veren bu mevsimin Türklerde Hıdırellez gibi diğer bahar bayramlarının da bu Nevruzdan birkaç hafta önce kutlanıyor olması Nevruz denilince akıllara baharın gelmesinin asıl sebeplerinden olabilir.

Türkiyeli öğrencilerin bir diğer ortak görüş üzerinde yoğunlaştığı kod ise “*Ateşten atlama*” (f:5) olmuştur.

Türkiyeli öğrencilerin hiç bilgi sahibi olmadıkları ama diğer Türk Cumhuriyetlerinde yaygın olan “*Semeni*” Türkiyeli öğrencilerin hiçbiri tarafından dile getirilmemiştir. Semeni helvası tarihi kayıtlara göre Selçuklu veya diğer Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türkmen beyliklerinde görsek de günümüz Türkiye’si arasında pek yaygın değildir. Türk Devletlerinin geneline bakıldığında “*Semeni*”, “*Sümelek*” gibi aynı kelimelerle bilinen bu helvayı Anadolu’da da farklı adlandırmalarla görmek mümkündür. Örneğin Sivas yöresinde Uğut tatlısı, Çorum yöresinde ise “puut” veya “pavut” adlarıyla bilinmektedir.

Türkmenistanlı öğrencilerde bu kategoride en fazla görüşün belirtildiği kod Türkiyeli öğrencilerin tam aksine “*Semeni*”(f:4) olmuştur. Türkmenistan’ın en karakteristik Nevruz geleneklerinden biri, “*Semeni ya da Semene*” tatlısıdır. Nevruzun simgesi haline gelen Semeni her aile tarafından pişirilmez. Birkaç ev birleşip ortaklaşa bir kazanda buğday

özüne un, şeker ve su eklenerek hazırlanır. Semeni ile ilgili oluşturulan şiirler, rivayetler, oyunlar, bilmeceler de bu yemeğe verilen önemin fazla olduğunu gösterir. Geldiyev (2003) çalışmalarının sonucu da bu konuyu kanıtlar niteliktedir.

Türkmenistanlı öğrencilerin hiç görüş belirtmedikleri kod ise “Bozkurt” olmuştur. Bunun ana sebeplerinden biri de Nevruzlu Türklüğe, bağımsızlığa, Ergenekon destanına bağlayamamalarıdır. Çalışma esnasında bu kategoriler dışında Türkmenistanlı öğrencilere yönelttiğim “Nevruzun Türklere ait bir bayram olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna çoğunluğun evrensel bir bayram olduğunu söylemeleri çıkan bu sonucu destekler niteliktedir.

Araştırmanın “Nevruz sizce hangi değerlerin öğretiminde daha önemli? “ kategorisinin altındaki bulgular incelendiğinde; “Yardımlaşma değeri Dayanışma değeri, Sevgi değeri, Bağımsızlık değeri, Barış, Vatanseverlik değeri, Kültürel miras bilinci, Çevreye duyarlılık, Tarihsel mirasa duyarlılık, Birlik beraberlik değeri, Yurtseverlik, Paylaşmak, İş birliği ”kodları elde edilmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en fazla görüş birliği “Kültürel miras bilinci” (f = 7) olurken, hiç görüş belirtmedikleri kodlarda “Bağımsızlık değeri, Barış” olmuştur. Türkmenistanlı öğrencilerde ise “Vatanseverlik değeri” (f =7) öne çıkmıştır. Hiç görüş belirtmedikleri kodlar “Paylaşmak, İş birliği” yönünde sonuç ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın son kategorisi olan “Ülkenizde, derslerde veya ders kitaplarında Nevruz’a dair ne tür bilgiler yer almaktadır?” bulgular incelendiğinde “Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi, Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler, Şiirler, Hikayeler, Bulmacalar, Türkler için ne anlama geldiği bilgisi, Nevruzun milli bayram olduğu bilgisi, Hatırlamıyorum” kodları elde edilmiştir. Türkiyeli öğrencilerde en fazla ortak görüş “Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi” (f = 6) kodu olmuştur. Çıkan bu sonuca yönelik Türkiye’de ders kitaplarında bakıldığı zaman, Nevruz hakkındaki bilgilerin yok denecek kadar az olması, genel bilgilendirme amaçlı sadece öğretmen tarafından yüzeysel bilgilerin verilmesi bu sonucu doğrulamıştır. Okullarda veya ders kitaplarında bu konuya yeteri kadar önem verilmemesi sonucu görüşme yaptığım öğrencilerin çoğunun Nevruzlu sonradan Üniversitede veya okul dışında kendi araştırmaları sonucu öğrendiklerini aktarmışlardır. Türkiyeli öğrencilerin kodlar arasında hiç görüş belirtmedikleri “Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler, Şiirler Hikayeler, Bulmacalar” olmuştur.

Bu kategoride Türkmenistanlı öğrencilerin en fazla ortak görüşü “*Nevruzla ilgili geniş kapsamlı bilgiler*” kodu olmuştur. Türkmenistan’da Nevruz Bayramı için verilen resmî tatil öncesinde yani 20 Mart tarihinde ders programında Nevruz konusu geniş kapsamlı bir şekilde işlenmektedir. Bu ders kitaplarında vurgulanması gereken önemli bir nokta ise Türkmenistan’ın bağımsızlığını kazanmasından yıllar geçmiş olmasına rağmen Ergenekon destanı hakkında bilgiler yer almamaktadır. Bunun dışında Nevruzda kimler tarafından kutlandığı, Nevruz bayramında yapılan ritüeller, Nevruzun önemi hakkındaki bilgiler geniş kapsamlı bir şekilde yer almaktadır. 20 Mart’ta yapılan dersler bazen sınıf dışında, doğayla iç içe de etkinlikler düzenleyerek yapılmaktadır. Türkmenistanlı öğrencilerin hiç görüş bildirmediikleri kodlarda; *Nevruzla ilgili genel ve yüzeysel bilgi, Türkler için ne anlama geldiği bilgisi, Nevruzun milli bayram olduğu bilgisi, Hatırlamıyorum*” olmuştur.

5.2. Öneriler

- Bu araştırmada, “Nevruz Bayramına yönelik Türkiye ve Türkmenistanlı öğrencilerin görüşleri” ni tespit etmek maksadıyla İnönü Üniversitesi Sosyal bilgiler eğitimi bilim dalı öğrencileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bunun dışında araştırmamın konusu gereği Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinde eğitimine devam eden Türkmenistanlı öğrencilerin görüşlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda Nevruzun farklı Türk coğrafyalarında, kutlanma şekli, iki akraba ülke arasındaki benzerlikler, farklılıklar incelenebilir.
- Sosyal Bilgiler öğrenim programının özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerinde milli bayramlarla ilişkili içeriğe daha fazla yer verilebilir.
- Bu araştırmada “Nevruza Bayramına yönelik üniversite öğrencilerinin görüşlerinin” tespiti için Türkmen ve Türkiyeli öğrenciler çalışma grubu olarak alınmıştır. Ayrıca Türkiye’de eğitim görmekte olan, diğer Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerde çalışmaya dâhil edilebilir.
- Türkiye’de Nevruz veya diğer ortak olan milli bayramlarla ilgili Türk dünyasını da kapsayacak çalışmalar oldukça azdır. Bu çalışmalara katkı sağlayabilmek adına geniş kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Görüşmeleri sadece tek ülkeyle sınırlı tutmadan bütün Türk dünyasına hitap edecek ortak değerleri, milli bayramları, ortak şahsiyetleri bulma, inceleme çalışmaları yapılabilir.
- Milli bayramlarla ilgili iki ülkenin sosyal bilgiler ders programında işlenen kitaplar karşılaştırılabilir.

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan içerik ve metinlerde milli bayramlara yer verilebilir.
- Türk dünyasının ortak şahsiyetleri (Nasrettin Hoca, Karacaoğlu, Yunus Emre) tespit edilerek ne gibi farklı isimlerle anıldığı, ders kitaplarında ne denli yer verildiği incelenerek literatüre kazandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçora, E. (2000). Kazakistan'da Nevruz Bayramı, Türk Dünyasında Nevruz, *III. Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*. AKMB Yay., 2000 Ankara.
- Allahverdi, A. (2002). Nevruz Bayramı'nın Türk Kültüründeki Yeri ve Önemi, *Nevruz Bayramı'nın Türk Kültüründeki Yeri ve Önemi Konulu Makaleler*, 1-4.
- Annakılıçev, K. (2002). "Bağımsız Türkmenistan'da Nevruz Bayramı", (Aktaran: Güçmurat Sultanmurat), *Nevruz ve Renkler. Ansiklopedisi*, 241-253.
- Askarov, A. (1995). Özbekistan'da Nevruz Tekrar Halkın Bayramı Oldu, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yay., Ankara.
- Aydın, M. Aydın, M. Korkud, Dünder, R. (2016). Malatya Halkevi Öncülüğünde Kutlanan 23 Nisan Millî Hâkimiyet Ve Çocuk Bayramı Etkinlikleri (1932-1951), s: 92
- Bayat, F. (2018). *Türk mitolojik sistemi. Cilt: 2*, İstanbul: Ötüken.
- Buyar, C (2019). Türk Halklarının Geleneksel spor oyunları VII s:15
- Cemile, K. (2020). "Gelenegin İcadı Ve Yeniden Canlandırılması Tartışmaları Ekseninde Bir Kazak Gelenegi: Amal Merekesi-Körisüv Küni" S.47
- Cihangirov, G.(1975). Uzbek Balalar Folklori, Uqituvçi Yayın Evi, Taşkent
- Çınar, Ali. A, (2000). Kazak Türklerinde Nevruz, Türk Dünyasında Nevruz, *III. Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*. AKMB Yay., 2000 Ankara.
- DeGroot-J. J. M.(1921). *Die Hunnen der vorchristlichen Zeit*, Berlin-Leipzig
- Doğan, K. (2005). "Kırgızlar'ın Millî Oyunu Kökbörü", İzzet Gündag Kayaoğlu Hatıra Kitabı-. Makaleler, İstanbul, 2005, s. 303-313.
- Dosbayeva,B.(2009). Kırgızistan Tarihi Ders Notları, *İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Celala-abad*, Kırgızistan, s. 1-10.
- Dulatov, M. (1991). Nauryz. Shygarmalar. Almaty: Zhazushy. S:45
- Erdem, M. (1999). Kırgızistan'da Nevruz Kutlamaları, Cilt 1, Sayı 4, 169
- Ergali, S. (2014). "Körisüv Küni" Deytin Kazak Etnografyasında Kün Jok!. 14 Navruz. <https://abai.kz/post/18864>
- Gafarlı, R. (2019). *Ritual-Mifoloji rekonstruksiya problemleri*. 2. Cilt. Bakı: Elm ve Teshil.
- Genç, R. (1995). "Türk Tarihinde ve Kültüründe Nevruz", *Türk Kültüründe NevruzUluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 15-23.

- Gurbandurdi. G. (2004), “Türkmenistan’da Nevruz”, *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi*, 409-419.
- Gülşen, B. (2000).”Azerbaycan Qubada Nevruzla ilgili Adet ve inanmalar” *Anayurttan Atayurda Türk dünyası*, Yıl: 8, Sayı:19, 63-66.
- Gülzura. C (2000). Kırgızların Nooruz Kutlamalarında Eski Türk İnançlarının İzleri, *Türk Dünyasında Nevruz, III. Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*. AKMB Yay., Ankara.
- Günbayı, İ. (2019). Nitel Araştırmada Veri Analizi: Tema Analizi, Betimsel Analiz, İçerik Analizi ve Analitik Genelleme, s:2 Hasan, T. (2002), “Tarihte ve Mitolojide Nevruz”, *Türkler*, C. 3: 611-621.
- Güzel, A.(1996). “Türk Kültüründe Nevruz ve Milli Beraberlik” *Nevruz ve Renkler, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 116, Kongre Sempozyum Bildirileri Dizisi, Sayı 7 Ankara, 1996, ss. 197-181.*
- Hacıyeva, M. ve Ş. Köktürk. 1997. “Azerbaycan Türklerinde Nevruz Geleneği.” *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Nevruz Özel Sayısı, 5, 12: 44-51.*
- İdrisi, H.(1995). Eski İran ve Azerbaycan eyaletinde Nevruz, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKM Yay. Ankara.
- İnan, A.(1943). “Gök-börü Oyunu”, *GökBörü Dergisi*, S.6, s.6.
- Kazbekov, U. (1875). Siklovoi god u kirgizov i drugih narodov Srednei Azii. *Turkestanskiye vedomosti*, 6: 23.
- Kazımoğlu, S. (1997). “Bahar Bayramı Novruz”, *Anayurttan Atayurda*
- Koraboyev, U. (1993), Özbek Türkçesinden Aktaran: Ahmet Abatoğlu, “Özbekistan’da Nevruz”, Süer Eker, Ahmet Abatoğlu, “Nevruz Ulistın Ulu Küni: Uls Küñ (Ulusun Ulu Günü: Ulus Gün)” *Ulustın Ulu Günü Nevruz*, Ankara, , s.45-59.
- Mehmet, H. (2011). Özbekistan’da Nevruz Törenleri ve Merasimlerin Özbek Hayatındaki Yeri, s.3
- Mustafa, T. (1998). “Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz’un Menşei Meselesi”, *Milli Folklor V (37): 90-104.*
- Mustafa. K. (1995). “Türk Kültüründe Nevruz ve Takvim”, *Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 20-22 Mart 1995, Ankara.
- Nerimanoğlu, Kamil. V. (2004). “Azerbaycan’da Nevruz”, *Türk Dünyası Nevruz*
- Orhan, T. (1996). “Eski Bir Kültür Kodu Olarak Nevruz”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 100: 23-38.

- Rzayeva, S.(2020). Azerbaycan`da Nevruz Çarşambalarının Mitolojik Kökenleri.
- Salim. K. (2001). Eski Türklerde Bayram ve Festivaller. S1
- Süleyman, M. (2008). Özbekistan`da Nevruz Bayramı, S;5
- Şahin, A. (2002). “Türk Dünyasında Nevruz Çeşitlemeleri ve Mukayesesi” S.37
- Tepekaya, M. (2002). “Türk Kültüründe ve Tarihinde Nevruz”, *Türkler*, C. 3: 600-610.
- Tural, M. Akif. (2000). “Millî Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları”,
Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara.
- Tural, S.(1995). Türk Kültürlerinde Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyumu)
Bildirileri, Ankara.
- Widengren, G.(1968). *Les Religions de l'Iran* (trc. L. Jospin), Paris, s. 6

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://twitter.com/trtavaz/> Adresinden 18.02.2022 tarihinde alınmıştır.
- <https://www.advantour.com/> Adresinden 25.10.2021 tarihinde alınmıştır.
- <https://www.gsdf.gov.tr/tr/spor/kokboru> Adresinden 18.02.2022 tarihinde alınmıştır.
- <https://www.karar.com/> Adresinden 18.02.2022 tarihinde alınmıştır.